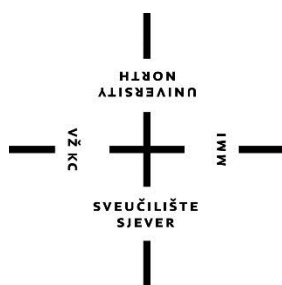

Sveučilište Sjever

Završni rad br. 108/NOV/2018

Ratno radijsko izvješćivanje u RH

Adrijan Vucić, 1169/336

Sveučilište Sjever

Odjel za Novinarstvo

Završni rad br. 108/NOV/2018

Ratno radijsko izvješćivanje u RH: Primjeri s prve crte ratišta

Student

Adrijan Vucić, 1169/336

Mentorica

doc.dr.sc. Irena Radej Miličić

Koprivnica, lipanj 2018. godine

Predgovor

Čak i nakon 100 godina od osnivanja prve radio stanice, radio je ostao najbrži medij. Tako nije bilo teško odabrati područje iz kojeg ću pisati ovaj završni rad, jer mi se radio, upravo zbog brzine i dinamičnosti odmah svidio. Kao djetetu rođenom u prognanstvu, tema rata, odnosno djelovanja medija za vrijeme rata bila mi je zanimljiva, tim više što je naš lokalni medij Radio Drniš, unatoč tome što je i sam bio prognan iz grada, nastavio s radom na pričuвної lokaciji u Unešiću, a sve to zahvaljujući ekipi koja je nesebično bila na usluzi svim slušateljima i prognanicima drniškog kraja.

Tako se nametnula i tema rada „Ratno radijsko izvješćivanje“, a kako sam honorarac na Radio Drnišu imao sam priliku upoznati sve te ljude koji su 90ih dali sve od sebe kako bi izvještavali o ratnim prilikama, ali i životu prognanika u hotelskim naseljima diljem naše obale. Svoja svjedočanstva o radu pod općom opasnosti sa mnom su podijelile Anita Vukušić, novinarka Radio Drniša, te Živana Podrug i Josipa Petrina novinarke Radio Šibenika. Također svoj obol ovom radu dala je i aktualna direktorica Matilda Jelčić – Stojaković, koja mi je ustupila arhiv Radio Drniša kao i snimke intervjuja s bivšim direktorom Centra za kulturu Antom Vukušićem, koje je ekipa radija snimila povodom 45. rođendana radija.

Pripremajući ovaj rad doznao sam brojne zanimljivosti vezane uz rad ovih radijskih stanica. Najvažnije je istaknuti hrabrost koju su ovi ljudi imali, a onda i kako su uvjeti u kojima su radili bili daleko od idealnih. Radilo se kojekako, u kuhinjama, podrumima, stubištima, izolacija su bile kartonske kutije za prijevoz jaja ili je nije bilo uopće. Sve to dio je jednog vremena koje nas je sve obilježilo, na ovaj ili onaj način. Svjedoci tog vremena, ti vrijedni ljudi koji su donosili novosti i unosili veselje u živote slušatelja čak kad je i njima samima bilo najteže, zaslužili su da se za njih čuje. Kao što je mi je Anita Vukušić rekla, država se nije branila samo puškom, nego i glasom, glasom novinara.

Sažetak

Rad započinje općim podacima o ratnom radijskom izvješćivanju u Hrvatskoj. Odgovara se na pitanja što je dovelo do ratnog stanja, kako su se novinari snašli u novom načinu rada. Također govori se i o neprijateljskom uništavanju odašiljača čime se htjelo prekinuti sve medijske veze. U poglavlju Izazovi radijskog izvješćivanja u ratu, kao što ime i govori, istražuje se s čime su se sve suočavali radijski novinari prilikom obavljanja „rutinskih“ poslova. Uz izazove potpoglavlja govore o sadržaju ratnog radijskog programa, emisijama i kontakt programu, ali i službi za informiranje koja je bila zaslužna za dostavljanje informacija koje su novinari prenosili slušateljima.

Posebno poglavlje posvetio sam podizanju morala odnosno ratnoj propagandi. Koliko je glazba bila zaslužna za to, ali i je li izvještavanje bilo više subjektivno nego objektivno. Potonje je važno uzeti u obzir, zato što se rat ipak događao u našem „dvorištu“. Prvi dio ovog rada završava poglavljem Glava u torbi, koje sumira neprilike koje su novinari proživljavali riskirajući vlastiti život obavljajući svoj posao.

Drugi dio završnog rada posvećen je primjerima radijskih stanica koje su unatoč napadima neprijatelja obavljale svoj posao izvještavanja i obavještavanja građana odnosno svojih slušatelja. Ovaj rad ne bi imao smisla bez poglavlja o ratnom djelovanju Hrvatskog radio Vukovara. Uz ovaj ponajbolji primjer, po jedno poglavlje u ovom radu zaslužili su Radio Šibenik, Radio Dubrovnik i Radio Drniš. U svakom od tih poglavlja govori se o programu koji se emitirao, načinu izvještavanja, rezervnim položajima s kojih je radio emitirao, ali i o cenzuriranju, načinu dobivanja informacija i izvještavanju o akcijama Hrvatske vojske.

Ključne riječi: *radio, Domovinski rat, izvješćivanje, izazovi, Vukovar, Šibenik, Dubrovnik, Drniš*

Popis korištenih kratica

RH Republika Hrvatska

HRT Hrvatska Radio Televizija

IS Informativni stožer

RTV Radio-televizija

UNPROFOR United Nations PROtection FORces

JNA Jugoslavenska narodna armija

MUP Ministarstvo unutarnjih poslova

EPP Ekonomsko propagandni program

IPD Informativno-psihološka djelatnost

FM Frekvencijska modulacija

Sadržaj

1.	Uvod.....	4
2.	Ratno radijsko izvješćivanje u Hrvatskoj	6
2.1.	Klizno emitiranje programa	7
2.2.	Uništavanje odašiljača.....	8
3.	Izazovi radijskog izvješćivanja u ratu.....	10
3.1.	Sadržaj ratnog radijskog programa	11
3.2.	Služba za informiranje	12
4.	Podizanje morala ili ratna propaganda?.....	14
4.1.	Propaganda u izvješćivanju.....	15
5.	Glava u torbi	18
6.	Hrvatski radio Vukovar.....	21
6.1.	Ratno izvjestiteljstvo	21
6.2.	Program radio Vukovara	22
6.3.	Rezanje izvješća	24
7.	Radio Šibenik.....	25
7.1.	Program radija za vrijeme rujanskog rata	25
7.2.	Rezervni položaj radija.....	26
7.3.	Dobivanje informacija.....	27
7.4.	Suradnja s Radio Vukovarom	28
8.	Radio Dubrovnik.....	29
8.1.	Rad u teškim uvjetima.....	30
8.2.	„Podmornica“	30
8.3.	Izvještavanje.....	31
9.	Radio Drniš	32
9.1.	Neprekidno emitiranje.....	33
9.2.	Ratni program radija.....	33
9.3.	Izvještavanje o akcijama Hrvatske vojske.....	35
9.4.	Povratak u Drniš.....	36
10.	Zaključak.....	37
11.	Literatura.....	38

1. Uvod

Tema ovog završnog rada je radijsko izvješćivanje za vrijeme Domovinskog rata u Hrvatskoj jer je osamostaljenje Hrvatske donijelo brojne promjene, a kasnije i okupaciju gotovo jedne trećine zemlje. U takvim uvjetima važnu ulogu odigrali su upravo novinari, a u ovom radu ću prikazati i primjere radio postaja koje su unatoč sustavnom granatiranju i teškim uvjetima rada pružali otpor neprijatelju i svojim radom pomogli pri obrani zemlje.

U ratom pogođenoj zemlji biti radijski novinar nije bilo lako. Uvjeti su bili daleko od idealnih, a neprijatelj je imao za cilj uništiti sve odašiljače kako bi prekinuo sve veze i osigurao medijsku blokadu. Kako je većina odašiljača HRT-a bila uništena, njihov signal emitirao se uz pomoć malih lokalnih medija koji su ustupili svoje odašiljače kako bi se mogao čuti i program Hrvatskog radija. Sve do tad rutinske poslove obavljalo se s puno više rizika, prikupljanje informacija, pa čak i emitiranje programa nije bilo lako obavljati pod kišom granata. Programska shema se promijenila i više nije bilo ustaljenih emisija, sve se prilagodilo ratnom stanju u državi. Radijske postaje morale su pripremiti rezervne položaje za emitiranje koji su bili sigurniji od prostora u kojima se do tad emitiralo. Radijski novinari suočavali su se s brojnim izazovima, a vrijedi istaknuti kako su često radili s „glavom u torbi“.

Propaganda je u radijskom izvještavanju imala veliku ulogu. Bilo je potrebno paziti na subjektivnost pri izvještavanju, ali kao što je i Marina Mučalo navela u svojoj knjizi Radio medij 20. stoljeća lakše je izvještavati objektivno kad se rat događa negdje drugdje. Osim u izvještavanju, propaganda se primjenjivala i izborom glazbe. U programu radio postaja često se čula domoljubna glazba koja je i nastajala tih ratnih 90-ih. Na taj način se podizao moral slušatelja, branitelja, ali i samih novinara.

Ovaj završni rad podijeljen je na dva dijela. U prvom dijelu govori se općenito o radijskom izvještavanju u ratom pogođenoj Hrvatskoj, načinu na koji se provodio program, problemima s odašiljačkom mrežom, izazovima s kojima su se radijski novinari suočavali, ali i podizanju morala tj. propagandi i riskiranju vlastitog života. Prvi dio odnosi se na opći dio vezan uz ratno radijsko izvješćivanje, dok se drugi dio bavi primjerima u praksi. Također primjeri služe za usporedbu uvjeta u kojima su se nalazile pojedine radio postaje. Primjerice, načini izvještavanja, programska shema, podizanje morala/propaganda, izvještavanje uoči akcija Hrvatske vojske, uvjeti rada odnosno rad na pričuvnim lokacijama. Cijeli rad služi kao komparacija teorije s praksom odnosno stanjem na terenu i usporedbe radio postaja.

U drugom dijelu rada četiri poglavlja posvetio sam primjerima radio postaja koje su radile u iznimno teškim uvjetima, radio postaje koje nisu prestale emitirati svoj program čak ni onda kada je bilo najteže. Prvi primjer je najvažniji, radi se naravno o Hrvatskom radio Vukovaru.

Grad heroj iznjedrio je najbolji primjer ratnog radijskog izvješćivanja u Hrvatskoj. Djelatnici ovog lokalnog radija nesebično su se dali na raspolaganje svojim slušateljima, izlažući pritom svoje živote opasnosti. Najpoznatiji djelatnik Radio Vukovara zasigurno je Siniša Glavašević, koji je poznat po izvještajima iz okruženog Vukovara, kada je jedina veza Vukovara sa svijetom bio upravo Radio Vukovar.

Drugi primjer je Radio Šibenik, a informacije o djelovanju radija za vrijeme rata opisale su mi tadašnje djelatnice Živana Podrug i Josipa Petrina. Uz njihova svjedočanstva koristio sam se i tekstovima iz monografije koju je izdao Stanko Ferić, Kamen za mozaik domovinskog rata. Najburnije vrijeme u životima novinara Radio Šibenika je Rujanski rat, tih tjedan dana život djelatnika Radio Šibenika odvijao se u prostorijama radija. Važnu ulogu imao je cijeli rat i to je ono što su građani cijenili, dajući mu svoje bezrezervno povjerenje.

Radio Dubrovnik treći je primjer koji sam izabrao za predstavljanje. Radio Dubrovnik je dio mreže Hrvatskog radija, a njegovo ratno emitiranje nikad nije bilo prekinuto zbog granatiranja, čak ni onda kada je njihova zgrada bila izravno pogođena. Kako je Dubrovnik bio blokiran i okružen s kopna, s mora i iz zraka imao je važnu ulogu povezivanja Dubrovnika sa svijetom.

Posljednji primjer koji sam naveo je Radio Drniš. Kao pravi lokal patriot smatrao sam da je važno da „svijet“ čuje i njihovu ratnu priču. Rat ih je zatekao nespremne kazali su Anita Vukušić i Ante Vukušić, glavna urednica radija i direktor Centra za kulturu u sklopu kojega je radio djelovao. Kako se Drniš našao pod okupacijom, Radio Drniš kao i sve gradske službe svoj rad nastavili su u Unešiću, privremenom Drnišu kako ga je 90ih nazvao Stanko Ferić. Rad novinara Radio Drniša zaslužuje svoje mjesto u povijesti ratnog radijskog izvješćivanja u Hrvatskoj, jer su kao mali lokalni medij uspjeli pružati otpor i svojim neustrašivim djelovanjem provocirati neprijatelja.

Svrha i ciljevi ovog rada jesu prikazati i opisati rad novinara u različitim dijelovima Hrvatske za vrijeme ratnih zbivanja. U radu se može usporediti kako su se novinari četiri radijske postaje nosili s izazovima koje im je to vrijeme donijelo. Uspoređuje se rad na pričuvnim lokacijama koje su imali, njihov način izvještavanja, kako su dolazili do vijesti, riskiranje života tj. nošenje glave u torbi i naravno programske sheme. Također važno je ukazati na trud, motivaciju i želju novinara za prenošenjem važnih informacija svojim slušateljima u teškim trenucima u kojima su se svi zajedno našli. Važno je kazati kako su novinari obavljali svoj posao bez rezerve, ne misleći pritom na svoje živote. Znali su koliko je važno raditi to što rade i kako je Živana Podrug rekla „Mi vjerujemo ako smo u tih sedam dana ili poslije u svim godinama rata spasili barem jedan ljudski život, kad smo ljude upozorili da se maknu s ulice, da je radio potpuno opravdao svoje postojanje.“

2. Ratno radijsko izvješćivanje u Hrvatskoj

Napeti odnosi u Hrvatskoj započeli su 1990. godine i kako piše autorica Marina Mučalo u svojoj knjizi *Radio medij 20. stoljeća* počelo je i vrijeme žestokih propagandnih akcija iz Srbije, koje su usmjerene na izazivanje atmosfere nesigurnosti i straha, ponajprije među srpskim stanovništvom u Hrvatskoj. (2010: 303)

U predratnom stanju u kojem se novoosnovana država našla, donesena je odredba od strane Ministarstva informiranja. Mučalo piše kako su prema naređenju ministarstva, lokalne radijske postaje, koje su to mogle, morale preuzimati i ponovno emitirati glavne informativne emisije Hrvatskog radija. Ujedno je preporučeno da nakon prestanka vlastita dnevnog emitiranja nastave s ponovnim emitiranjem programa nacionalnog radija. Ta je naredba ukinuta 20. veljače 1992., osim za postaje u ratom zahvaćenim područjima. (2010: 304)

Budući da se situacija sustavno zaoštravala, 30. lipnja 1991. godine, Ministarstvo informiranja uputilo je na adresu Hrvatske radiotelevizije i svih lokalnih radijskih postaja sljedeći dopis:

Štovana gospodo,

s obzirom na realnu pogibelj od agresije na Republiku Hrvatsku zahtijevamo da žurno razmotrite mogućnost emitiranja programa u izvanrednim okolnostima i to:

1. rezervne lokacije
2. rezervne tehničke opreme za pokret
3. samostalnog emitiranja za pojedine odašiljače.

S oznakom “strogo povjerljivo” izvolite nam svoje planove dostaviti na adresu Ministarstva informiranja RH do utorka, 2. srpnja 1991. u 12 sati. (Mučalo 2010: 304)

Anita Vukušić novinarka Radio Drniša kazala mi je u informativnom razgovoru kako su djelatnici Radio Drniša imali pripremljenu rezervnu lokaciju. „Već smo bili spremni, u slučaju da se dogodi veći napad, da moramo, izmjestiti se iz Drniša, otići. Imali smo, pričuvni položaj nam je bio u Unešiću, gdje smo prenijeli jednu malu miksetu i prenijeli smo odašiljački dio odašiljačke opreme. Tako da smo već mogli se javiti sa tog drugog mjesta, u slučaju da odemo. Što se i dogodilo. U toj gužvi odlaska, (...) mi smo se organizirali negdje nakon toga prvoga napada, i negdje mislim, ne mogu sad točno znati, al negdje desetak dana nakon toga mi smo se već organizirali i javili se u program.“¹

¹ Prijepis razgovora s Anitom Vukušić u prilogu

Glavna urednica Radio Šibenika, Živana Podrug, također je opisala situaciju koju su imali sa rezervnim položajem radija. „Nekom čudnom odlukom bilo je određeno da rezervni ratni položaj Radio Šibenika bude na tvrđavi svetog Mihovila. Zašto kažem da je čudna ova odluka, zato šta je to nekako na vrhu grada, pa je prilično nelogično da to bude rezervni položaj i baš tu prvu noć su dvoje naših kolega isto bili tamo, iako smo mi emitirali program iz svog studija, iz ulice Božidara Petranovića iz samog središta grada. I vrlo brzo već u toku te noći, ranog jutra smo zaključili da nam je taj rezervni položaj potpuno neprimjeren, i svih sedam dana rujanskog rata smo ostali u našim prostorijama. Iako su to tako, jedna zgrada prilično građevinski upitna i nestabilna, ali mi smo tu ostali. (...) Mi smo se nakon tog rujanskog rata, smo sebi našli jedan rezervni položaj u prizemlju, zapravo u podrumu općinskog suda u Šibeniku, to je isto jedna zgrada usred Šibenika, to je onda bila njihova arhiva, i u onim najtežim danima, kada je bilo opasno ostati u našoj zgradi koja je bila tako dosta nezaštićena, mi smo uvijek mogli u roku od nekoliko, preseliti se, u roku od nekoliko minuta započeti program s rezervne pozicije.“²

Josipa Petrina, novinarka Radio Šibenika, u vrijeme rujanskog rata nije bila u Šibeniku, jer ju je zatekao u Primoštenu gdje je živjela. Ona je također opisala neprikladnost rezervne lokacije koja im je dodijeljena. „Kolege sam zatekla, ne na tom njihovom rezervnom položaju, nego stvarno u onim prostorijama u kojima smo mi radili, to je kod pravoslavne crkve u samome gradu. Oni su se tu vratili jer su vidjeli da je taj njihov pričuvni položaj zaista bio puno izloženiji nego ovaj u samome gradu. Istina kasnije ćemo mi prijeći i na drugu lokaciju, a to znači u podrum u sudu gdje smo stvarno iznad imali četiri-pet katova. Ovdje zapravo iznad glave nismo imali ništa. To je stara zgrada koja nije imala niti one cementne deke, nego drvene grede. Tu smo radili, kolege koje sam tu zatekla su sedam dana bili tu.“³

2.1. Klizno emitiranje programa

Radio postaje su bile primorane promijeniti raspored emitiranja programskog sadržaja. Mučalo govori o tome kako su radijski programi prešli na tzv. klizno emitiranje, što je značilo da su dotadašnji programski rasporedi ukinuti, a eter oslobođen za hitne obavijesti i novinarska izvješća. Svi radijski programi na područjima obuhvaćenim ratnim zbivanjima postali su ratni

² Prijepis razgovora s Živanom Podrug u prilogu

³ Prijepis razgovora s Josipom Petrina u prilogu

programi, u kojim su prioritet imala pravodobna upozorenja na opasnost od idućeg napada, izvještaji s terena te pomoć civilima. (2010: 305)

Rat je donio brojne nedaće pa je tako nekolicina radijskih postaja ugašeno no nakratko jer su nastavile s radom s drugih lokacija. Mučalo je navela kako su „ušutkane“ lokalne radijske postaje u Belom Manastiru, Petrinji, Drnišu i Vukovaru. Radio Knin i Radio Vrginmost neprijatelji su u potpunosti okupirali i počeli koristiti za svoje propagandne potrebe. Međutim, neke postaje su se i osnivale poput Žute podmornice u Osijeku koja je počela s radom u veljači 1992. godine. (2010: 305)

2.2. Uništavanje odašiljača

Veliki izazov u ratnom izvješćivanju predstavljali su nemogući uvjeti za koje se pobrinuo neprijatelj uništavanjem odašiljača HRT-a. Mučalo navodi da je u razdoblju od srpnja 1991. do veljače 1992. godine u prekidu rada bilo gotovo 80 posto odašiljačkih objekata HRT-a. Tijekom tog su vremena zaposjednuti, oštećeni ili u potpunosti razoreni odašiljači Belje, Lička Plješevica, Čelavac, Srđ, Promina, Tovarnik, Zadar, Moslavačka gora, Kalnik, Psunj, Deanovac, Biokovo, Labišnica, Papuk, Hvar, Mirkovica, Borinci te više od trideset objekata RTV pretvarača. Sljeme je raketirano dva puta (16. rujna i 4. listopada 1991.), Psunj pet puta (17., 18., 28. rujna, 3., 4. listopada), Srđ čak sedam puta (sve u listopadu 1991.) itd. (2010: 305)

Josipa Petrina kazala je kako su na Radio Šibeniku često imali probleme s odašiljačima. „Imali smo mi svakakvih problema i sa odašiljačima, al to je možda više sad pitanje za nekog ko je organizirao posao, jer ja znam da bez odašiljača Radio Šibenika ne bi se čuo ni Zagreb. Tako da smo mi ustupali frekvencije, ustupali taj tehnički dio da bi se mogli (čuti), prvi zapravo korak neprijatelja je da uništi komunikaciju.“⁴

Radio Drniš je za svoju rezervnu lokaciju u Unešiću, često mijenjao lokacije odašiljača, kazala je Anita Vukušić. „Za (vrijeme) '91. i '92. godine, mi smo promijenili za odašiljač sigurno negdje pet-šest lokacija jer su stalno nas gađali, sa neprijateljskih crta su nas gađali, znali su da je to naš odašiljač.“⁵

⁴ Prijepis razgovora s Josipom Petrina u prilogu

⁵ Prijepis razgovora s Anitom Vukušić u prilogu

Autorica knjige Povijest novinarstva, Magdalena Najbar-Agičić navodi kako je u ratno vrijeme radio ponekad bio jedini način prijenosa informacija. Posebno je važna bila informativna uloga lokalnih radija. Javljanje s bojišnice ili izvještaji o stanju na terenu donosili su porast slušanosti. Posebno je istaknuto ime Siniše Glavaševića, hrvatskog radionovinara, koji je izvještavao iz Vukovara tijekom njegove opsade. (2015: 205)

Lokalna je radiofonija 1991. brojila 43 radijske postaje koje su bile izvan sustava Hrvatskog radija. Iako ograničene čujnosti, tehnički staromodne i zapuštene, pokazale su se od velike vrijednosti. Naime, mogle su služiti kao prijenosnici signala Hrvatskog radija. Prenoseći signal od jedne do druge postaje, a potom i dalje, mogle su se barem djelomično „pokrpati“ praznine u eteru. (Mučalo 2010: 306)

3. Izazovi radijskog izvješćivanja u ratu

Posao ratnog radijskog novinara nije bio nimalo lak. Stanje na terenu zbog prekida telefonskih veza i nemogućnosti isporuke električne energije otežavalo je svakodnevne poslove koje je trebalo obaviti. Klizna shema bila je potrebna jer se nije uvijek mogla uspostaviti veza putem koje su se slali izvještaji u Zagreb.

Rasterećenje etera od svih programskih sadržaja činilo ga je dostupnim u svakom trenutku. Bilo je to vrlo važno za dopisnike iz drugih dijelova Hrvatske koji su telefonima predavali svoje izvještaje. U ratnom okruženju veza bi često bila nemoguća pa je trebalo iskoristiti svaki raspoloživi trenutak za prosljeđivanje novih informacija. Potreba brze reakcije, posebno u oglašavanju zračnog ili minobacačkog napada, bila je važna zato što je Hrvatski radio imao silno veliku slušanost ondje gdje se mogao čuti. (Mučalo 2010: 307)

Alenka Mirković piše o teškim uvjetima rada na radio Vukovaru. „Uvjeti rada drastično su se promijenili. Veliki studio u Radničkom domu oštećen je bombardiranjem. Oprema je bila cijela, ali nije bilo ni govora o tome da se program nastavi emitirati s tog mjesta. (...) Stoga je Branko Polovina pokupio dijelove opreme koji su mogli poboljšati emitiranje iz malog studija u redakciji, a mi ostali u veliki studio smo dolazili samo da zamijenimo ploče u fonoteci. Bilo je jednostavno ne moguće sve ih premjestiti u redakciju.“ (1997: 138)

Unatoč zbivanjima sve do kraja 1991. nije uvedena cenzura niti su postojale upute ili sugestije kako izvještavati. Već nakon prvih izvješća s terena bilo je jasno kako dio informacija iznesenih u najboljoj namjeri šteti hrvatskoj obrani. (Mučalo 2010: 308)

Na temelju neiskustva i nespremnosti za ratno izvještavanje znalo se dogoditi da novinari radi kvalitetnog informiranja nehotice agresoru dadu jasnu sliku situacije na terenu. Posebno su upitna bila izvješća koja su sadržavala informacije o pogođenim lokacijama (bolnice, stožeri, radijske i TV postaje itd.). Bilo je teško odrediti granicu do koje se u izvještaju smije ići a da se pritom ne nanese šteta, kako vojsci tako i civilima. (Mučalo 2010: 309)

Koliko je zapravo radio kao medij važan u ratnim situacijama u svojoj knjizi piše Joseph Turow, kao i o utjecaju medija u ratovima 20. stoljeća. „Velike medijske mreže stvorile su svoje vlastite podjele vijesti i poboljšale ih tijekom Španjolskog građanskog rata i izbijanja II. Svjetskog rata u Europi. Predsjednik Franklin Roosevelt prepoznao je važnost radija za

informiranje nacije i odradio niz radijskih razgovora za promociju politike njegove administracije. Ove popularne emisije postale su poznate kao razgovori uz vatru.“⁶ (2009: 427)

3.1. Sadržaj ratnog radijskog programa

Većinski sadržaj ratnog radijskog programa činile su kratke vijesti, središnje informativne emisije neograničenog trajanja i tek poneka autorska emisija. Izvješća su često ponavljana. Snimateljske su režije imale danonoćna dežurstva kako bi se novinari iz bilo kojeg dijela Hrvatske uvijek mogli izravno u program javiti s vijestima, naravno ako su funkcionirale telefonske veze. Dežurstva na radiju prenijela su se i na urednički sastav, prema unaprijed utvrđenom rasporedu. Između se emitirala glazba, najčešće domoljubna. (Mučalo 2010: 307)

Na Radio Drnišu imali su raznolik program, ispričala je Anita Vukušić. „Tako da smo radili posebne emisije, posebne programe, ne samo za prognanike, nego posebne emisije za cijele građane Hrvatske, pa i za iseljenu Hrvatsku. To su bile posebne emisije koje smo mi radili iz našeg tog studija u Unešiću. (...) Tako zapravo smo pokrivali, možemo reći jedno veliko područje i sve informacije i prve informacije i o drniškim prognanicima. O njihovoj organizaciji smještaja u hotelima duž obale, o organizaciji poslije života, jer civilna vlast Drniša je organizirala poslije i škole i samu vlast u Unešiću, a škole na mjestima gdje je bilo najviše prognanika po hotelima. Mi smo to zapravo sve kao novinari pratili, a ne samo ono što se događalo na prvim crtama bojišnice, jer smo bili stacionirani u Unešiću.“⁷

Josipa Petrina ovako je opisala ratni program na Radio Šibeniku. „Međutim, ono što je u svemu tome, čini mi se nekako bilo najprofesionalnije, Radio Šibenik nikad nije svoj program prekidao. Mi smo stalno imali sve moguće obavijesti, od toga gdje se može kupiti kruh, do toga šta vozi, gdje se može voziti, koji su pravci otvoreni i tako dalje. (...) Mi smo se zapravo svim silama trudili da to bude jedan normalan program, da ljudima pustimo glazbu i dječje emisije i posebno smo vam recimo imali organizirane, kako škola zaista mjesecima nije bila, mi smo imali radio škole organizirane. Pa su nastavnici, odnosno učitelji su dolazili pa su određene lekcije odrađivali sa djecom i tako. Dakle zaista smo se trudili da to bude jedan što normalniji odnosno primjereniji program.“⁸

⁶ Turow, Joseph. 2009. Media today: an introduction to mass communication. Routledge. New York. prev. a.

⁷ Prijepis razgovora s Anitom Vukušić u prilogu

⁸ Prijepis razgovora s Josipom Petrina u prilogu

O ratnom programu Radio Šibenika Živana Podrug je dodala: „Moram reći kasnije, poslije tih prvih sedam dana rujanskog rata, bilo je jako puno dana u općoj opasnosti, u zračnoj opasnosti i tako dalje. Mi smo imali i mise preko radija, nama je bio biskup Srećko Badurina u našem programu gost i držao je nedjeljnu misu. Pa onda nije bilo nastave pa smo držali nastavu preko radija. Dakle sve informacije koje su bile potrebne uključujući i vjerski obred i obrazovanje, sve su ljudi dobili preko radija.“⁹

U eteru radio Vukovara također je bila organizirana radio škola, a vukovarski župnik držao je i svetu misu povodom blagdana mrtvih. Alenka Mirković piše kako se „s malog double-deck radiokasetofona koji je Miro Oljača postavio na policu televizora iznad Jastrebove radiostanice, prostorijom širio mirni glas našega župnika, patera Branka Kosca. Na valovima *Hrvatskog radio Vukovara* držao je svetu misu. U prijestolnici smrti slavio se blagdan mrtvih.“ (1997: 272)

Radio škola bila je održana u režiji Siniše Glavaševića koji je i došao na ideju njezina pokretanja. Naravno, o nekakvim školskim programima nije moglo biti govora. Cilj je bio zabaviti djecu, zaokupiti ih i zaposliti, tako da im život u podrumu ne bude toliko nepodnošljiv. (Mirković 1997: 277)

3.2. Služba za informiranje

Novinarska djelatnost pokušala se urediti donošenjem Uredbe o informativnoj djelatnosti za vrijeme ratnog stanja koja je donesena 30. listopada 1991. godine (NN RH 57/91). Bio je to prvi službeni dokument u kojem se progovorilo o pravilima ratnog izvještavanja. Prema Uredbi, djelovanje sredstava priopćavanja trebao je uskladiti i nadzirati Informativni stožer (IS) Republike Hrvatske pod vodstvom ministra informiranja. (Mučalo 2010: 310)

Sastav su činile osobe koje je imenovala vlada i stručnjaci koje je imenovao ministar. Hrvatski radio i Hrvatska televizija definirani su kao središnja radijska, odnosno televizijska postaja. Sve radijske i televizijske postaje bile su dužne svako priopćenje IS RH smjesta objaviti. Novinarska je djelatnost uvjetovana posebnim dozvolama za izvještavanje s područja ratnih sukoba. Prema odredbi članka 10. dozvolu za izvještavanje domaćim i stranim novinarima mogla su dati samo zapovjedništva obrane na tim područjima. Zabranjeno je bilo svako informiranje u kojem bi se objavili dokumenti ili podaci o hrvatskim oružanim snagama ili obrani, koji su vojna

⁹ Prijepis razgovora s Živanom Podrug u prilogu

tajna ili informacije štetne za obranu zemlje (čl. 13.). Prvi je put spomenuta i cenzura u radu stranih izvjestitelja o kojoj je trebao odlučivati informativni stožer. (Mučalo 2010: 311)

Cenzura u medijima nije stran pojam, pogotovo kada je u zemlji ratno stanje. Joseph Turow u svojoj knjizi *Mediji Danas* navodi primjere iz Amerike za vrijeme Prvog i Drugog svjetskog rata. „Tokom Prvog svjetskog rata Kongres je izglasao Zakon o špijunaži (1917) i Zakon o pobuni (1918), koji su zajedno predstavljali formalno-pravnu osnovu za uvođenje cenzure štampe u vremenu rata, tako što su sprečavali slanje „izdajničkih“ izdanja preko državne pošte. Tokom Drugog svjetskog rata Zakon o špijunaži ponovo je primenjen – što je omogućilo vladi da od 1941. Do 1945. Godine kontroliše radio-difuziju. U tom periodu Ured za cenzuru imao je „apsolutno diskreciono pravo“ da cenzuriše međunarodne komunikacije. Sa više od 10.000 zaposlenih, Ured je sistematski kontrolisao poštu, telegrame, novine, časopise, filmove i radio emisije.“ (Turow 2012: 150)

Potaknuto brojnim raspravama u javnosti radi uvođenja nekakvog reda Ministarstvo informiranja je 14. studenoga 1991. pokušalo dodatno odrediti novinarske okvire rada na terenu. Tako je za izvještavanje s terena određena propusnica koju je trebalo pribaviti u Glavnom stožeru Hrvatske vojske, koja je bila obvezna za sve izvjestitelje, osim onih iz lokalnih medija na tom području. (Mučalo 2010: 311)

Ubuduće su novinari na terenu trebali imati dozvolu zapovjedništva tog područja, a svaki je terenski obilazak mogao biti uvjetovan pratnjom osobe iz službe informiranja pri zapovjedništvu. Nije se smjelo prikupljati i objavljivati brojčano stanje i organizacija vojnih snaga, položaji postrojbi, naoružanje i količina streljiva, planovi operacija te kretanje transporta i opskrbi. Novinari snimatelji upozoreni su na izbjegavanje kadrova koji definiraju borbene položaje u odnosu na prepoznatljive točke u prostoru te snimanje teško ranjenih i poginulih. (2010: 312)

Što se tiče primjera iz Amerike, vrijedi spomenuti onaj iz rata u Iraku koji je naveo Joseph Turow. „U ratu u Iraku 2004. godine vojne vlasti dozvolile su „dodijeljene novinare“ – izveštače koji su dobili dozvolu vojnih vlasti da se po bojnopolju kreću zajedno sa vojnim jedinicama. Ministarstvo odbrane tražilo je od svih izveštača da se obvežu da neće prekršiti vojni embargo na informacije, da neće izveštavati o tekućim misijama bez prethodnog odobrenja i da neće otkrivati raspored trupa osim velikih jedinica kao što su korpusi ili nosači aviona sa pratnjom. Usprkos svim tim ograničenjima, mnogi dodijeljeni novinari uspjeli su da prilično detaljno izveštavaju o događajima na bojnopolju; tako je u jednoj knjizi posvećenoj tom sukobu prva američka invazija na Irak nazvana „medijski najpokrivenijim ratom u historiji“. Jedan izveštač koji je proučavao taj pristup s „ugrađenim novinarima“ tvrdi da su dodijeljeni novinari u Iraku „imali slobodu da se bave svojim poslom kakvu novinari nisu uživali još od vremena Vijetnamskog rata“.“ (Turow 2012: 150-151)

4. Podizanje morala ili ratna propaganda?

„Harold Lasswell, profesor političkih nauka na Čikaškom univerzitetu, smatrao je da su masovni mediji snažno oružje za ubeđivanje jer su u stanju da za veoma kratko vreme dopru do ogromnog broja geografski rasutih ljudi. Lasvel i drugi istraživači (...) odredili su propagandu kao poruku čiji je cilj da promeni ponašanje i stavove o spornim društvenim pitanjima kod velikog broja međusobno nepovezanih ljudi. (...) Oni su strepili da bi pod povoljnim okolnostima ovakva propaganda omogućila ljudima na vlasti da preko masovnih medija šire laži o protivnicima i da manipulišu velikim brojem ljudi, navodeći ih da im pruže podršku.“ (Turow 2012: 224)

Ono što je Harold Lasswell naveo kao propagandu na našem području se najviše odrazilo kroz glazbu. A za nju možemo reći da je bila od iznimne važnosti za vrijeme rata. Mnogi će reći da je tanka linija između propagande i podizanja morala, no u takvom vremenu bilo je neophodno pribjeći jednom ili drugom.

Mučalo govori kako glazba u ratnoj Hrvatskoj zaslužuje posebnu pozornost. Bilo je vrlo teško odrediti vrstu glazbe koju treba emitirati u vrijeme dok se granatira Osijek ili Vukovar, a u drugim je dijelovima zemlje mir ili barem zatišje od napada. Kakvu atmosferu treba širiti radijski program? Treba li biti sućutan ili optimističan, neutralan ili pobjednički? Koju glazbu treba emitirati dok ljudi strepe za živote svojih najmilijih i dok stižu vijesti o novim napadima i žrtvama? (2010: 307)

Ukupna je atmosfera bila nevjerojatna za kraj 20. stoljeća. Na samom pragu Europe, u Hrvatskoj se ratovalo, ranjavalo i pogibalo. U takvim je uvjetima bilo vrlo teško postaviti programske kriterije, kako izvještavanja tako i drugih programskih sadržaja, a naročito glazbe. (Mučalo 2010: 307)

Ekipa glazbenih urednika na Hrvatskom radiju prepoznala je trenutak i iz arhive su izvučene stare hrvatske narodne pjesme i budnice. Bilo je to, barem na neko vrijeme, najbolje rješenje kroničnog nedostatka primjerene glazbe. (Mučalo 2010: 307)

Početno nesnalaženje u okolnostima u kojima su i „muze šutjele“ završilo je pjesmom Tomislava Ivčića „Zaustavite rat u Hrvatskoj“. Idućih se mjeseci zahuktala glazbena scena u Hrvatskoj i nastao je niz pjesama poznatih pod zajedničkim nazivom domoljubna glazba. Brojni su glazbenici, bez obzira na vlastiti glazbeni stil, komponirali angažirane pjesme. Zajedničkim je snagama otpjevana i „Moja domovina“, pjesma koja je postala neka vrsta službene najave i objave brojnih novinarskih priloga, ali i cijelog programa. Novi su se glazbeni sadržaji pokazali silno vrijedni i važni. Odgovarali su trenutku i „pratili“ ratne izvještaje o zbivanjima na terenu. (Mučalo 2010: 308)

O podizanju morala slušatelja Radio Šibenika i njihovih poziva, Živana Podrug i Josipa Petrina komentirale su sljedeće. „Kako smo dizali moral glazbom? Svirali smo sve domoljubno što se tog trenutka stvaralo, jer to su zapravo bile godine kad se stvarala ta naša domoljubna glazba. Dakle sve šta je dolazilo, kako je dolazilo tako smo mi to svirali. Ne znam, od Moja domovina, koja je nastala baš to ljetu prije napada na Šibenik, pa do ne znam, sjećam se kad nam je Thompson u radio donio svoje Čavoglave, pa smo mi to malo slušali, pa ono kakva je ovo glazba, onda smo je počeli svirati. Zapravo sve što je u to vrijeme nastajalo onda smo mi po tri puta, po deset puta svirali ne znam, Mi smo garda hrvatska, i šta se ja sad mogu sjetiti, i onda bi se svima nama nekako podizalo raspoloženje.“¹⁰

„Naravno, naravno! Mi smo živili od njihovih poziva, od njihovih zanimanja. I zapravo eto tako nekako smo mi okuraživali njih, a oni nas. I u taj dio nekakvog podizanja morala svakako da je išla i glazba pa smo imali tako tih redosljed domoljubnih pjesama, od Čavoglava i ostalih.“¹¹

Također osim glazbe postojali su i drugi načini propagande, a njih je naveo Joseph Turow u primjerima iz Drugog svjetskog rata. „Moć propagande nije bila samo teorijsko pitanje. Propaganda je bila veoma važno oruđe tokom Drugog svjetskog rata, kao i na vrhuncu Hladnog rata sa Sovjetskim Savezom tokom pedesetih i šezdesetih godina prošlog veka.“ (Turow 2012: 234)

„Tokom Drugog svjetskog rata vojni vrh posebno je zanimalo do koje su mere filmovi, dijafilmovi i drugi mediji kadri da objasne vojnicima razloge zbog kojih se vodi rat i poveća njihovu motivaciju da se bore. Istraživanja moći ovih medija sprovedena su kao deo širokog ispitivanja pod imenom *Američki vojnik*.“ (Turow 2012: 235)

4.1. Propaganda u izvješćivanju

Brojni se autori i danas slažu da je u ratu najteže primijeniti standarde profesionalnog, uravnoteženog i nepristranog informiranja. Situacija je posebno teška kad je u pitanju vlastita zemlja ili rodni grad novinara-izvjestitelja. Špekulacije s mogućim prešućivanjem informacija dovodile su u pitanje profesionalnu i osobnu etiku svakog novinara. Kad bi i bi li uopće trebalo

¹⁰ Prijepis razgovora s Živanom Podrug u prilogu

¹¹ Prijepis razgovora s Josipom Petrina u prilogu

“zašutjeti” ili “prešutjeti” ako je takav postupak u interesu obrane domovine? Treba li stradanja uvećati”, a gubitke “smanjiti” u interesu morala stanovništva? (Mučalo 2010: 309)

Alenka Mirković opisala je kako je teško bilo pisati izvješća. „Pomalo nas je mučilo pitanje jesu li naša izvješća razlogom što pomoć ne dolazi. (...) Bilo je potpuno u skladu s ljudskom prirodom da se čuje ono što je dobro, a ono što nije – prečuje. Plašili smo se kako trpimo upravo zbog toga. Kako se situacija pogoršavala tako smo više morali balansirati dobre i loše vijesti. (...) ako bi se više koncentrirali na loše to bi neprijatelju bio znak koliko smo zapravo slabi. Što bi takva izvješća učinila moralu ljudi po podrumima, nismo htjeli ni razmišljati...” (1997: 196)

Je li uloga propagande i subjektivnosti u izvješćivanju na Radio Drnišu bila velika i je li prevladavala subjektivnost, kako bi se slušateljima podignuo moral, kazala je Anita Vukušić.

„Ne, ono što sam ja radila i koliko sam ja radila to su bile čiste informacije, novinarski pisane, objektivne, jasne, nikoga mi nismo pozivali niti smo govorili protiv nekoga nešto, protiv vas koji ste tamo ostali u našim domovima. Kroz moje emisije govorilo se o onome što se dešava, što se radi (...) Mi smo nastojali prenijeti život i život i tih branitelja na prvoj crti, jer eto drnišani su imali tu nesreću da zapravo su svi bili branitelji, svi ti ljudi su bili i prognanici i branitelji, oni su stvarno branili svoj dom. Nismo podlijegali na nikakve takve informacije niti dezinformacije. Nikada nismo znači napravili nikakav demant, nismo nikada objavili tipa da je nešto u Drnišu gori, jer su nam izviđači o tome javljali, dok nije bilo provjereno da stvarno gori. Recimo znamo da je bila zapaljena i crkva svetog Ante i sve naše crkve, ali mi nismo stavljali takve informacije da su one minirane, zapaljene, ako nismo imali provjerenu informaciju da je to stvarno. Zato mislim da smo čistog obraza odradili cijeli rat objektivno izvještavajući o ovome dijelu bojišnice, a na okupiranom dijelu onoliko informacija koliko smo dobivali, poslije smo ih dobivali od UNPROFORaca. Sa okupirane strane zapravo nismo, nismo ni pratili njihove medije, nismo ih mogli ni slušati tako da nismo ni znali, nego ono šta je plasiralo se na nivou same Hrvatske kroz informativne emisije Hrvatske televizije i novina.“¹²

Kako su se pisala izvješća na Radio Šibeniku kazala je Živana Podrug. „Pa opet da pođemo od kraja, uvijek se pisalo onako kako ste dobili informaciju, odnosno kako ste je, točno onako kako je bila sročena, tako ste je možda vi uz neke svoje male lektorske ili novinarske intervencije mogli objaviti.“¹³

¹² Prijepis razgovora s Anitom Vukušić u prilogu

¹³ Prijepis razgovora s Živanom Podrug u prilogu

Novinarima je prigovarano, podjednako kao što su se i oni međusobno prozivali kako su im izvješća “subjektivna”, “huškačka”, “nejasna”, “pogrešna”, “izdajnička”, “protuhrvatska” i sl., ali i “režimska”, “poltronska”, “propagandistička” i “diktirana iz političkih sfera”. Sasvim je sigurno lakše poštovati ili se zalagati za profesionalne standarde kad se rat događa negdje drugdje. (Mučalo 2010: 309)

O subjektivnosti novinara u izvještavanju o ratnim zbivanjima u Iraku 2004. Godine pisao je Turow. „Kritičari smatraju da nedostatak sistema dodijeljenih novinara može da bude sklonost izveštača da postanu izuzetno blagonakloni prema vojnicima sa kojima žive i od kojih im zavisi život kao rezultat, ističu ti kritičari, javlja se ponekad i samocenzura. Da bi se suprostavili takvim kritikama, vojne vlasti dozvolile su drugim novinarima da rade kao „unilateralni“, to jest da se sami kreću kroz ratnu zonu.“ (Turow 2012: 151)

5. Glava u torbi

Rat je donio brojne neprilike za novinare. Sve ono što je prije rata bila rutinsko prikupljanje informacija, u ratu je bilo riskiranje vlastitog života. Novinari su počeli nositi „glavu u torbi“, nisu mogli znati što će se dogoditi, hoće li netko zapucati na njih, hoće li upravo ispred njih pasti granata ili hoće li granata pogoditi njihovu zgradu. Novinarke Anita Vukušić, Josipa Petrina, Živana Podrug i Alenka Mirković opisale su kako je bilo živjeti s tim osjećajem, odnosno jesu li uopće razmišljale o tome kako im je bilo koji dan u tim ratnim devedesetima mogao biti posljednji.

„U to vrijeme nekako, krenule su i nekakve provokacije, pa među ostalim bila je i nama najava u radiju da je postavljena nam bomba u podnožju naše zgrade. Bila je to, došla je policija, bila je to neka priručna bombica nešto, nije bilo nešto veliko, ali je bilo ipak postavljeno. I od tada pa sve dok nismo otišli iz Drniša, nas je čuvao jedan policajac. Znači imali smo, redakciju je stalno čuvao policajac upravo zbog tih nekakvih anonimnih poziva i prijetnji. (...) Nismo razmišljali o tome da nam je šta ja znam, glava u torbi. O tome ne razmišljaš, ideš, recimo isto je kad su bili pregovori u Žitniću, tad je već zapovjednik postao Mladić. On je nas zaustavio i oni se nisu uspjeli dogovoriti šta se pregovaralo. Pregovaralo se uglavnom o tome o napuštanju njihovih iz vojarni, opremi iz vojarni i tako, i o razmjeni zarobljenika. Tad je bilo dosta zarobljenika, prva razmjena je bila na drugi dan studenog '91. on je nas tad zaustavio i nisu nas htjeli pustiti, oni naoružani su nas držali neko vrijeme sve pregovarače i nas novinare i nisu nas htjeli pustit. Ali nisam ja o tome razmišljala, ne sjećam se sad da sam se ja nešto ekstra prepala ili to kad smo išli u Mirlović polje pa kad se pucalo pod nama sa mitraljezima i tako malo smo se sklonili, ima neki strah kasnije na to navikneš. Meni je osobno najteže bilo nakon kad su bili prvi pregovori u Žitniću, mi smo morali proć kroz Pakovo selo i doći (...) Tad sam prvi put vidila uništene tenkove, zapaljene, zapaljene kuće, taj mi je dojam najviše bio, i malo onaj nekakav nelagodan i čudan osjećaj, nadomak si svoga grada, u Žitniću, vidiš ga, a ne možeš tamo. Eto to je nekakva ružan osjećaj, poslije se na sve to navikneš. (...) Sjećam se isto iz Promine jedna od posljednjih obitelji s djecom koja je došla, oni su došli na frezi, u onom malom traktorčiću i sa petero djece i starcem, ne znam koliko ih je već tu bilo, a jedan od tih malih dječaka, on je u kutiji ponio i svoga malog pasića i tako.“¹⁴

¹⁴ Prijepis razgovora s Anitom Vukušić u prilogu

„Pa čuj, možda čovjek, bila sam naravno puno, puno, mlađa. Nismo nikad razmišljali, nekako smo bili toliko pouzdani i sigurni kad bi rekli, možete, kad smo išli na te razmjene, pa nisi baš očekiva da će te na razmjenu zasuti nekakve granate i to. A što se tiče tog nekakvog osjećaja, recimo ja sam bila u Primoštenu, ajmo reć, u Primoštenu je bio, vodio se, normalan život. Ja bi svako jutro dolazila tu, tu je stvarno bila ta glava u torbi, i kasnije kad je magistrala otvorena za promet ja bi došla na posa, a nisam znala oće li zasvirati opasnost, oću li se ja moć (vratit), jer zatvore se ceste. Ali evo to mi se možda dogodilo samo dva-tri puta, da baš moram zbog opće opasnosti ostati u Šibeniku i prespavati. Ali ništa, ja sam ne znam, tako nekako smo išli na taj posa, ja sam znala da idem na posa sasvim normalno, nisam razmišljala pa čuj može me tamo pogoditi granata. Kad bi na to čovjek mislio...“¹⁵

„Nas je puno, puno, prije rujanskog rata počela čuvati policija u našem, u prizemlju radija je uvijek dan i noć bio barem jedan policajac. I za vrijeme rata nas je čuvala policija, uvijek, uvijek, je policija bila u radiju. (...) A da to je osjećaj glave u torbi. Ja sam bila urednica radija, ja nisam išla puno na teren. Novinari su uvijek išli ili u pratnji policije ili u pratnji UNPROFORa ili recimo s našim pregovaračima vrlo se često išlo na pregovore, Unešić, Žitnić. Žitnić je bio ta crta razdvajanja. I naravno to vam je uvijek glava u torbi, uvijek je, s jedne strane, ne znam, sjećam se Ratko Mladić, s druge strane, ne znam, Joso Juras predsjednik našeg izvršnog vijeća. I to su novinari pratili, uglavnom te pregovore, recimo razmjenu ljudi, razmjenu zarobljenika i tako dalje. A to vam je, glava u torbi vam je uvijek. Ali nikad ne idete sami, vi u ratu nikad nigdje ne možete ići sami, nego uvijek morate ići kao dio nekog izaslanstva, u pratnji policije, vojske, UNPROFORa i tako dalje.“¹⁶

Stanje u Vukovaru bilo je daleko kritičnije nego ono u Dnišu i Šibeniku, pa su tako i situacije koje je opisala Alenka Mirković puno gore i opasnije.

(...) „gledala sam kroz studijsko staklo Mirjanu i Dejana kako primaju pozive slušatelja. Bio je to uobičajeni način kontrole jer su nam inače, u eter upadali „bolesnici“ psujući mater ustašku ili četničku, ovisno o tome tko zove. Jedan poziv Mirjana je strpljivo odslušala, spustila slušalicu, a zatim nekog nazvala. U studiju sam nešto kasnije ugledala policajca, a onda nam je Mirjana rekla kako ima dojavu da je u zgradi bomba pa je za svaki slučaj zvala policiju. I tako su naši slušatelji plesali u ritmu svjetskih hitova, a mi se znojili dok su policajci po zgradi tražili bombu.“ (Mirković 1997: 94)

¹⁵ Prijepis razgovora s Josipom Petrina u prilogu

¹⁶ Prijepis razgovora s Živanom Podrug u prilogu

Kada je ispred zgrade Borovo Commerce pala granata te ubila i ranila nekoliko ljudi, na teren su izašli Alenka, Danilo i Zdravko.

„Za tri-četiri minute stigli smo do ulaza u *Borovo Commerce*. Dok smo izlazili iz automobila začula sam zvuk za koji mi je trebalo nekoliko sekundi da shvatim što je, a zatim sam se, kao i svi ostali, bacila na zemlju. Snajper! Kurvin sin nas je vidio: vidio je da smo civili, vidio je urednu oznaku PRESS na vjetrobranu automobila, vidio je kameru koju je Vinko nosio i – ipak je pucao!“ (Mirković 1997: 145)

„Naš se život gotovo u potpunosti preselio na stubište. (...) Hrvatski radio Vukovar je nakon zatvaranja obruča bio jedina medijska veza sa svijetom. (...) Mi smo se, osim toga, trudili održati moral ljudima u skloništima u onolikoj mjeri u kolikoj su se četnici i JNA trudili uništiti ga, pa smo postali poželjnim neprijateljskim ciljem. Po količini granata koje su padale u okolici naše zgrade, shvatili smo da i oni s druge strane bojišnice slušaju naš program. To bi granatiranje počinjalo nekoliko minuta prije početka programa, tako da Branku nije bilo nimalo lako pretrčati onih nekoliko koraka u dvorište, pokrenuti agregat, i vratiti se natrag u sigurnost stubišta. No to se moralo jer bi, u protivnom, četnici znali da su nas pronašli i nastojali bi nas granatirati toliko žestoko dok ne unište ili odašiljač ili zgradu ili nas.“ (Mirković 1997: 207)

Granatiranja u Vukovaru bila su svakodnevna, samo je njihov intenzitet bio različit. Mirković je opisala i posljednje granatiranje koje ih je dočekalo na stubištu gdje je bio smješten „studio“ Radio Vukovara.

„Mislila sam da ne može biti gore nego ono jutros, ali bilo je. Imala sam osjećaj kako svaka granata udara izravno u našu zgradu. Pogledavala sam stubište iznad glave: do tada mi se činilo sigurnim imati iznad glave tri, četiri betonske deke, ali sam se sada pribojavala kako bi se sav taj beton mogao zarušiti i zatrpati nas. Dvorišna vrata divljala su u ležištu i otvorena mlatila lijevo-desno, a u dvorištu se sve urušavalo i lomilo. Opet smo se potrpali u prostor za emitiranje i nabili se poput sardina jedno na drugo da nas kroz otvorena vrata ne dohvate geleri.“ (1997: 221)

6. Hrvatski radio Vukovar

Istaknuto i ponosno mjesto u hrvatskoj ratnoj radiofoniji ima mala ekipa Radio Vukovara koja je mjesecima slala potresna izvješća o borbenim akcijama i životu civila na tom području. Prostorije radija bile su uništene i snalazili su se kako su najbolje znali i mogli, po napuštenim vukovarskim podrumima. (Mučalo 2010: 305)

Hrvatski radio Vukovar imao je informativnu ulogu, ali na početku rata i ulogu pacifista. O tome više govori situacija koju je opisala Alenka Mirković u knjizi *Glasom protiv topova*. Na samom početku ratnih zbivanja Siniša Glavašević pokušavao je smiriti situaciju otvorenim linijama radio Vukovara. „Siniša je ponavljao informaciju koju sam maloprije čula na *Hrvatskom radio Zagrebu*, molio ljude da se smire, da se jave na telefone radija i pokušaju izravno u eteru, jedni s drugima razgovarati i smiriti stanje. Bio je to uzaludan posao. Dok se u Borovu Naselju vodila bitka oružjem, na valovima *Hrvatskog radio Vukovara* bjesnio je rat riječima. (...) Povremeno bi se javio netko tko je molio ljude da se priberu i smire jer ćemo svi stradati...“ (1997: 81)

Mirković piše kako su važnost lokalnog radija prepoznavale su sve institucije, pa su tako prilikom napada na *Borovo Commerce* u bolnicu pušteni samo novinari radio Vukovara. Iako su ispred bolnice bili prisutni i strani novinari koji su pratili delegaciju Međunarodnoga crvenog križa, ali i prijatelji i rodbina stradalih. „Zbog toga je bilo negodovanja kada su *nas* pustili unutra, no bolnički Krizni štab znao je koliko je važno da lokalni radio dobije potpune informacije i umiri ljude.“ (1997: 147)

„I Jastreb je kao i mi bio svjestan snage i važnosti naših izvješća pa smo zajednički sastavili jedno zbirno izvješće u kojemu smo nabrojili sve do tada uništene neprijateljske snage i tehniku, veličinu neprijateljske sile koja je tada napadala Vukovar i pojačanja koja su im i dalje pristizala, nabrojili vlastite gubitke, i među vojnicima i među civilima, te koliko smo mogli i smjeli podatke o našim snagama.“ (Mirković 1997: 196)

6.1. Ratno izvjestiteljstvo

Novinari radio Vukovara prikupljali su informacije koje su bile od iznimne važnosti za sve građane u Vukovaru. Mirković opisuje jedan od prvih zadataka koji su se mogli povezati s ratnim izvješćivanjem. „Roman mi je dao zadatak da razgovaram s voditeljem epidemiološke službe pri domu zdravlja, jer se u Borovu Naselju pojavio problem nepokopanih leševa. Nakon sukoba četvrtog srpnja, na prostoru između Borova Naselja i Borova Sela, u pojasu „ničije zemlje“, ostali su poginuli četnici.“ (1997: 91)

Na samom početku rata, Mirković je novinarski posao kao nezanimljiv i rutinski posao prikupljanja servisnih informacija: „koji autobusi voze, a koji ne, gdje je stigla pošiljka plina za kućanstvo, koji se radnici *Vuteksa* i *Borova* trebaju javiti na posao i kada, kako su opskrbljene ljekarne i slično.“ (1997: 92)

„U prvo vrijeme po policijska izvješća su odlazili Josip i Siniša kada su odlazili na teren ili se sa njega vraćali, ali sam ih uvjerila kako svako jutro na putu do redakcije prolazim pored Policije pa bi bilo logično da ih ja uzmem.“ (Mirković 1997: 94)

Koliko su teški bili napadi na Vukovar Mirković je procjenjivala vremenom koje je trebalo policiji da sastavi priopćenje. „Kada bi noć bila relativno mirna, jer mirnih više i nije bilo, priopćenje bi me već oko 9 sati dočekalo na porti, a kada bi noć obilovala događajima morala bih ga čekati i po sat-dva.“ (1997: 95)

Od srpnja su često bila organizirana noćna dežurstva, a Mirković je opisala kako je za vrijeme jednog takvog njena dužnost bila da svakih sat-dva nazove centar za obavješćivanje i uzbunjivanje, mjesne zajednice, dežurne službe vodovoda, *Elektre*, sela na istoku općine i Centar za obavješćivanje i uzbunjivanje u Iloku. Ako bi bilo nekih novih informacija trebala je sastaviti izvještaj i poslati ga *Hrvatskom radiju* u Zagrebu. (1997: 111)

Kako su granatiranja postala učestalija i bliža zgradi redakcije, Mirković piše kako je nakon nekoliko vrlo bliskih eksplozija i gelera što su uletjeli u prostoriju, Branko instalirao i jedan telefon na stubištu pa su izvještaje mogli slati iz kakve-takve sigurnosti. (1997: 142)

„Tijekom dana do kasno navečer bavili smo se programom, izvještajima, održavanjem skloništa, nabavkom namirnica, dovoženjem vode...“ (1997: 212)

6.2. Program radio Vukovara

Mirković piše o podjeli zadataka među djelatnicima Radio Vukovara. „Na teren su odlazili Josip i Siniša; na službene sastanke u općinu uglavnom je odlazila Karmen Brlić-Jovanović; Vlado Levar bavio se uređivanjem novina; Roman Varenica pripremao je vijesti za manjine, preuzimao prikupljene servisne informacije i slagao prve radio vijesti; Danilo Hardi bio je vukovarski Miro Gantar, pratio je i znao sve o poljoprivredi u našoj općini; Marija Sesler i Margareta Toth-Arvaj uređivale su omladinsku emisiju. Radni je dan obično počinjao oko osam sati. U redakciju bi dolazili samo oni koji su morali pripremiti emisije što su počinjale od jedanaest sati, dakle omladinsku emisiju i vijesti.“ (1997: 92)

„EPP *Radio Vukovara* imao je jednu specifičnost. Svaki su se dan morali provjeriti nazivi kafića ili trgovina koji su platili reklamu jer bi neki od njih tijekom noći bili dignuti u zrak, a tada je bilo potpuno besmisleno i bezobrazno reklamirati ih. To se, povremeno ipak događalo, a mi smo se samo mogli nadati kako nesretni vlasnik ništa nije čuo.“ (Mirković 1997: 93)

„Glavne vijesti, one u osamnaest, bile su najslušanije i najopširnije. Objedinjavale su kratke vijesti i izvještaje koje su stariji kolege napravili za taj dan. Obavezni dio činila su priopćenja MUPa koje je vukovarska policijska uprava izdavala svakog jutra. Većinu tih policijskih informacija mi smo uglavnom već znali, ali ih nismo objavljivali do službene potvrde.“ (Mirković 1997: 94)

„Količina posla se povećavala, ne samo stoga što su se intervali naših izvještaja za *Hrvatski radio* u Zagrebu i Osijeku skratili, nego i zbog toga što su urednici zaključili kako uobičajeno vrijeme emitiranja više nije primjereno. Program je zato podijeljen na prijednevni i poslijepodnevno-večernji, s pauzom od tri-četiri sata. Dakle, valjalo je pripremiti izvještaje, te urediti i emitirati desetak sati programa.“ (Mirković 1997: 139)

„Granatiranja bi počinjala uglavnom poslije podne, no to nije bilo baš pravilo. Znalo bi nas „uhvatiti“ i usred prijednevnog programa. U svakom slučaju prvo je valjalo upozoriti slušatelje da je oglašena uzbuna, a zatim polako bez panike prekinuti program. (...) Obično bi se prije znaka za uzbunu vani začula eksplozija. Kad bi se oglasila sirena, netko bi ušao u režiju i rukom, pokretom kao da njome vrti laso, pokazao voditelju s druge strane stakla, da je oglašen znak opasnosti. (...) voditelj bi mirno objavio slušateljima da krenu u skloništa i najavio da ćemo se uskoro ponovno čuti, a tehničar bi još neko vrijeme puštao glazbu, kako neprijatelj ne bi mogao znati da granate padaju blizu radija.“ (Mirković 1997: 141)

Kako su u Vukovar tada često dolazili strani novinari jednom prilikom je ekipa Radio Vukovara u skloništu ugostila Marca Semu (*Liberation*) i Ettorea Moa (*Corriere de la Sera*). Mirković piše kako su im pristali biti gostima u večernjem programu i stvar je ispala sasvim zgodno. „Nikada do tada nije bilo slične emisije na *Radio Vukovaru*. Josip je postavljao pitanja, ja sam prevodila, a naša dva gosta na smjenu su razgovarali s nama.“ (1997: 182)

„Posljednji strani novinari koji su nas posjetili bili su dvoje mladih ljudi, novinari *Radio France International* Agnes i Herves. I njih smo dvoje naravno ubacili u program.“ (1997: 185)

„Nismo bili sigurni koliko nas ljudi uopće može čuti, no ponašali smo se kao da nas slušaju svi. Siniša je vodio program na najnormalniji mogući način, kao da vani uopće nema rata. Taj program nije imao bogzna kakvu informativnu ili edukativnu vrijednost, jer bi do početka večernjeg programa, sve informacije koje smo emitirali već bile poznate, a još jedan ratni dan primicao se kraju. Mislim da je prije svega želio opustiti slušatelje i navesti ih da barem početak noći, prije negoli usnu u skloništima, provedu u dobrom raspoloženju.“ (Mirković 1997: 208)

„Jutarnji program bio je puno mirniji i ozbiljniji. Dan je počinjao i valjalo je ljude pripremiti za njega. Bilo je tu najnovijih izvještaja s bojišta, obavijesti o opskrbi, priopćenja povjerenstva vlade i zapovjedništva obrane, osobnih poruka iz Zagreba, Osijeka, Iloka i ostalih mjesta, koje bismo primali i prenosili u eter.“ (Mirković 1997: 209)

6.3. Rezanje izvješća

„Počeli su nam „rezati“ izvješća. Obuzeti poslom i problemima, isprva to nismo ni primjećivali. Dio ekipe koji bi ostao u redakciji, palio je mali tranzistor u terminima vijesti tako da čuju izvješće, ocijene ga, usporede s izvješćima naših kolega s drugih ratišta. Poznavali smo ih po glasovima i sa zadovoljstvom uočili kako brzo prihvaćaju naše inovacije u obliku izvješća. Prvo smo primijetili da se izvješća, uglavnom Sinišina i Josipova, prepričavaju. Zatim smo primijetili kako se iz izvješća izbacuju dvije-tri posljednje rečenice. One su obično prenosile reakcije na službena stajališta ili izjave političkog ili vojnog vrhovništva u Zagrebu. Bili su to službeni stavovi Povjereništva za Vukovar, Kriznog štaba ili zapovjedništva obrane koje bi mi samo uobličili tako da budu primjereni radijskom izvješću.“ (Mirković 1997: 214)

„Nakon toga, Zvezdana nam je obratila pažnju na Josipov izvještaj koji je bio skraćen gotovo na polovicu. (...) Josip je odlučio otići u Općinu i nazvati uredništvo radija u Zagrebu. Obavijestio je telefonom Sinišu o onome što se dogodilo i bijesnim mu glasom objasnio što namjerava učiniti. (...) Josip je razgovarao s Ivankom Lučev, urednicom informativnog programa prvog programa Hrvatskog radija. (...) Na kraju ju je poslao doslovce u materinu i spustio slušalicu. Bijesno mi je rekao da mu je gospođa Lučev objasnila kako su izvještaje skratili jer forma radijskog izvještaja dopušta samo objavljivanje podataka, ali ne i komentare. Za komentar, ako ga žele, oni imaju poseban termin i novinare...“ (Mirković 1997: 215)

„Već sljedeći dan počeli su skraćivati i moje i Vesnine izvještaje.“ (Mirković 1997: 219)

„Vrlo su nas često, posebice borci, napadali kako smo suviše fini i blagi, kako trebamo „vikat i jebat' im mater, pa će vas čuti“, kako moramo biti žešći... Nisu bili svjesni da što su izvješća bila žešća, to su ih na *Hrvatskom radiju* žešće rezali. Nakon primjedbi na novinarsku formu, to se skraćivanje počelo objašnjavati time da smo mi u njima navodno odavali vojne tajne. (...) Tada je Borković odlučio da bojkotiramo *Hrvatski radio*. Radili smo sa svima ostalima, a kada bi saznao da neka radio ili TV postaja nije objavila izvješće u cijelosti, ili ga je ustupila *Hrvatskom radiju*, zabranio bi nam izvješćivati i za njih.“ (Mirković 1997: 279)

„Nakon tjedan dana nadmudrivanja, Zapovjedništvo obrane grada i Zapovjedništvo operativne zone donijeli su odluku da se naša izvješća do daljnjega potpuno obustavljaju. (...) neki naši stari prijatelji, poput Mirka Volarevića iz osječkog press centra ili Drage Veselčića iz *Večernjeg lista*, ipak su pronašli način da komuniciramo. Nazvali bi nas, kao privatno, a onda postavljali pitanja na koja smo mogli kratko odgovarati s „da“ ili „ne“, a oni bi od tako dobivenih podataka sastavili izvještaj. (Mladi) Jastreba je brzo shvatio da vijesti negdje cure i proglasio informativnu blokadu cijele njegove operativne zone.“ (Mirković 1997: 280)

7. Radio Šibenik

Važnu ulogu u obrani Šibenika imao je i Radio Šibenik. Nesebičnim radom i trudom njegovi djelatnici trudili su se biti na usluzi građanima Šibenika pa i po cijenu vlastitog života. Novinar Stanko Ferić dobro je opisao povjerenje koje je Radio Šibenik uživao kod građana Šibenika. „Šibenčani dobro poznaju glasove svih spikera i novinara Radio Šibenika i njima su u tim presudnim trenucima ukazali apsolutno povjerenje.“ (1996: 18)

7.1. Program radija za vrijeme rujanskog rata

Novinarka i glavna urednica Radio Šibenika Živana Podrug detaljno je opisala početak rujanskog rata u Šibeniku, kao i kako su djelatnici radija obavljali svoj posao u tom teškom vremenskom razdoblju. „To popodne 16. rujna, (...) dakle bio je ponedjeljak i mi smo negdje u programu u našim vijestima popodnevnim u 4 sata imali vezu s Radio Drnišem međutim u jednom trenutku nam je ta veza nestala, više ih nismo mogli dobiti, shvatili smo da se nešto događa. Ja sam bila popodne kući, kolege koje su radile tog popodneva na radiju Branko Bubica, Mirko Sekulić, zvali su me kao „nešto se događa, dođi vjerojatno će uskoro biti objavljeno“. Mislim da je to bila prva zračna opasnost 16. rujna popodne u 18 sati. Ja sam upravo kretala iz svoje kuće, stanovala sam vrlo blizu radija i kako sam izašla na ulicu začula sam sirenu i nekako svi su ljudi počeli negdje bježati, svi su počeli negdje trčati, ja sam trčala prema radiju. I tako smo ostali raditi to popodne i cijelu tu noć smo radili tako da su nam se ljudi s različitih mjesta, nije još bilo mobitela, i onda su se ljudi negdje gdje su se zatekli u nekom skloništu, u nekom podrumu, kod nekih susjeda, javljali da čuju oni njihovi doma koji slušaju radio da su oni na sigurnom. Dakle cijelu tu noć smo primali pozive ljudi...“¹⁷

„Radio je uspješno vodio nevidljive bitke s provokatorima, upozoravao na snajperiste, (...) reagirao na svaki osvjetljeni prozor, najavljivao zračne napade i bio prva i jedina informacija o svemu što se zbiva... i kada se otvaraju trgovine, i gdje se može kupiti kruh, tko se treba javiti u poduzeće. Radio je tražio davaoce krvi, popunjavao posade zarobljenih topova, mobilizirao rezervne gardiste, obavještavao o smrti i rođenju.“ (Ferić 1996: 18)

„Dakle mi ostajemo u našem studiju, ostajemo u stalnoj vezi, imamo jedan telefon direktni sa centrom za obavješćivanje i o svakoj situaciji koju treba javiti nas obavještava centar za obavješćivanje. Dakle imamo zračnu opasnost, pa onda poslije dolazi opća opasnost, pa imamo

¹⁷ Prijepis razgovora s Živanom Podrug u prilogu

jednu mjeru pojačanog opreza, dakle to još nije opća opasnost, ali to je nekakav uvod u opću opasnost. I tako mi funkcioniramo tih tjedan dana, isto tako smo u vezi sa službom IPDa Hrvatske vojske ili najprije Zbora narodne garde i oni nam isto daju informacije. Dakle mi objavljujemo informacije koje dobijemo ili iz centra za obavješćivanje ili iz zbora narodne garde ili policije. (...) Dakle nema tu sada izvještavanja s terena jer vi ste zapravo zatvoreni u svojoj zgradi i nemate ni mogućnosti hodati okolo, jer okolo padaju granate, okolo nadlijeću vas avioni i vi nikad ne znate šta se može dogoditi. Dakle vi ljudima dajete sve potrebne informacije, i zapravo ste im jedina veza sa svijetom, jer ljudi su najvećim dijelom u skloništima. Dakle vi ih obavještavate koji dućani rade, koje će firme raditi, neke firme, recimo bolnica pa onda remontno brodogradilište, pozivaju svoje radnike preko radija da dođu ili ne dođu na posao. Nema mobitela, telefonske linije su ima ih i nema ih. Kako smo mi radili? Mi smo radili tako da smo na našem programu 24 sata stalno kad god nismo emitirali svoj program prenosili program Hrvatskog radija, prvog programa Hrvatskog radija. I to u situaciji kada su svi važni odašiljači Hrvatskog radija bili srušeni, to je namjerno napravljeno da se ne mogu dobiti informacije. Ali naši su tehničari uspjeli izvesti to na način da mi ipak u svom programu imamo stalno program Hrvatskog radija, a u kad god smo imali neku informaciju za reći, kad god je bilo nešto važno mi smo prekidali program Hrvatskog radija i emitirali svoj program.“¹⁸

7.2. Rezervni položaj radija

„No ono što je učinila ekipa Radio Šibenika tokom tih sudbinskih dana ima i svoju pozadinu o kojoj se mora nešto znati. Naime, spikeri, novinari i tehničari Radio Šibenika nisu svoj posao radili ni u kakvom sigurnom, betonskom, podzemnom skloništu, nisu bili povlašteni pri dobivanju informacija, a ni službeni organi ih nisu baš previše mazili i pazili.“ (Ferić 1996: 18)

„U trenutku kada je počeo napad na Šibenik u prostorijama Radio Šibenika zateklo se 11 ljudi bez skloništa, bez kruha i zaliha hrane, bez minimalne tehničke opreme. Prvi napad minama i granatama preživjeli su stisnuti na posljednjim stepenicama stubišta, potpuno nezaštićeni. No, unatoč strahu i strepnji program je tekao neprekidno 24 sata, dan za danom. Nakon prvog primirja „studio“ Radio Šibenika seli u neveliku prostoriju Društva inženjera i tehničara, gdje se usprkos nemogućim uvjetima neprekidno radi. Rastrgani između straha za gole živote, brige za

¹⁸ Prijepis razgovora s Živanom Podrug u prilogu

obitelji i neizvjesnosti ipak uspijevaju održati program. Radio stanice drugih gradova u neusporedivo manje opasnim prilikama u pravilu prestaju emitirati program.“ (Ferić 1996: 18)

Radio Šibenik kasnije je dobio i prikladniji rezervni položaj, o čemu je više rekla Josipa Petrina. „...kasnije ćemo mi prijeći i na drugu lokaciju, a to znači u podrum u sudu gdje smo stvarno iznad imali četiri-pet katova. Ovdje zapravo iznad glave nismo imali ništa, to je stara zgrada koja nije imala niti one cementne deke, nego drvene grede. Tu smo radili, kolege koje sam tu zatekla su sedam dana bili tu.“¹⁹

„Kada je nestalo struje, tehničari pod kišom granata, izlažući se smrtnoj opasnosti, dovlače agregat. U roku od jednog sata izvršen je novi razvod električne mreže. Kada je nestalo goriva pronalazi ga se u automobilima parkiranim uokolo, a kada je neprijatelj uspio elektronskim ometanjem „ugušiti“ signal Hrvatskog radija, tehničari Radio Šibenika genijalnim trikom uspijevaju osigurati direktan prijenos vijesti Studija Zagreb.“ (Ferić 1996: 19)

„Nikad nismo u toku rata prekinuli program, nikad, nikad, nikad, i kad je nestalo struje radili smo na agregatu, onda su nam ljudi koji su imali automobile parkirane u blizini radija iz svojih automobila davali gorivo. Ja imam jednu fotografiju u kojoj moj kolega tehničar Đorđe Marković lijeva benzin u kante iz ovih automobila okolnih.“²⁰

7.3. Dobivanje informacija

„Isto tako treba znati da se ni do neophodnih informacija nije dolazilo lako. Mnoge općinske službe i štabovi, nećemo ih nabrajati jer će se ionako sami prepoznavati, jednostavno su zaboravljale na nužnost pravodobnog informiranja javnosti.“ (Ferić 1996: 19)

Josipa Petrina radila je kad je počela akcija Maslenica. „Evo mogu reći da sam baš ja to jutro kad je pao Maslenički most, ja sam bila dežurna u programu. Mislim da sam tad dobila stvarno nekakvo priopćenje u kojem smo rekli što se dogodilo i dalje se u analizu toga nije išlo.“²¹

O dobivanju informacija uoči akcija hrvatske vojske Živana Podrug kazala je: „Pa znate šta, informacije vam uvijek cure i neslužbeno. Uvijek neko ima nekog u vojsci, uvijek neko ima nekog u policiji, uvijek ima neko nekog u centru za obavješćivanje. Dakle i ono što smo znali sumnjali i pretpostavljali recimo prije Oluje, mi smo znali to popodne da će nekakav napad krenuti u zoru, ali naravno to ne smiješ reći, to ne smiješ objaviti jer time odaješ vojnu tajnu,

¹⁹ Prijepis razgovora s Josipom Petrina u prilogu

²⁰ Prijepis razgovora s Živanom Podrug u prilogu

²¹ Prijepis razgovora s Josipom Petrinom u prilogu

dakle sve ono što smo mi mogli javljati opet prema uputama centra za izvješćivanje, to je upozoravati ljude. Pojačan je oprez, opća je opasnost za Šibenik, ali naravno informacije cure, neslužbeno se zna, ali vi službeno ne smijete objaviti ništa od onoga što vam je, u ratu se strogo morate držati onoga što vam kaže centar za obavješćivanje i određena služba hrvatske vojske ili policije...²²

Josipa Petrina kazala je kako je ključni informator bio upravo krizni stožer. „Pa mi smo dakle još i prije rujanskog rata sve što je bilo vezano za nekakve vojne aktivnosti, za ono što se događalo na prvoj crti, bili vezani za taj krizni stožer. Krizni stožer je imao svojeg čovjeka za informiranje medija, tako da smo mi dobivali sve informacije od njega. (...) Što se tiče nekakvih drugih, mi smo u trenucima kada je bojišnica bila mirna, znali otići i do tamo, nekad je to bilo u organizaciji upravo tog kriznog stožera...²³

7.4. Suradnja s Radio Vukovarom

„Radio Šibenik održavao je stalne veze s Radio Vukovarom i Radio Brodom iz Slavonskog Broda. Glas šibenskih novinara svakodnevno se čuo u skloništima vukovarskog pakla, a i Šibenčani su u svojim skloništima iz prve ruke dobivali informacije o zbivanjima u Vukovaru.“ (Ferić 1996: 19)

Josipa Petrina kazala je i koliko su česta bila ta javljanja. „Ja se dobro sjećam u vrijeme dok se vodila bitka za Vukovar da smo mi imali izvještavanje stvarno iz Vukovara baš zahvaljujući Zoltanu Kaboku (...) Pa ja mislim da smo mi imali svakodnevno ono baš pred sam pad. A prije bi kad bi neki dan bio izuzetno težak onda smo se čuli.²⁴

Posljednje javljanje za Radio Šibenik opisala je i novinarka Radio Vukovara, Alenka Mirković, u knjizi Glasom protiv topova.

„Nešto kasnije nazvao je Zoltan Kabok s Radio Šibenika: „Bog, Zoltan je! Kako je?“ „Nikako moj Zoltane, nikako...“ (...) Sa Zoltanom sam se čula svaki dan, ali nisam znala kako izgleda. Pomislila sam da to nikada i neću doznati... (...) „Nema, onda, smisla da idemo u program... A koju pizdu materinu bi i mogli reć?“ sad je već vikao. „Nema smisla, barem dok se ljudi ne izvuku iz kukuruza. Ali, ako hoćeš, snimi naš razgovor, pa ga pusti kada bude službeno potvrđeno da je grad pao...““ (1997: 306)

²² Prijepis razgovora s Živanom Podrug u prilogu

²³ Prijepis razgovora s Josipom Petrina u prilogu

²⁴ Ibid.

8. Radio Dubrovnik

U povijesti Radio Dubrovnika izdvaja se razdoblje Domovinskog rata 1991. i 1992. godine u kojem su Dubrovnik, njegova okolica i jug Hrvatske bili izloženi barbarskoj srpsko-crnogorskoj agresiji. Potpuno blokiran s kopna, s mora i iz zraka, Dubrovnik je proživio najdramatičnije dane i najteža razaranja u svojoj dugoj povijesti. To je bilo i najteže razdoblje za Radio Dubrovnik koji nijednoga trenutka nije prekinuo svoje emitiranje. Iz ratnog studija, popularno zvanog *Podmornica*, od 1. Listopada do 22. prosinca 1991. godine, objavljeno je 1560 informativnih emisija. Neprijateljske granate nisu ih mogle prekinuti, pa ni onu čije objavljivanje je trajalo upravo u trenutku u kojem je zgrada Radio Dubrovnika bila izravno pogođena. (Tomašić 2013: 33)

Nažalost, i iz tih dana rijetke su sačuvane snimke pojedinih emisija ili javljanja novinara. Ostaju samo poneki fragmenti programa i reportaže s terena, razgovori s hrvatskim braniteljima snimljeni od 1992. do 1995. godine. Emisije *Pozor – odmor* i *Program za branitelje*, svaka na svoj način, bile su uz hrvatske branitelje i njihove obitelji u tim najtežima danima za Dubrovnik i dubrovačko područje. Glas Hrvatskoga radija - Radio Dubrovnika u Domovinskom ratu nije bio samo i najčešće prva i jedina informacija o ratnim zbivanjima na području Dubrovnika, bio je to glas prkosa i nade, glas slobode. Novinari i tehničari Radio Dubrovnika, koji su svoj posao obavljali u tome povijesnom vremenu, uz svoje rodoljublje potvrdili su i dostojanstvo jedne profesije, medija u kojem rade i iznova afirmirali Radio Dubrovnik. (Tomašić 2013: 33)

Kako je novinarka Radio Dubrovnika Marijana Puhjera iznijela u svom radu pod nazivom 'Značaj Radio postaje Dubrovnik u Domovinskom ratu - 1991. godina', direktno životno ugroženi, iz nezaštićenih prostora novinari su trebali iz sata u sat svim izrečenim ulijevati sigurnost te hrabriti kako civile tako i branitelje. Za tisuće prestravljenih, djece, staraca, nemoćnih, većinom ostalih bez doma, u tuđim gradovima, tada je trebalo imati hrabrosti i nesebično je svojim glasom dijeliti eterom.²⁵

Radio Dubrovnik je od trenutka kad je na Dubrovnik pala prva granata, pa do one posljednje, imao ulogu jedinog elektronskog medija s područja Grada koji je na sebe preuzeo odgovornost organiziranja javnog života. „Po nama su se ljudi ravnali što će uopće napraviti. Govorili smo kada će i gdje biti voda, humanitarna pomoć i slično. Tako je bilo i 6. prosinca 1991. godine kad je Radio Dubrovnik odigrao veliku ulogu u gašenju požara. Preko nas su pozvani ljudi da dođu

²⁵ Ivona Butjer <https://dubrovackidnevnik.rtl.hr>

gasiti požar. Kad su počeli pristizati naši sugrađani iz svih dijelova Grada i kad se skupilo i previše ljudi, što je moglo predstavljati i opasnost, obavještavali smo ljude da ne dolaze. U svakom trenutku smo bili upravo to; vodili smo neku vrstu organizacije javnog života Grada. Kad bi ljudi izlazili iz skloništa, obično bi jedan od njih prvo izašao da ne bi svi trošili bateriju pa bi on ostalima govorio što se događa,“ tvrdi Slobodan Nano Vlašić koji naglašava kako je ponosan na svoje kolege i sebe samoga što je sav taj posao koji je znatno otežan u ratno vrijeme izvršen izrazito profesionalno.²⁶

8.1. Rad u teškim uvjetima

„Imali smo mi i gorih dana što se tiče napada, ali taj 1. listopada je bio najgori jer smo tada znali da je sve gotovo. Te sirene koje smo čuli ujutro i bombardiranja su uništile nadu. Počela je ta bolesna, smrtonosna igra,“ izjavio je Vlašić prisjetivši se događaja koji su se dogodili prije točno 24 godine kad je započeo napad na Dubrovnik od strane JNA. Prema njegovim riječima, novinari Radio Dubrovnika su po starom običaju tog dana bili na svom radnom mjestu jer je trebalo raditi i pod takvim okolnostima. S radom se nastavilo i tijekom narednih mjeseci dok je trajao napad na Dubrovnik, kada se Radio Dubrovnik emitirao svakog dana, bez prekidanja.²⁷

„Bez obzira o kakvoj je izvanrednoj okolnosti riječ, je li to potres, poplava, požar, kuga, kolera ili rat, mi smo se svi u roku od odmah morali pojaviti na radiju, ili bilo kojem drugom predviđenom mjestu. Imali smo i ratni raspored i vrlo dobro smo znali tko na kojem mjestu treba biti i kada.(...)“ prisjeća se Vlašić. Taj dan se itekako izvještavalo s terena, bez obzira na početak napada. Kako kaže, sa sobom su nosili magnetofone pa su se javljali nekoliko navrata. „Sjećam se kako smo prolazili preko Straduna u vrijeme dok je jedan od aviona Jugovojске raketirao topnički položaj. Tad se pričalo kako je bacio tzv. krmaču sa zvončićima,“ izjavio je Vlašić.²⁸

8.2. „Podmornica“

U radu Marijane Puhjere, u kojem se između ostalog opisuje način rada u 'Podmornici', kotlovnici radio postaje Dubrovnik, koja je mjesecima, za najačih napada na Grad bila i

²⁶ Ivona Butjer <https://dubrovackidnevnik.rtl.hr>

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

redakcija i mjesto izvedbe programa (...) Veze sa Zagrebom održavale su se uz pomoć radio amatera. Tehnička oprema, FM odašiljač i agregati radili su u ratnom režimu, a sva tekuća održavanja, kvarovi i poboljšanja sustava održavani su i popravljani u hodu. Govoreći o 'Podmornici', Vlašić je kazao kako joj je to ime dao tadašnji šef tehnike Mišo Juretić koji je u njoj bio 24 sata dnevno tijekom napada na Dubrovnik. „Čak nam je napravio i mali, ilustrirani spomenar s fotografijama i receptima jer nam je on i kuhao dolje, a u njemu je pisalo Podmornica plovi na kursu 105. Riječ je o 105 megaherca, što je naša frekvencija,“ kazao je.²⁹

8.3. Izvještavanje

Kad je riječ o profesionalnom izvještavanju, Vlašić je posebno ponosan na to što su se novinari Radio Dubrovnika trudili da ne potiču mržnju, ali i ne raspiruju gnjev koji su naši ljudi opravdano osjećali. Glavni razlog je, kaže, kako bi se možda netko od njih iskalio na osobu koja ima drugačija nacionalna obilježja, a bila je u Gradu i na jednak način proživljavala rat. „Iz tog razloga sam izbjegavao koristiti riječi kao što je srbo-crnogorska vojska, mada je ona to bila. Također sam s gađenjem izgovarao riječ četnik pa sam i nju izbjegavao. Služio sam se pojmovima kao što su neprijatelj ili Jugovojska, agresorska vojska, okupacijska vojska,“ izjavio je Vlašić. Teško je u isto vrijeme biti građanin čiji se Grad napada i koji je izložen opasnosti kao i ostali, ali i novinar, no Vlašić tvrdi kako je riječ o vrlo konfuznom vremenu. Međutim, naglašava ukoliko je netko profesionalac i ima u sebi odgovornost prema svom gradu, obitelji, susjedstvu, zemlji, onda ga to drži u jednom čudesnom stanju u kojem se ipak uspije proći kroz sve i biti pribran.³⁰

Zanimljivo je i samo nevjerojatno, neupitno povjerenje koje su građani u to vrijeme imali prema Radio Dubrovniku. Svaka njihova informacija se uzimala kao relevantna te je postojala snažna spona između radija i slušatelja. Njihov ratni radio bio im je izvor informacija, svojevrsan putokaz te zvuk nade koji ih ni u jednom trenutku nije iznevjerio. Ipak u tom tužnom, mračnom vremenu, Vlašić tvrdi kako je među ljudima ipak vladala maksimalna solidarnost, a u tu slagalicu uklapa se i sam ratni Radio Dubrovnik koji je srastao s građanima i disao s njima.³¹

²⁹ Ivona Butjer <https://dubrovackidnevnik.rtl.hr>

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

9. Radio Drniš

Uvod u ratno stanje u kojem se zatekao i Radio Drniš, opisala je Anita Vukušić glavna i odgovorna urednica programa. „Ja sam znači tad bila zaposlena kao glavni i odgovorni urednik na radio postaji Drniš, i kao novinar. Znači već pred sam početak rujanskog rata, možemo reći od ljeta '91. počele su nekakve posebne okolnosti u kojima se odvijao i naš program. Nismo imali specijalan program, da smo imali nekakav program koji nam je recimo najavljivao da će biti rat ili nešto, ali znamo da su se događali balvani, balvan revolucija. Najprije se dogodilo Kijevo kada su i prvi prognanici krenuli od svojih domova od susjednog Kijeva. (...) Mi smo bili prve ekipe i novinarske ekipe koje smo te ljude dočekali na te padinama Svilaje i onda smo u eteru našeg radija prvi organizirali i smještaj u domovima drnišana koje je kasnije eto nažalost zadesila ista sudbina, morali su napustiti svoj dom.“³²

„I mi smo to sve kao novinari pratili, ali smo tada uveli i nekakve emisije otvorenog tipa, s otvorenim telefonom, gdje smo nastojali ukazivati na suživot, na život u zajedničkoj sredini. (...) Koliko me sjećanje služi, jedne od naših najslušanijih emisija u to doba, bile su emisije u kojima je, zajednički su nam gosti u otvorenom studiju uz otvoreni telefon za naše slušatelje, bili župnik katoličke župe ovdje u Drnišu i paroh pravoslavne parohije iz Drniša. Oni su odgovarali na pitanja slušatelja koji su se javljali u eter i pitali je li to baš tako mora biti ili ne, i tako.“³³

Ante Vukušić, direktor Centra za kulturu u sklopu kojeg je djelovao Radio Drniš opisao je kako je tekla priprema rezervne lokacije radija u Unešiću. „Mi smo na svoju ruku, kad kažem mi onda Branko Žaja, ja, Anita (Vukušić) i još nekoliko ljudi, smo razgovarali i rekli što je to što nas zapravo čeka. I onda sve što je bio višak, a uvjetno rečeno višak je bio jedan odašiljač 15 watni to je onaj pobudni stupanj, višak je bio jedan mali kazetofon, višak je bio jedan mikrofoni, i još nešto od sitne tehnike i jedan kazetofon sa jedno pedesetak il ne znam koliko kazeta, to smo odnijeli u Zagoru. (...) Tako da eto mi smo ipak uspjeli na svoju ruku, uz nekakve i kritike odnijeti taj dio i na taj način početi. I znam da smo prvu štap antenu, tako se ta zvala antena, tu štap antenu postavili u zgradi željezničke postaje, tamo nam je puno pomogao Braco Pranić.“³⁴

³² Prijepis razgovora s Anitom Vukušić u prilogu

³³ Ibid.

³⁴ Prijepis razgovora s Antom Vukušićem u prilogu

9.1. Neprekidno emitiranje

Zapravo Radio Drniš nikad i nije prestajao raditi, pa tako i u danima najžešćih napada. Ovih dana, točnije 23. studenog, na dvadesetu godišnjicu osnivanja Radio Drniša, signal je pojačan zahvaljujući donaciji Radio Splita koji je Drnišanima ustupio svoju staru tehniku. Sada se drniški radio čuje na cijelom području općine, pa i onom okupiranom, a doznaje se da signal dopire i do Knina. Tako će smatra gospođa Vukušić, i ljudi s druge strane linije fronte biti upoznati s tim što se ovdje zbiva, a dana je slika nešto drukčija od one koju im svakodnevno serviraju radio stanice u Kninu, Gračacu i Korenici. (Novi list 5.12.1992)

U eteru nad slobodnom unešićkom Zagorom, oslobođenim Miljevcima kao i još uvijek okupiranom polovinom drniške općine, ponovno je prepoznatljiva najavna špica, mali ulomak iz Gotovčeva „Ere s onoga svijeta“, drniške radio-postaje. Na radioprijemnicima, umjesto „srpskog radio Knina“, „srpskog radio Gračaca“, umjesto šuma i glasova s „motorola“, četničkih, Unproforskih i radio-uređaja Hrvatske vojske, čije se frekvencije počesto miješaju i na kojima se redovito može čuti „razgovor uživo“ zanimljiviji od mnogih radijskih kontakt emisija, Drnišani ponovo čuju prepoznatljivu špicu i glas svojih novinara. U Drnišu su imali novu i suvremenu opremu, nove prostorije, imali su odgovarajuće odašiljače postavljene na vrhu Promine, tako da se drniški radio mogao čuti na najvećem dijelu srednje Dalmacije. Četnici su, okupacijom Drniša, opremu opljačkali i odnijeli je u Knin. Dio te opreme drniški novinari prepoznali su i u vrijeme pregovora hrvatske i srpske strane u Žitniću – jedan „kolega“ iz Knina, novinar tamošnjeg radija, došao je s ukradenim kasetofonom. (Miroslav Ivić -Vjesnik 5.12.1992.)

9.2. Ratni program radija

Ante Vukušić kazao je koliko je zapravo teško bilo raditi u ratnim uvjetima. „Mislim da nije, događanja je bilo toliko da zapravo četiri programa smo mogli napraviti. Jel bilo teško i koliko smo radili? Radili smo onoliko koliko smo mogli i onoliko koliko smo procjenjivali da je potrebno. Naime, Unešić je bilo mjesto gdje su se slijevale kolone prognanika i sad je tu trebalo vagati je li dobro objaviti neku informaciju ili nije dobro objaviti neku informaciju. (...) I sad je tu trebao biti čovjek pametan, a mi nažalost nismo imali ustrojenu, tako dobro ustrojenu vojsku i policiju, da bi nam mogli dati, a i krizni štab koji je zasjedao stalno u Unešiću, u samom središtu Unešića također bez ikakvog iskustva kao i mi, pa smo jednostavno sami morali odlučivati da li

nešto objaviti ili ne objaviti i kada objaviti, da li objaviti kad vlak ode ili dok je još vlak u stanici. (...) Dakle, bilo je vrlo, vrlo, teško, ne raditi kao novinar nego donijeti odluku što objaviti.“³⁵

Ovako je tadašnja glavna urednica Radio Drniša opisala program koji su emitirali. „Imali smo po četiri sata program, emitirali smo program i cijelo vrijeme smo se mijenjali, po tjedan dana bi bila jedna ekipa, pa bi došla druga. Znači radio je non-stop radio. U vrijeme dok nismo emitirali program mi smo obilazili znači naše branitelje po, na crtama bojišnice, radili reportaže o njima. Radili smo i sa stanovništvom koje je ostalo živjeti u Zagori, koje nije otišlo u prognaništvo i dakako sa našim prognanicima duž obale koji su bili u hotelima. Tu je dolazilo i dosta raznih delegacija, od stranih novinara do političara koje smo mi sve primali i zapravo im davali informacije o događajima, šta se događa, našim kolegama novinarima koji su pratili događanja na crti bojišnice koja je zaista bila dugačka, jedna od najdužih u to vrijeme. Tako da smo (...) pratili sva ta događanja koja su se dogodila, i zapravo bili glavni izvor informacija i za naše prognanike, i za te ljude koji su ostali živjeti na slobodnom dijelu Zagore, ali i za drnišane koji su ostali na okupiranom dijelu. (...) Znači radio se slušao i mi smo njima zapravo bili jedan izvor informacije o tome što se događa na slobodnom području jer to oni nisu mogli drugačije čuti. Nismo bili nikakav vojni radio, mi smo bili radio koji je izvještavao o svim događajima. Imali smo i zabavne emisije, imali smo recimo, nismo imali emisije koje su govorile o ratu, nego nastojali smo ljude u takvom vremenu i razveseliti.“³⁶

Emitiranje programa Radio Drniša trajalo je tri sata dnevno. Započinjalo je u 10 sati, a završavalo u 13 sati i tako svakog dana u tjednu, osim ako su imali tehničkih problema kao što je nestanak struje. Svakodnevno su se emitirale vijesti Hrvatske radio postaje Drniš u 10 sati i 30 minuta, kao i vijesti Hrvatskog radija u 11 i 12 sati. Od 13 sati emitirao bi se program iz splitskog studija odnosno Hrvatskog radija Split. U programu Radio Drniša mogle su se čuti razne emisije, pa su tako ljubitelji glazbe svaki utorak od 11:30 slušali „Glazbeni portret“. Za branitelje je bila emisija „Za dom i slobodu“, koju se moglo slušati subotom od 11:30. Nedjelja je bila rezervirana za najmlađe, „Dječji kutić Hrvatske radio postaje Drniš“ emitirala se u trajanju od pola sata od 12:15 do 12:45. U ljetnoj programskoj shemi mogla se čuti emisija „Na valovima ljeta“ od 11:30 do 12 sati.³⁷

³⁵ Prijepis razgovora s Antom Vukušićem u prilogu

³⁶ Prijepis razgovora s Anitom Vukušić u prilogu

³⁷ Izvor ratni arhiv Radio Drniša, dio arhiva u prilogu

Kao lokalni radio obrađivali su lokalne teme. „Mi smo se više, znači, locirali na svoje područje, na naše prognanike, na događanja na crti bojišnice kod nas, na područje Šibenika, na događanja u Šibeniku koji je stalno isto bio pod općom opasnosti, granatiranjem, (...) ali aktivno smo kao lokalni medij sudjelovali i surađivali sa državnim institucijama. Tako da smo imali, odigrali jednu mislim značajnu ulogu što se tiče u domovinskom ratu, jer eto ja uvijek kažem da se i glasom branila država, a ne samo da se branila puškom.“³⁸

Drniški novinari i tehničari stalno su u pokretu obilazeći prognanike diljem Dalmacije i linije bojišnice, informacije plasiraju i u druge medije, a nisu se odrekli ni pokušaja da dođu do bolje opreme. Za još kvalitetniji program manjka im i ljudi jer je dio osoblja ostao na drugoj strani. Tim je vrednije spomenuti one koji su sa svojim radiom prešli sve ratne i ove nešto mirnije dane: Anita, Ante i Joško Vukušić (nisu u rodu), Krešimir Topić, Vjekoslav Kević i Katarina Rudan. (Novi list 5.12.1992.)

9.3. Izvještavanje o akcijama Hrvatske vojske

„Mi smo ovako, kad se ustrojila 142. drniška brigada, zvali smo je drniška, znači 142. brigada hrvatske vojske gdje je najveći broj bio drnišana. Oni su odmah oformili i svoj odjel, ili odsjek kako se zvao, za informiranje, gdje su imali svoga čovjeka zaduženog za informiranje i redovito su održavali, dva put tjedno, konferencije za novinare, gdje smo zapravo sve informacije dobivali. O akcijama koje su bile, šta se dogodilo te noći, a ovo je drugo bilo isto preko znači informacije o događajima koji su bili u noći, o nekim napadima i to, ono koliko su nam oni dali. (...) A ove druge informacije znači, mi smo pratili šta je vrlo jedan važan segment bio, to su pregovori koji su se redovito održavali jednom tjednu u Žitniću, okupiranom dijelu znači drniškog kraja i jednom u Pakovom selu. To su bili pregovori hrvatske strane, hrvatskih pregovarača u kojima su sudjelovali predstavnici tadašnje i hrvatske vlade i hrvatske vojske i okupatora, znači predstavnici JNA, gdje smo mi stalno sudjelovali. Ali te pregovore novinar, nitko od novinara nije pratio izravno, nego kad oni završe oni su nama davali priopćenje, izjave za novinare, al smo na svima njima sudjelovali u svim tim značajnim pregovorima, susretima, međunarodnim kad su došle prve plave kacige pratili smo.“³⁹

³⁸ Prijepis razgovora s Anitom Vukušić u prilogu

³⁹ Prijepis razgovora s Anitom Vukušić u prilogu

Anita Vukušić kazala je koliko su oni kao novinari bili upućeni u akcije Hrvatske vojske i jesu li za njih znali unaprijed. „Nismo unaprijed. (...) Recimo 5. kolovoza u ranim jutarnjim satima ja sam znači iz Splita, gdje kao prognanik sam živila, išla prema Unešiću ujutro sa autobusom s kojim sam i inače putovala na posao. (...) Meni je odma bilo sumnjivo da se nešto stvarno veliko događa, zato šta u autobusu osim mene kao novinara i medicinskog osoblja, nikog nije bilo iz gradskih službi koji inače su gori radili. (...) Ja kad sam već kad sam došla u redakciju već su stizale prve informacije o oslobođenom ovome mjestu onome, tako da negdje do mislim do podne ili 14 sati već je bio oslobođen Drniš i naša druga ekipa već je bila spremna i čekala je na ulazu i otišla u grad. Mi smo otišli sutradan ali uvijek smo morali imati propusnicu točno s imenom i prezimenom ko ide i onda kad smo stigli tu u grad nije bilo priče puno sa vojnicima o samoj akciji, kako je tekla akcija, više je bilo priče o tome šta smo našli u gradu, šta će biti dalje, jel se grad ponovno na brzinu organizirao.“⁴⁰

9.4. Povratak u Drniš

Nakon gotovo 1500 dana prognaništva, Radio Drniš ponovno emitira program iz Drniša. Drniška radio postaja nikada nije prestala emitirati program, a za vrijeme okupacije Drniša emitirala je program iz Unešića. Koliko je bila uspješna, saznalo se poslije „Oluje“ od Drnišana koji su okupaciju preživjeli u samom Drnišu. Oni kažu da Radio Drniš svojim programom doslovno izluđuje četnike optimizmom i čvrstom vjerom u povratak Drnišana u njihov hrvatski Drniš. (Stanko Ferić - Večernji list 9.09.1995.)

„Mi smo odma se javili, to je znači u ovim prostorijama radija gdje je tu bio nekakav magacin, štab, uprava okupatora, bilo je sve zapušteno, naši instrumenti, dio opreme smo našli jer oni nisu znali šta će s tim, al je najprije to sve trebalo dobro izribati i počistiti, jer oni su tu i spavali i tako. Bilo je stvarno neuredno i cijeli grad je bio neuredan, spaljen, (...) ali mi smo znači prenijeli onu svoju opremu koja je bila u Unešiću i dio ove koja se mogla osposobiti, koju oni nisu odnijeli i uništili. (...) I počeli smo odma sa programom, a taj program koji je krenuo odavde iz studija, to je program bio kako organizirati život sad kad smo se vratili, šta je napraviti, šta je činiti, to su bile i te neke životne priče ljudi koji su bili ovdje i ostali, onda smo se tih prvih dana više na njih usredotočili.“⁴¹

⁴⁰ Prijepis razgovora s Anitom Vukušić u prilogu

⁴¹ Prijepis razgovora s Anitom Vukušić u prilogu

10. Zaključak

Izvjescivanje radijskih postaja u ratnom vremenu bilo je od iznimne važnosti za slušatelje, odnosno građane Hrvatske. Novinari su radili svoj posao čak i kada su im prijetili smrću, postavljali bombe u zgradu i granatirali odašiljače kako bi ih ušutkali odnosno zaustavili emitiranje. Pri izradi završnog rada susreo sam se s brojnim podacima, informacijama i iskustvima svjedoka tog vremena, a osim razgovora s živim svjedocima radu sam priložio i mali dio ratnog arhiva Radio Drniša. U radu sam iznio broje podatke i informacije, s čime su se sve novinari suočavali, kako je bilo raditi u takvim uvjetima, koliko je jak bio utjecaj propagande/podizanja morala, odakle su dobivali informacije i je li bilo teško izvršavati radne obaveze s glavom u torbi. Rad uspoređuje uvjete u kojima su se nalazile četiri radio postaje na prvoj crti ratišta Radio Vukovar, Radio Dubrovnik, Radio Šibenik i Radio Drniš. Svaka od ove četiri radio postaje susrela se s brojnim izazovima u svom radu. Radio Drniš bio je prisiljen na djelovanje u 15ak kilometara udaljenom Unešiću, Radio Dubrovnik svoj je program emitirao iz kotlovnice zvane Podmornica, Radio Vukovar nije imao sigurnu lokaciju za emitiranje pa su svoj program emitirali sa stubišta koje im je pružalo kakvu-takvu zaštitu, a Radio Šibenik je umjesto na izloženoj pričuvnoj lokaciji program za vrijeme Rujanskog rata emitirao iz svojeg studija u zgradi koja nije imala ni betonsku ploču koja bi im osigurala barem prividnu sigurnost.

Unatoč brojnim pokušajima glas radijskih novinara nije bio ušutkan. Nije samo Radio Drniš emitirao s pričuvne lokacije izvan grada, Radio Petrinja emitirao je program iz Siska, Radio Beli Manastir odnosno Radio Baranja, iz Osijeka, a Radio Vukovar iz Vinkovaca. Novinari radijskih postaja Vukovar, Dubrovnik, Šibenik i Drniš radili su pazeći pritom da način njihova izvještavanja bude objektivan i prije svega istinit. Radio je u tom ratnom vremenu imao brojne uloge, od prenošenja vijesti, do obavještavanja o radu trgovina, gdje se dijeli pitka voda, a imao je čak i ulogu škole tj. radio škole. Osim toga prenosili su se i vjerski obredi, primjeri za to su Radio Šibenik i Radio Vukovar. Radio je brinuo za svoje slušatelje i donosio im najvažnije informacije, a čak su se i sami slušatelji javljali u program s nekim novim informacijama. U tom vremenu kada nije bilo mobitela, informacije koje je radio donosio imale su važnu ulogu pa su tako novinari u eteru javljali slušateljima gdje im se nalaze članovi obitelji za vrijeme opće opasnosti. Uloga propagande najviše se osjetila kroz glazbu, o čemu svjedoče i brojni hitovi koji su nastajali u tom vremenu. Informacije su se dobivale preko vojnih službi koje su bile zadužene za kontakt s medijima, vojna tajna se trebala čuvati pa nije bilo previše prostora za manevriranje. Radio je u ratu dokazao svoju važnost, a danas unatoč internetu on je i dalje najbrži medij. Potrebno je samo sjesti za mikrofon i javiti slušateljima novosti.

U Koprivnici, 17.07.2018. Adrijan Vucić

11. Literatura

Knjige:

- [1] Ferić, Stanko. 1996. *Kamen za mozaik domovinskog rata*. Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“. Šibenik.
- [2] Glavašević, Siniša. 2007. *Priče iz Vukovara*. Matica Hrvatska. Zagreb.
- [3] Mirković, Alenka. 1997. *91,6 MHz Glasom protiv topova*. Algoritam. Zagreb.
- [4] Mučalo, Marina. 2016. *Radio medij 20. stoljeća*. AGM. Zagreb.
- [5] Najbar-Agičić, Magdalena. 2015. *Povijest novinarstva*. Ibis grafika. Sveučilište Sjever. Zagreb.
- [6] Turow, Joseph. 2012. *Mediji danas: Uvod u masovne komunikacije*. Clio. Novi Sad.
- [7] Turow, Joseph. 2009. *Media today: an introduction to mass communication*. Routledge. New York.

Časopisi:

- [8] Tomašić, Adriana. 2015. 70 godina Hrvatskog radija – Radiopostaje Dubrovnik. *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima* 14. 23-38.

Dnevne novine:

- [9] Radio Drniš. *Novi list; riječke dnevne novine*. 5.12.1992.
- [10] Ivić, Miroslav. 1992. OPET SE ČUJE GOTOVČEV „ERO“. *Vjesnik; politički dnevni list*. 5.12.1992.
- [11] Ferić, Stanko. 1995. Ovdje Hrvatski radio Drniš. *Večernji list; dnevne novine*. 9.09.1995.

Internet izvori:

- [12] Butjer, Ivona. *PRISJETITE SE RATNOG RADIO DUBROVNIKA! 'Nismo raspirivali mržnju, mada su lupali po nama sa svih strana'* <https://dubrovackidnevnik.rtl.hr/vijesti/grad/prisjetite-se-ratnog-radio-dubrovnika-nismo-raspirivali-mrznju-mada-su-lupali-po-nama-sa-svih-strana> (pristupljeno 25.05.2018.)
- [13] Radio kroz povijest. <http://www.hrv.hr/hrv/o-nama/radio-kroz-povijest> (pristupljeno 3.06.2018.)
- [14] Alilović, Saša. *26 godina Radio Baranje*. <https://www.radio-baranja.hr/vijesti/ostale-vijesti/11032-25-godina-radio-baranja?showall=1>, (pristupljeno 3.06.2018.)
- [15] Fran, Marin. *Petrinjski radio slavi 71. Rođendan*. <http://portal53.hr/petrinjski-radio-slavi-71-rodendan/> (pristupljeno 3.06.2018.)

Prilozi

Prijepis razgovora s Anitom Vukušić

Prijepis razgovora s Josipom Petrina

Prijepis razgovora s Živanom Podrug

Prijepis razgovora s Antom Vukušićem

Arhiv Radio Drniša

PRIJEPIS RAZGOVORA S ANITOM VUKUŠIĆ

Razgovor s Anitom Vukušić, glavna urednica Radio Drniša 1980. – 2017., u svrhu izrade završnog rada vodio Adrijan Vucić.

ADRIJAN: Možete li mi opisati početak rata, kakvo je bilo stanje uoči rata?

ANITA: Ja sam znači tad bila zaposlena kao glavni i odgovorni urednik na radio postaji Drniš, i kao novinar. Znači već pred sam početak rujanskog rata, možemo reći od ljeta '91. počele su nekakve posebne okolnosti u kojima se odvijao i naš program. Nismo imali specijalan program, da smo imali nekakav program koji nam je recimo najavljivao da će biti rat ili nešto, ali znamo da su se događali balvani, balvan revolucija. Najprije se dogodilo Kijevo kada su i prvi prognanici krenuli od svojih domova od susjednog Kijeva, znači tada je bilo na prostoru tadašnje općine Knin. Mi smo bili prve ekipe i novinarske ekipe koje smo te ljude dočekali na te padinama Svilaje i onda smo u eteru našeg radija prvi organizirali i smještaj u domovima drnišana koje je kasnije eto nažalost zadesila ista sudbina, morali su napustiti svoj dom.

U tom periodu možemo reći od samog početka prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj, od referenduma za odvajanje iz sastava Jugoslavije, da su tada krenule i nekakve, ne znam kako bi to sad nazvala, jesu to bile nekakve tribine, okrugli stolovi, na kojima se željelo ljudima ukazati na suživot, da ostaje isti kakav je, iako su se neke čarke događale na nacionalnoj bazi. I mi smo to sve kao novinari pratili, ali smo tada uveli i nekakve emisije otvorenog tipa, s otvorenim telefonom, gdje smo nastojali ukazivati na suživot, na život u zajedničkoj sredini. Evo koliko mene sad, to je već davno bilo, koliko me sjećanje služi, jedne od naših najslušanijih emisija u to doba, bile su emisije u kojima je, zajednički su nam gosti u otvorenom studiju uz otvoreni telefon za naše slušatelje, bili župnik katoličke župe ovdje u Drnišu i paroh pravoslavne parohije iz Drniša. Oni su odgovarali na pitanja slušatelja koji su se javljali u eter i pitali je li to baš tako mora biti ili ne, i tako.

U to vrijeme nekako, krenule su i nekakve provokacije, pa među ostalim bila je i nama najava u radiju da je postavljena nam bomba u podnožju naše zgrade, bila je to, došla je policija, bila je to neka priručna bombica nešto, nije bilo nešto veliko, ali je bilo ipak postavljeno. I od tada pa sve dok nismo otišli iz Drniša nas je čuvao jedan policajac. Znači imali smo, redakciju je stalno čuvao policajac upravo zbog tih nekakvih anonimnih poziva i prijetnji. I onda eto dogodio se taj napad. Najprije 15. rujna '91. godine, kada je bilo prvo oglašavanje sirene, kad su drnišani prvi put išli u skloništa. Nakon toga napad na Drniš, u narednoj noći i popodnevnim satima. U redakciji tad nisam bila ja, nego je bio kolega i kolegica, drugi koji su bili, jer smo radili, jedni su radili prije podne, jedni poslije podne, da se iz organiziramo. Ali već smo bili spremni, u slučaju

da se dogodi veći napad, da moramo izmjestiti se iz Drniša, otići, imali smo, pričuveni položaj nam je bio u Unešiću, gdje smo prenijeli jednu malu miksetu i prenijeli smo odašiljački dio, odašiljačke opreme. Tako da smo već mogli se javiti sa tog drugog mjesta, u slučaju da odemo, što se i dogodilo. U toj gužvi odlaska, jer znamo da je 15000 drnišana našlo se u prognaništvu, da je od 16. rujna pa negdje do, možemo reći do 1. listopada, većina ljudi je izbjegla na dio koji nije došao pod okupaciju. Znači prema, uglavnom prema obali, prema Šibeniku, Splitu, Kaštelima i dolje sve do Makarske i dalje kako 'ko.

Mi smo se organizirali negdje nakon toga prvoga napada, i negdje, mislim ne mogu sad točno znati, al negdje desetak dana nakon toga mi smo se već organizirali i javili se u program. No ono što je bitno, mi kao lokalni novinari, nas dvoje koje je prešlo, znači otišlo u prognaništvo, i kolegica koja je tad bila na porodiljnom, ona je u Šibeniku bila, tamo je i živila, mi smo bili izvjestitelji i dopisnici i velikih redakcija. Ja sam od osnutka bila stalno dopisnik HINE, bila sam dopisnik u to vrijeme i Hrvatskog radija radio Splita, ali i Hrvatskog radija za program Hrvatskog radija i za Večernji list. Kolega je bio izvjestitelj Hrvatske radio televizije i Slobodne Dalmacije, tako zapravo smo pokrivali, možemo reći jedno veliko područje i sve informacije i prve informacije i o drniškim prognanicima, o njihovoj organizaciji smještaja u hotelima duž obale, o organizaciji poslije života, jer civilna vlast Drniša je organizirala poslije i škole i samu vlast u Unešiću, a škole na mjestima gdje je bilo najviše prognanika po hotelima. Mi smo to zapravo sve kao novinari pratili, a ne samo ono što se događalo na prvim crtama bojišnice, jer smo bili stacionirani u Unešiću.

Za (vrijeme) '91. i '92. godine, mi smo promijenili za odašiljač sigurno negdje 5-6 lokacija jer su stalno nas gađali, sa neprijateljskih crta su nas gađali, znali su da je to naš odašiljač. A promijenili smo i mjesta gdje smo imali privremene studije. Dugo smo bili u jednom zaseoku Ivaniševići u Unešiću. Tu smo bili tri mjeseca prva, tu smo bili čak i onaj čuveni Mladićev, njegovu prijetnju, koju je rekao, da će doći do Božića u Unešić, i zauzeti Unešić i Šibenik i da će zauzeti cijelo to područje. Bili smo tada tamo gdje je bilo i raznih anegdota vezanih i za to stanovništvo koje nas je primilo, kako smo i bježali u gaj (), znači u šumu smo se skrivali jer nije bilo nigdje skloništa gdje bi se mogli skloniti. Nakon toga to nam više nije bila sigurna lokacija, jer mi smo bili u jednoj privatnoj vikendici, ljudi su ti živjeli u Zagrebu to je njihova bila vikendica, mi smo zapravo iz njihove kuhinje emitirali program. Imali smo po četiri sata program, emitirali smo program i cijelo vrijeme smo se mijenjali, po tjedan dana bi bila jedna ekipa, pa bi došla druga. Znači radio je non-stop radio. U vrijeme dok nismo emitirali program mi smo obilazili znači naše branitelje po, na crtama bojišnice, radili reportaže o njima. Radili smo i sa stanovništvom koje je ostalo živjeti u Zagori, koje nije otišlo u prognaništvo, i dakako

sa našim prognanicima duž obale koji su bili u hotelima. Tu je dolazilo i dosta raznih delegacija, od stranih novinara do političara koje smo mi sve primali i zapravo im davali informacije o događajima, šta se događa, našim kolegama novinarima koji su pratili događanja na crti bojišnice koja je zaista bila dugačka, jedna od najdužih u to vrijeme. Bila je tih prvih mjeseci, tu je bila četvrta gardijska (brigada), njihov četvrti bataljun, poslije je došla 113.šibenska, pa je došla 142. drniška kad se osnovala 1.12.'91. godine. I ovaj dio prema Petrovom polju, tu je bila 141. to je splitsko-kaštelanska brigada, sastavljena od tih branitelja. Tako da smo mi sa svima njima kontaktirali i imali, pratili sva ta događanja koja su se dogodila, i zapravo bili glavni izvor informacija i za naše prognanike, i za te ljude koji su ostali živjeti na slobodnom dijelu Zagore, ali i za drnišane koji su ostali na okupiranom dijelu. Jer kad se Drniš oslobodio mi smo prva ekipa, među prvim ekipama novinara koji su došli već 5. kolovoza, ja nisam došla 5. kolovoza, ja sam šestog, kolega je bio 5. kolovoza. Mi smo zapravo bili ti koje su oni slušali jer, ja to nikad neću zaboraviti mi smo došli na ovaj naš središnji gradski trg na Poljanu, mene su ljudi svi prepoznali po mome glasu, svi su me pitali jesam ja ta i ta, jer su me prepoznali zapravo po glasu i pričali su kako su se skrivali da bi nas mogli uopće slušati. Znači radio se slušao i mi smo njima zapravo bili jedan izvor informacije o tome što se događa na slobodnom području jer to oni nisu mogli drugačije čuti.

ADRIJAN: Dozvolite mi da vas prekinem malo, možemo se vratiti par mjeseci prije okupacije Drniša. Kako ste izvještavali o događajima u Vukovaru, jeste li imali ikakve informacije? Kako ste dolazili do njih? S obzirom da znamo da su kod njih dosta ranije počele tenzije i granatiranja.

ANITA: Recimo o slavoncima općenito i Vukovaru, to smo više prenosili informacije koje je davala HINA, koje su davali drugi mediji. Mi tu nismo imali, imali smo neke izravne kontakte sa novinarima možda jednom ili dva puta, to se ne mogu sad točno sjetiti, iz grada Vukovara. Više je bilo poslije tih informacija, kad je već rat završio, kad se, i Vukovar mirna reintegracija kad je nastala, tad smo imali posebne emisije, sa vukovarcima nismo.

Ali smo recimo neposredno pred rat, mi smo imali jednu zajedničku emisiju subotom. Ona se zvala kao Radio Promina, to je bila jedna zajednička emisija koju smo mi gotovo pola godine prije rata radili zajedno sa radio Kninom. Sa njihovim novinarima radili smo, emisije i na temu razvoja, i gospodarstva i kulture, općenito. Baš smo htjeli ukazati na tu neku potrebu suživota, radili smo te posebne emisije.

Neke kontakte nismo imali, da smo imali, nit smo imali informacije. Informacije smo dobivali koliko i ostali. Mi smo se više, znači, locirali na svoje područje, na naše prognanike, na događanja na crti bojišnice kod nas, na područje Šibenika, na događanja u Šibeniku koji je stalno

isto bio pod općom opasnosti, granatiranjem, na akcije koje su poslije uslijedile prve. Znamo prva akcija oslobodilačka Nos Kalik, pa oslobodilačka akcija Miljevaca, pa poslije ove sve akcije, ali aktivno smo kao lokalni medij sudjelovali i surađivali sa državnim institucijama. Tako da smo imali, odigrali jednu mislim značajnu ulogu što se tiče u domovinskom ratu, jer eto ja uvijek kažem da se i glasom branila država, a ne samo da se branila puškom.

ADRIJAN: Recite mi znači uoči akcija i nakon, zapravo više prije akcija naše vojske. Kako ste birali informacije koje su išle u eter?

ANITA: Mi smo ovako, kad se ustrojila 142. drniška brigada, zvali smo je drniška, znači 142. brigada hrvatske vojske gdje je najveći broj bio drnišana. Oni su odmah oformili i svoj odjel, ili odsjek kako se zvao, za informiranje, gdje su imali svoga čovjeka zaduženog za informiranje i redovito su održavali, dva put tjedno, konferencije za novinare, gdje smo zapravo sve informacije dobivali. O akcijama koje su bile, šta se dogodilo te noći, a ovo je drugo bilo isto preko znači informacije o događajima koji su bili u noći, o nekim napadima i to, ono koliko su nam oni dali. Ono je drugo to kad smo išli raditi neke reportažne zapise sa braniteljima, uvijek smo trebali tražiti dozvolu. Recimo ekipa Radio Drniša u kojoj sam bila ja i ekipa RTL-a, njemačkoga RTL-a u to doba nije kod nas postojao RTL, mi smo bili prva ekipa koja je uopće došla na područje Mirlović polja, taj dio zove se Drvenjak. Gdje smo negdje 20 kilometara pješačili, imali smo vodiča također pripadnika Hrvatske vojske koji nas je vodio. Znači došli smo u dio slobodnog dijela sela, ispod je bio okupirani dio, gdje smo išli raditi reportažu sa svega dvoje ljudi koji su tu ostali živjeti, koji cijeli rat nisu htjeli otići. I sa njihovom prvom samostalnom domobranskom satnijom, koji su se sami oformili. Gdje je najmlađi borac bila jedna cura Ana od 16 godina, a najstariji je imao 90. Znači oni su se sami organizirali, i mi smo išli raditi i tu je bilo i pucanja kad smo mi bili i tu reportažu kad smo radili. Nažalost od tih ljudi s kojima sam ja radila reportažu, boraca, petero ih je poslije poginulo. Znači uvijek smo trebali dozvolu i s nama je išao i jedan predstavnik, uvijek, brigade, vojske zavisi s kim smo bili. A ove druge informacije znači, mi smo pratili šta je vrlo jedan važan segment bio, to su pregovori koji su se redovito održavali jednom tjednu u Žitniću, okupiranom dijelu znači drniškog kraja i jednom u Pakovom selu. To su bili pregovori hrvatske strane, hrvatskih pregovarača u kojima su sudjelovali predstavnici tadašnje i hrvatske vlade i hrvatske vojske i okupatora znači predstavnici JNA, gdje smo mi stalno sudjelovali. Ali te pregovore novinar, nitko od novinara nije pratio izravno, nego kad oni završe oni su nama davali priopćenje, izjave za novinare, al smo na svima njima sudjelovali u svim tim značajnim pregovorima, susretima, međunarodnim kad su došle prve plave kacige pratili smo. Pa onda kad su drnišani demonstrativno odlučili vratiti se sami, pa su se organizirali prognanici i došli su do crte razdvajanja, tu smo imali izravna non-stop

javljanja u program Hrvatskoga radija. Kako smo mi bili jedini medij na okupiranom dijelu ovdje u Dalmaciji, koji je izvještavao sa slobodnog dijela i prema okupiranom, znači dijelu, jedini koji smo bili u prognaništvu od medija u Dalmaciji. Mi smo redovno imali i posebne emisije koje smo radili sa Hrvatskim radijom studio Split, kojima eto zahvaljujemo i na opremi koju su nam donirali i dio opreme bez kojega mi poslije ne bi mogli ni napraviti taj studio, a ne samo pričuvno što smo mi ponijeli s miksetom. Tako da smo radili posebne emisije, posebne programe, ne samo za progranike, nego posebne emisije za cijele građane Hrvatske, pa i za iseljenu Hrvatsku. To su bile posebne emisije koje smo mi radili ili iz našeg tog studija u Unešiću, zadnji je bio u podrumu ispod jedne klaonice/mesnice, tu smo najduže na kraju ostali, dvije godine mislim da smo tu bili. Ili smo radili tu ili smo mi dovodili, sugovornike birali i radili emisiju iz recimo Radio Splita.

ADRIJAN: Možete li mi opisati kakav je osjećaj, ne baš osjećaj, nego kako je to bilo raditi s glavom u torbi? Jeste li vi kao novinar s drugim ekipama bili u okupiranom Drnišu prije oslobođenja?

ANITA: Ne u okupiranom Drnišu nisam bila. Bili smo znači u Žitniću na tim pregovorima, ja i kolega tehničar, mi smo bili i tad smo pregovarali da nas puste u grad. Tada je zapovjednik kninskog garnizona bio Vuković, major ili ne znam već šta je bio. I sad smo se dogovorili da idemo ja i on, oni će nas odvesti da idemo u Drniš, kao idemo u svoj stan, idemo obić svoju kuću, i oni će nam dati da malo i eto vidimo i grad. I onda je na kraju kao pitali su nas kako se zovemo, njihov tu je bio i Mladić, i oni su pitali kako se zove i on je rekao svoje ime, on može ići on je tehničar. A kad je mene pitao *kako ono tebi beše ime*, kad sam ja rekla ime i prezime, Anita Vukušić, kaže ti ne možeš ti si novinar. Ja nisam mogla ić, on je znači kao tehničar moga ić, a ja kao novinar nisam mogla. Znači sve što je bilo, bilo, je to.

Nismo razmišljali o tome da nam je šta ja znam, glava u torbi. O tome ne razmišljaš, ideš recimo isto je kad su bili pregovori u Žitniću, tad je već zapovjednik postao Mladić. On je nas zaustavio i oni se nisu uspjeli dogovoriti šta se pregovaralo. Pregovaralo se uglavnom o tome o napuštanju njihovih iz vojarni, opremi iz vojarni i tako, i o razmjeni zarobljenika. Tad je bilo dosta zarobljenika, prva razmjena je bila na drugi dan studenog '91. on je nas tad zaustavio i nisu nas htjeli pustiti, oni naoružani su nas držali neko vrijeme sve pregovarače i nas novinare i nisu nas htjeli pustit. Ali nisam ja o tome razmišljala, ne sjećam se sad da sam se ja nešto ekstra prepala ili to kad smo išli u Mirlović polje pa kad se pucalo pod nama sa mitraljezima i tako malo smo se sklonili, ima neki strah kasnije na to navikneš. Meni je osobno najteže bilo nakon kad su bili prvi pregovori u Žitniću, mi smo morali proć kroz Pakovo selo i doći i tad sam prvi put zapravo vidila spaljene kuće, jer su sve te kuće u Pakovu selu kuda su oni prošli, jer je to bila čuvena pakovačka

bitka koja je zapravo i spasila dolazak vojnika JNA iz pravca Knina prema Šibeniku. Tad sam prvi put vidila uništene tenkove, zapaljene, zapaljene kuće, taj mi je dojam najviše bio, i malo onaj nekakav nelagodan i čudan osjećaj, nadomak si svoga grada u Žitnici, vidiš ga, a ne možeš tamo. Eto to je nekakva ružan osjećaj, poslije se na sve to navikneš. Recimo i kad se oslobodilo miljevački plato i miljevačka sela mi nismo mogli u Miljevce preko Drniša kako se išlo, nije bila napravljena ni ova sadašnja cesta koja ide od Pakova sela prema Miljevcima, ona je naknadno zbog toga i napravljena, nego smo išli preko Čikole u vojnom kamionu i prelazili smo onako preko rijeke gdje je bio neki ponton napravljeni, pa se vozili krivudavo do tih sela i da obiće ljude koji, meni je osobno uvijek u sjećanju ostaje ti prvi dojmovi sa tim ljudima koji su živjeli pod okupacijom, koji su dolazili. Sjećam se isto iz Promine jedna od posljednjih obitelji s djecom koja je došla, oni su došli na frezi u onom malom traktorčiću i sa petero djece i starcem, ne znam koliko ih je već tu bilo, a jedan od tih malih dječaka on je u kutiji ponio i svoga malog pasića i tako. Meni su nekako, više me te životne (priče), sjećanja vraćaju se ovako kad evo mislim o tome.

ADRIJAN: Uloga propagande? Koliko je subjektivnost imala uloge u izvješćivanju, jeste li se trudili pisati objektivno ili je ipak prevladala subjektivnost kako bi se slušateljima prenio taj osjećaj ljubavi prema domovini?

ANITA: Ne, ono što sam ja radila i koliko sam ja radila to su bile čiste informacije, novinarski pisane, objektivne, jasne, nikoga mi nismo pozivali niti smo govorili protiv nekoga nešto, protiv vas koji ste tamo ostali u našim domovima. Kroz moje emisije govorilo se o onome što se dešava, što se radi, pratili smo život, znači ljudi koji, rekla sam da se grad Drniš jedan od gradova koji je okupiran koji se uspio organizirati u prognaništvu, znači funkcionirala je i lokalna vlast, funkcionirala je i škola i vrtići, pa čak i glazbena škola je proradila, glazbari, kudovi, srednja škola je radila kao srednja škola u Splitu, znači nije bila u sastavu neke splitske škole. Mi smo nastojali prenijeti život i život i tih branitelja na prvoj crti, jer eto drnišani su imali tu nesreću da zapravo su svi bili branitelji, svi ti ljudi su bili i prognanici i branitelji, oni su stvarno branili svoj dom. Nismo podlijegali na nikakve takve informacije niti dezinformacije. Nikada nismo znači napravili nikakav demant, nismo nikada objavili tipa da je nešto u Drnišu gori, jer su nam izviđači o tome javljali, dok nije bilo provjereno da stvarno gori. Recimo znamo da je bila zapaljena i crkva svetog Ante i sve naše crkve, ali mi nismo stavljali takve informacije da su one minirane, zapaljene, ako nismo imali provjerenu informaciju da je to stvarno. Zato mislim da smo čistog obraza odradili cijeli rat objektivno izvještavajući o ovome dijelu bojišnice, a na okupiranom dijelu onoliko informacija koliko smo dobivali, poslije smo ih dobivali od UNPROFORaca, sa okupirane strane zapravo nismo, nismo ni pratili njihove medije,

nismo ih mogli ni slušati tako da nismo ni znali, nego ono šta je plasiralo se na nivou same Hrvatske kroz informativne emisije Hrvatske televizije i novina.

ADRIJAN: Posljednji dio rata, akcije Bljesak i Oluja. Izvještavanje o njima, bile su ključne za oslobađanje Hrvatske, odnosno prvo Bljesak, većeg dijela zapadne Slavonije i Oluja koja je zapravo pobjednička akcija, kojom se oslobodio najveći dio okupiranog teritorija. Jeste li znali da će se akcije dogoditi ili ste saznali tek nakon što su one pokrenute?

ANITA: Nismo unaprijed. Nismo imali informaciju da će se možda, ali se šušalo nešto da tako kažem, da se nešto događa. Recimo 5. kolovoza u ranim jutarnjim satima ja sam znači iz Splita, gdje kao prognanik sam živila išla prema Drnišu (misli na Unešić) ujutro sa autobusom s kojim sam i inače putovala na posao. Poslije se bila eto uvela i ta jedna linija s autobusom jer vlak je vozio samo do Unešića, pa poslije zbog čestih napada nije vozio ni do Unešića nego do Perkovića, pa nam je problem bio uopće ići i u Unešić raditi. I onda je jedan privatnik uveo tu autobusnu liniju. Mi smo išli redovno ujutro u 5ipo krenemo i da dođemo na posao. Ja sam išla, malo mi je sumnjivo bilo, znalo se sve da će se nešto dešavati. Meni je odma bilo sumnjivo da se nešto stvarno veliko događa, zato šta u autobusu osim mene kao novinara i medicinskog osoblja, nikog nije bilo iz gradskih službi koji inače su gori radili. Čak su njihove osobe ljudima, govorile, koji su čekali na autobusnom stajalištu da ne odlaze, jer se znalo već da se nešto pokrenulo. I to recimo neću zaboraviti ujutro u 6ipo cijelom dužinom te trase koja ide od Trogira prema Unešiću bili su vojnici, znači pričuvni vojnici naši koji su čekali ako je potrebno za akciju. Ja kad sam već kad sam došla u redakciju već su stizale prve informacije o oslobođenom ovome mjestu onome, tako da negdje do mislim do podne ili 14 sati već je bio oslobođen Drniš i naša druga ekipa već je bila spremna i čekala je na ulazu i otišla u grad. Mi smo otišli sutradan ali uvijek smo morali imati propusnicu točno s imenom i prezimenom ko ide i onda kad smo stigli tu u grad nije bilo priče puno sa vojnicima o samoj akciji, kako je tekla akcija, više je bilo priče o tome šta smo našli u gradu, šta će biti dalje, jel se grad ponovno na brzinu organizirao. Tako da nismo više zapravo, uvijek smo više pričali sa civilima, nismo nastojali biti neki znači vojni radio. Nismo bili nikakav vojni radio, mi smo bili radio koji je izvještavao o svim događajima. Imali smo i zabavne emisije, imali smo recimo, nismo imali emisije koje su govorile o ratu, nego nastojali smo ljude u takvom vremenu i razveseliti.

Informacija o Oluji je bila u onome šta se događa i znali smo u ovim našim selima, u ovome našem području, zapravo mi smo pratili, mi smo lokalni radio, znači područje Drniša. Tu nije bilo nekih, da je bilo događaja koji su se poslije razvlačili i po sudovima. Jedino što eto ni dan danas nije razriješena sudbina 43 civila, samo je na području općine Promina stradalo. Za njih se uopće ne zna kako su stradali, nitko nije odgovarao, to su sve bili civili, a ne zna se recimo za

neke ni sudbina gdje su danas. I onda odmah poslije toga bilo je dosta i masovnih grobnica koje je trebalo poslije otkrivati i tako, ali da smo nešto mimo toga izvještavali sa šireg područja koje je oslobođeno od Knina, nismo. U Knin smo pratili neke ako su neka državna izaslanstva dolazila, ako je to bilo u interesu da mi prenesemo mi bi išli, ali mi smo zapravo prije svega bili lokalni medij pa smo najviše o tome izvještavali.

ADRIJAN: Spomenuli ste ubijene civile ako ste imali informacije o kome se radi imenom i prezimenom. Jeste li takve informacije objavljivali ili ste takve informacije zadržali se za sebe pa ostavili slušateljima da nazovu vas da im to osobno priopćite a baš ne putem etera?

ANITA: Ne, nikada sa imenom i prezimenom u eter. Bez provjerene, mjerodavne informacije koju nam da mjerodavna služba. Ime i prezime nikad, uvijek inicijali, pa čak nekad i dob ne bi, jer bi, mala je sredina pa bi se ljudi prepoznali i po inicijalima, prepoznali bi o kome se radi ako se kaže dob. Samo kad službeno stigne priopćenje, o tome i tome, sa imenom i prezimenom, govorimo, ali u pravilu nastojali smo da imena i prezimena se ne spominju, računajući na one, na obitelji i na prijatelje, na sve one koji čuju, pa kad je bilo i riječ o našim braniteljima koji su ginuli, nikada nismo govorili imenom i prezimenom dok ne bi dobili točno provjerenu informaciju. U pravilu to bi već bila informacija kad bi se radilo o sahrani, ili in memoriam nekome, a ne da je poginuo taj i taj na toj lokaciji.

ADRIJAN: Prvo javljanje iz oslobođenog Drniša, iz drniškog studija.

ANITA: Mi smo odma se javili, to je znači u ovim prostorijama radija gdje je tu bio nekakav magacin, štab, uprava okupatora, bilo je sve zapušteno, naši instrumenti, dio opreme smo našli jer oni nisu znali šta će s tim, al je najprije to sve trebalo dobro izribati i počistiti, jer oni su tu i spavali i tako. Bilo je stvarno neuredno i cijeli grad je bio neuredan, spaljen, ono sad kako Drniš izgleda, ko ga nije vidio tada, ne može ni zamisliti da je takav grad bio, ali mi smo znači prenijeli onu svoju opremu koja je bila u Unešića i dio ove koja se mogla osposobiti, koju oni nisu odnijeli i uništili. Mi smo uspjeli uspostaviti sa odašiljačem na našem, bio je na Moseću to zadnje, s tim i onda poslije smo ga prenijeli na Prominu, gdje je on i bio, gdje se nalazi i danas. I počeli smo odma sa programom, a taj program koji je krenuo odavde iz studija, to je program bio kako organizirati život sad kad smo se vratili, šta je napraviti, šta je činiti, to su bile i te neke životne priče ljudi koji su bili ovdje i ostali, onda smo se tih prvih dana više na njih usredotočili.

PRIJEPIS RAZGOVORA S ŽIVANOM PODRUG

Razgovor s Živanom Podrug, glavnom urednicom Radio Šibenika, u svrhu izrade završnog rada obavio Adrijan Vucić

ADRIJAN: Možete li mi opisati Rujanski rat, kako je sve to počelo i je li stanje bilo napeto i prije samog rujanskog rata?

ŽIVANA: Pa naravno, najprije cijelo ljeto se nekako osjećalo u zraku da se nešto sprema. Dolazile su informacije iz drugih dijelova zemlje, dolazile su informacije iz našeg skradinskog zaleđa. Međutim, znate to vam je još uvijek nestvarno dok sami ne doživite. Jer rat je nešto što znate samo iz priče, samo iz filma. To popodne 16. rujna, mislim da je bio ponedjeljak, dan prije su se predale vojarne na Žirju, ali to je bila tajna i to se nije objavljivalo zato što su poslije te vojarne na Žirju odigrale veliku ulogu u obrani Šibenika u tijeku ovog napada s mora. Dakle bio je ponedjeljak, i mi smo negdje u programu u našim vijestima popodnevnim u 4 sata imali vezu s radio Drnišem međutim u jednom trenutku nam je ta veza nestala, više ih nismo mogli dobiti, shvatili smo da se nešto događa. Ja sam bila popodne kući, kolege koje su radile tog popodneva na radiju Branko Bubica, Mirko Sekulić, zvali su me kao „nešto se događa, dođi vjerojatno će uskoro biti objavljeno“ mislim da je to bila prva zračna opasnost 16. rujna popodne u 18 sati. Ja sam upravo kretala iz svoje kuće, stanovala sam vrlo blizu radija. I kako sam izašla na ulicu začula sam sirenu i nekako svi su ljudi počeli negdje bježati, svi su počeli negdje trčati, ja sam trčala prema radiju. I tako smo ostali raditi to popodne i cijelu tu noć smo radili, tako da su nam se ljudi s različitih mjesta, nije još bilo mobitela, i onda su se ljudi negdje gdje su se zatekli u nekom skloništu, u nekom podrumu, kod nekih susjeda, javljali da čuju oni njihovi doma koji slušaju radio da su oni na sigurnom. Dakle cijelu tu noć smo primali pozive ljudi. Pa onda su mi se recimo javljali ljudi iz vodičkog zaleđa, iz Gaćezeza, pa iz Zatona, preko čijih su područja prelazili tenkovi, govorili „idu prema Šibeniku, idu prema Šibeniku“ i svi znamo zaustavili su se ispred šibenskog mosta. Dakle to je bila tako ta prva noć u kojoj smo bili prilično svi skupa zbunjeni, ali smo mi odradili svoj posao na način da smo stalno obavještavali, javljali da se neki ljudi nalaze negdje, da se njihovi najbliži ne bi brinuli gdje su, to je bila ta prva noć.

Nekom čudnom odlukom bilo je određeno da rezervni ratni položaj Radio Šibenika bude na tvrđavi svetog Mihovila. Zašto kažem da je čudna ova odluka, zato šta je to nekako na vrhu grada, pa je prilično nelogično da to bude rezervni položaj i baš tu prvu noć su dvoje naših kolega isto bili tamo, iako smo mi emitirali program iz svog studija, iz ulice Božidara Petranovića iz samog središta grada. I vrlo brzo već u toku te noći, ranog jutra smo zaključili da nam je taj rezervni položaj potpuno neprimjeren, i svih sedam dana domovinskog (vjerojatno

misli rujanskog) rata smo ostali u našim prostorijama. Iako su to tako, jedna zgrada prilično građevinski upitna i nestabilna, ali mi smo tu ostali.

Ono što je važno reći, dakle 17.9. počinje napad na Šibenik, počinje najprije napad s mora, tu je ta uloga vojarne i topova sa Žirja za kojeg je bio faktor iznenađenja za neprijatelja. Dakle mi ostajemo u našem studiju, ostajemo u stalnoj vezi, imamo jedan telefon direktni sa centrom za obavješćivanje i o svakoj situaciji koju treba javiti, nas obavještava centar za obavješćivanje, dakle imamo zračnu opasnost, pa onda poslije dolazi opća opasnost, pa imamo jednu mjeru pojačanog opreza, dakle to još nije opća opasnost ali to je nekakav uvod u opću opasnost. I tako mi funkcioniramo tih tjedan dana, isto tako smo u vezi sa službom IPDa Hrvatske vojske ili najprije Zbora narodne garde, i oni nam isto daju informacije. Dakle mi objavljujemo informacije koje dobijemo ili iz centra za obavješćivanje ili iz zbora narodne garde ili policije. U početku je taj cijeli rat vodila policija. Dakle nema tu sada izvještavanja s terena, jer vi ste zapravo zatvoreni u svojoj zgradi i nemate ni mogućnosti hodati okolo, jer okolo padaju granate, okolo nadlijeću vas avioni i vi nikad ne znate šta se može dogoditi. Dakle vi ljudima dajete sve potrebne informacije, i zapravo ste im jedina veza sa svijetom, jer ljudi su najvećim dijelom u skloništima. Dakle vi ih obavještavate koji dućani rade, koje će firme raditi, neke firme, recimo bolnica pa onda remontno brodogradilište, pozivaju svoje radnike preko radija da dođu ili ne dođu na posao. Nema mobitela, telefonske linije su ima ih i nema ih. Kako smo mi radili? Mi smo radili tako da smo na našem programu 24 sata stalno kad god nismo emitirali svoj program prenosili program Hrvatskog radija, prvog programa Hrvatskog radija. I to u situaciji kada su svi važni odašiljači Hrvatskog radija bili srušeni, to je namjerno napravljeno da se ne mogu dobiti informacije. Ali naši su tehničari uspjeli izvesti to na način da mi ipak u svom programu imamo stalno program Hrvatskog radija, a u kad god smo imali neku informaciju za reći, kad god je bilo nešto važno mi smo prekidali program Hrvatskog radija i emitirali svoj program.

Moram reći kasnije, poslije tih prvih sedam dana rujanskog rata bilo je jako puno dana u općoj opasnosti, u zračnoj opasnosti i tako dalje. Mi smo imali i mise preko radija, nama je bio biskup Srećko Badurina u našem programu gost, i držao je nedjeljnu misu. Pa onda nije bilo nastave pa smo držali nastavu preko radija. Dakle sve informacije koje su bile potrebne uključujući i vjerski obred i obrazovanje, sve su ljudi dobili preko radija.

Mi vjerujemo ako smo u tih sedam dana ili poslije u svim godinama rata spasili barem jedan ljudski život, kad smo ljude upozorili da se maknu s ulice, da je radio potpuno opravdao svoje postojanje.

ADRIJAN: izvještavanje uoči vojnih akcija?

ŽIVANA: Pa znate šta, informacije vam uvijek cure i neslužbeno. Uvijek neko ima nekog u vojsci, uvijek neko ima nekog u policiji, uvijek ima neko nekog u centru za obavješćivanje. Dakle i ono što smo znali sumnjali i pretpostavljali recimo prije Oluje, mi smo znali to popodne da će nekakav napad krenuti u zoru, ali naravno to ne smiješ reći, to ne smiješ objaviti jer time odaješ vojnu tajnu, dakle sve ono što smo mi mogli javljati opet prema uputama centra za izvješćivanje, to je upozoravati ljude. Pojačan je oprez, opća je opasnost za Šibenik, ali naravno informacije cure, neslužbeno se zna, ali vi službeno ne smijete objaviti ništa od onoga što vam je, u ratu se strogo morate držati onoga što vam kaže centar za obavješćivanje i određena služba hrvatske vojske ili policije, jer to je zapravo onda u nekakvoj, vi ste isto u funkciji rata, mi smo svi dobili spomenice domovinskog rata 1991. godine jer smo bili na neki način u funkciji obrane zemlje. Javljali smo ono što je bilo korisno za ljude, a naravno nismo javili nijednu informaciju koja bi onda mogla poslužiti neprijatelju.

ADRIJAN: Jeste ikada dobili „jezikovu juhu“ zbog objave informacije koju niste smjeli objaviti?

ŽIVANA: Pa uglavnom, nismo, ali smo recimo uvijek smo se prepirali sa tom, posebno s tom IPD službom garde ili hrvatske vojske poslije. Znao kakvi su novinari, novinari su znatiželjni, novinari bi htjeli što više informacija, novinari bi htjeli detalji, pa zašto ne smijemo znati to, pa zašto ne možemo objaviti to. Dakle mi koji smo naučili do te 91. godine se javljati sa terena i kad su se već počele događati neke stvari u šibenskoj okolici, mi smo još uvijek išli okolo i javljali, ali naravno kad je stvar postala ozbiljna i kad je počeo ozbiljan rat, onda smo mogli objaviti samo ono za što smo imali dopuštenje. I tu smo malo imali, nismo mi nikad objavili ono što nismo trebali, ali smo mi htjeli puno više nego što smo zapravo mogli objaviti, i mi smo se teško mirili s time jer ni mi do tad nikad nismo radili u ratu i u nekom ratnom stanju i novinari bi htjeli sve znati, sve objaviti, imati prvi neku vijest, ali tako je, postoje pravila, postoje vojne tajne.

ADRIJAN: Kako je kasnije izgledao rad na terenu? Glava u torbi?

ŽIVANA: A da to je osjećaj glave u torbi. Ja sam bila urednica radija, ja nisam išla puno na teren. Novinari su uvijek išli ili u pratnji policije ili u pratnji UNPROFOR-a ili recimo s našim pregovaračima vrlo se često išlo na pregovore, Unešić, Žitnić. Žitnić je bio ta crta razdvajanja. I naravno to vam je uvijek glava u torbi, uvijek je s jedne strane, ne znam, sjećam se Ratko Mladić, s druge strane, ne znam, Joso Juras predsjednik našeg izvršnog vijeća. I to su novinari pratili, uglavnom te pregovore, recimo razmjenu ljudi, razmjenu zarobljenika i tako dalje. A to vam je, glava u torbi vam je uvijek. Ali nikad ne idete sami, vi u ratu nikad nigdje ne možete ići sami, nego uvijek morate ići kao dio nekog izaslanstva, u pratnji policije vojske UNPROFOR-a i tako dalje.

ADRIJAN: Jeste li uoči ratnih zbivanja imali prijetnje, i je li vas čuvala policija?

ŽIVANA: Nas je čuvala policija, jako dugo još i prije rujanskog rata nas je čuvala policija u nekim situacijama. Sjećam se da je doktor Tuđman išao u siječnju 91. Ali znam da je bio doktor Tuđman u Beogradu na nekim pregovorima i da je situacija bila ovako dosta zategnuta. Nas je puno, puno, prije rujanskog rata počela čuvati policija u našem, u prizemlju radija je uvijek dan i noć bio barem jedan policajac. I za vrijeme rata nas je čuvala policija, uvijek, uvijek, je policija bila u radiju. Mi smo se nakon tog rujanskog rata, smo sebi našli jedan rezervni položaj u prizemlju, zapravo u podrumu općinskog suda u Šibeniku, to je isto jedna zgrada usred Šibenika, to je onda bila njihova arhiva, i u onim najtežim danima, kada je bilo opasno ostati u našoj zgradi koja je bila tako dosta nezaštićena, mi smo uvijek mogli u roku od nekoliko, preseliti se, u roku od nekoliko minuta započeti program s rezervne pozicije. Nikad nismo u toku rata prekinuli program, nikad, nikad, nikad, i kad je nestalo struje, radili smo na agregatu, onda su nam ljudi koji su imali automobile parkirane u blizini radija iz svojih automobila davali gorivo. Ja imam jednu fotografiju u kojoj moj kolega tehničar Đorđe Marković lijeva benzin u kante iz ovih automobila okolnih. Dakle, ljudi su nas jako podržavali, ljudi su nam se javljali, ljudi su zvali, radio je bio ono baš jedini prozor u svijet, za svaku informaciju ljudi su zvali radio. I to je ja znam reći da je to koliko god je bilo teško, najljepše razdoblje u mom radnom vijeku. Tu se radilo najbolje, tu smo najprije mi u radiju bili jako vezani i jako smo bili spremni učiniti sve jedan za drugoga, a onda smo bili vezani sa slušateljima, sa gradom, nekako smo bili dio nekog dobrog poduhvata.

ADRIJAN: Podizanje morala. Kolika je bila uloga propagande? Kako se pisalo o neprijatelju?

ŽIVANA: Pa opet da počemo od kraja, uvijek se pisalo onako kako ste dobili informaciju, odnosno kako ste je, točno onako kako je bila sročena, tako ste je možda vi uz neke svoje male lektorske ili novinarske intervencije mogli objaviti. Naravno kad god se moglo, kad god su predstavnici policije, vojske, gradske, općinske, onda su još bile općine, općinske vlasti i tako dalje, izrazili želju i potrebu da budu gosti u programu i da se obrate slušateljima to su oni napravili.

Kako smo dizali moral glazbom? Svirali smo sve domoljubno što se tog trenutka stvaralo, jer to su zapravo bile godine kad se stvarala ta naša domoljubna glazba. Dakle sve šta je dolazilo, kako je dolazilo tako smo mi to svirali. Ne znam, od Moja domovina, koja je nastala baš to ljeto prije napada na Šibenik, pa do ne znam, sjećam se kad nam je Thompson u radio donio svoje Čavoglave, pa smo mi to malo slušali, pa ono kakva je ovo glazba, onda smo je počeli svirati. Zapravo sve što je u to vrijeme nastajalo onda smo mi po tri puta, po deset puta svirali ne znam,

Mi smo garda hrvatska, i šta se ja sad mogu sjetiti, i onda bi se svima nama nekako podizalo raspoloženje.

ADRIJAN: Anegdota, vaš glas postao je sinonim za bježanje u sklonište

ŽIVANA: Ja sam znala doživljavati da poslije rata, ne znam kolko, dođem u dućan, il dođem kod frizera, il dođem ne znam gdje, i onda nešto progovorim, pitam, ne znam, nešto, a onda mi kažu „joj vi, vaš glas, kad čujem vaš glas odmah se sjetim rata, odmah trčem u sklonište“ i tako. Mislim, naši su glasovi ulijevali ljudima neko povjerenje, neku sigurnost, ljudi su nam vjerovali, i ja zato kažem da je to zbilja najdraže razdoblje u mom radnom vijeku.

ADRIJAN: Upečatljiv glas, slušatelji su imali povjerenje u vas.

ŽIVANA: Je to je, nekako najveća stvar koja se stvorila, to povjerenje, i ono što sam vam maloprije rekla ako smo mi radeći taj posao barem jednog čovjeka zadržali u kući da ne izađe vani pa smo mu time spasili život, mi smo opravdali, evo 50 godina je ove godine Radio Šibenika, cijeli taj pedesetogodišnji rad smo opravdali. Mi smo bili jedino što su tad ljudi mogli čuti u svojoj kući. Čak su teško gledali televizijski program svi su ti odašiljači bili ili u kvaru ili srušeni ili u svakom slučaju sve je bilo poremećeno, zapravo mi smo, ljudi su slušali radio dan i noć, jer mi smo i usred noći javljali, kako god smo, mi nismo spavali, mi smo stalno dežurali, dakle mi smo svi živili u radiju tih tjedan dana. Onda neko je spavao, neko je dežurao, ali uglavnom kako god bi stigla neka informacija, mi smo imali prepoznatljiv zvuk tog telefona koji nam je bio direktna veza sa centrom za obavješćivanje, odmah smo, svi bi se sjurili do tog telefona jer onda se znalo, sad nešto slijedi šta treba javiti.

ADRIJAN: Četiri godine unaprijed, izvještavanje o oslobođenju hrvatske

ŽIVANA: To nam se isto dogodilo na kraju rujanskog rata kad smo objavili kraj opće opasnosti, kad smo izašli vani. Ljudi su se ono ljubili, grlili ono kao da je oslobođenje, to se meni sve, to su se meni vraćale slike iz nekih filmova koje sam ja gledala kao dijete, o ratovima. A Oluja, tu sad više nisi niti trebao skrivati emocije, to su neki trenuci kad novinar ono baš može pustiti na volju, ja sam odmah nakon dva-tri dana išla i u Drniš i u Knin, tako to su bili neki vrlo, vrlo, emotivni trenuci. Zbog toga je dobro biti novinar, a pogotovo je dobro biti radijski novinar, jer radio je ipak i dalje najbrži medij, i dalje radio može s lica mjesta prenijeti do slušatelja sve, što neko na portalu recimo treba tek napisati. Radio je živa riječ. Glas je brži od svega.

PRIJEPIS RAZGOVORA S JOSIPOM PETRINA

Razgovor s Josipom Petrina u svrhu izrade završnog rada obavio Adrijan Vucić

ADRIJAN: Možete li mi opisati stanje prije početka rata i sam Rujanski rat?

JOSIPA: Dobro, dakle ja sam u to vrijeme '91. '92. godine radila na radiju, bila stalni zaposlenik Radio Šibenika i imala sam status novinara urednika onda je to bio jedan najviši status.

Kroz to ljeto odnosno već skoro odmah iza demokratskih izbora osjećali smo velike pokrete u društvu, osjećali smo i napetost, ali posebno početkom ljeta '91. godine to je zaista eskaliralo. Mi smo otvorili i novi odašiljač smo dobili na Krtolinu. I iako nismo bili toliko upućeni vidjeli smo zapravo da će se nešto krupno i veliko dogoditi. Usto počeli su i napadi odnosno pokreti vojni na drugim područjima Hrvatske. Eto tako je nažalost je došao i Šibenik na red. Što se tiče, eto baš nismo očekivali da će to biti takav rat. Vodilo se znam dobro, u skradinskom zaleđu su bile borbe, u Dubravicama. Pa i ovde u drugim krajevima naše županije. Ali eto taj rujanski rat koji je počeo 16. Rujna, ne mogu reć da nas je baš zatekao nespremne. Grad se pripremao u svrhu recimo otvaranja skloništa, grad je bio sav pod vrećama pijeska i mi smo kao radio postaja dobili jednu lokaciju rezervnu, to je bilo na tvrđavi. I taj dan, evo toga se stvarno dobro sjećam bio je to ponedjeljak. Dakle, kako sam bila urednica, mi smo imali vođeni dnevnik svakodnevno, i ja sam ga zapravo, taj ajmo reći posljednji normalni redoviti dnevnik odvozila.

Putovala sam, jer sam tad živila u Primoštenu, putovala sam nakon toga autobusom do Primoštena. Pretpostavljam da je to bio riječki autobus, i pretpostavljam da je to bio prvi, odnosno posljednji autobus redovne linije koji je uopće prešao preko šibenskog mosta, dakle tamo od vodičke strane. Kad sam ja došla kući, samo valjda što sam se malo raspripremila, svirala je zračna uzbuna. Ja sam tako ostala blokirana u Primoštenu.

Međutim, eto što se tiče tog posljednjeg dnevnika, dobro se sjećam Josipa Odaka, on je bio tada načelnik općine Drniš, i on je mene zamolio da u vijestima u tom našem dnevniku objavim obavijest o nekakva dva vozila hitne pomoći koja su ostala u Drnišu. Zapravo ni ja ne znam koliko su druge kolege bili svjesni da već ljudi iz Drniša bježe.

I dakle kad sam došla tu u Primošten znam da su kolege otišli na taj rezervni položaj. Mi smo svi isto u Primoštenu otišli u skloništa. Nismo znali što se to zapravo događa. Najveći hotel u Primoštenu, meni najbliži mom mjestu stanovanja, bila je unutra vojska, hrvatska vojska, znali smo to i nismo znali kolika je to zapravo opasnost hoćemo li i mi biti pod tim napadima, i tako, stvarno je bila jedna situacija.

Međutim ono što je u svemu tome čini mi se nekako bilo najprofesionalnije Radio Šibenik nikad nije svoj program prekidao, mi smo stalno imali sve moguće obavijesti, od toga gdje se može kupiti kruh, do toga šta vozi, gdje se može voziti, koji su pravci otvoreni i tako dalje.

Ja sam u Primoštenu dakle ostala i živjela u skloništima, ja sam se eventualno mogla javljati na Radio Šibenik međutim budući da je Šibenik stvarno bio u izuzetno teškoj situaciji napadan sa svih strana ta moja dopisnička (uloga?) u tom nije imala smisla. Ja znam da smo, eto preko dana bi se onda otišli malo kući pripremiti, naravno nije bilo nastave, nije bilo ničega, moja su djeca bila tad u onim nižim razredima osnovne škole i znam da smo se tako.. A bilo je jako nekako ljetno vrijeme tako da meni kad pričamo danas o tome uvijek mi se čini da je to bilo ljeto kolovoz, a zapravo je bio rujan. Znam da nam je u skloništima bilo prevruće pa smo sjedili izvan. U jednom trenutku uopće više nismo mogli niti slušati Radio Šibenik. Čuli smo nekakvu kvr kvr stanicu, i nismo ovaj, bili smo sretni da čujemo bilo šta, onda smo čuli da je to neka radio postaja iz Srbije, jel to bio Novi Sad ili ne znam uglavnom ekavski je govorilo.

Da zaboravila sam spomenuti onaj slučaj kada su srušena ona obadva, naravno to je bilo, bitnica je bila u Rogoznici, ali oni su pali upravo na području onog velikog akvatorija u Primoštenu. Tako da smo i to, sjećam se da je muž izletio i reko „Srušeni su, srušeni su“, valjda on to već po uhu (prepoznao?), s obzirom da je on služio vojsku i tako. Pa smo mi svi otišli na rivu kad se dovukla ta olupina od tog aviona i tako. I tu večer smo, više nismo mogli slušati Radio Šibenik niti bilo koju našu (stanicu?) ni Hrvatski radio ni ništa, nego smo eto tako čuli do toga. I onda smo čuli kako je ustaško gnezdo Primošten srušio, ne znam ni ja koliko, oni su dodali 5-6 aviona JNA.

I zapravo, znam da mi je bilo jako teško kad smo čuli da je srušena katedrala, mi smo čuli da je pogođena katedrala, u kakvom je ona stanju mi to nismo mogli zamišljati. Dobro se sjećam, mi smo već znali avioni kako prelijeću ujutro i navečer, pa smo mi čak i te plamenove kad je zapaljen jedan veliki spremište vinarije vinoploda, to je stvarno valjda bio ogroman plamen, kažem kako su to bile lijepe, bistre, ljetne noći, mi smo čak vidjeli to svjetlo. Nismo pojma imali s obzirom koliko se gađalo, koliko su avioni prelijetali, mi smo mislili da je Šibenik do temelja zapravo srušen.

Čim je sviran kraj opće opasnosti, ja sam znala da se moram vratiti u Šibenik. Morala sam se vratiti među kolege. A moj susjed prvi, radio je u bolnici. Tako da je i on isto imao nekakvu radnu obavezu. I mi smo se zajedno uputili, znali smo da je zatvorena, pogotovo tamo kod Ražina gdje su bile vojarne, znali smo da se tu ne možemo proći magistralom, nego smo onda išli okolo oko Jadrtoveca i stvarno sve što smo bili bliže gradu, sve smo bili više nas je zanimalo

kako će sad taj grad izgledati. Međutim naravno, grad je bio oštećen i ranjen, al na pojedinim dijelovima to su bile zgrade dakle nije bilo tako razrušeno u bombardiranju, ko što smo mi imali nekakvu predodžbu iz drugog svjetskog rata.

Kolege sam zatekla, ne na tom njihovom rezervnom položaju, nego stvarno u onim prostorijama u kojima smo mi radili, to je kod pravoslavne crkve u samome gradu. Oni su se tu vratili jer su vidjeli da je taj njihov pričuveni položaj zaista bio puno izloženiji nego ovaj u samome gradu. Istina kasnije ćemo mi prijeći i na drugu lokaciju, a to znači u podrum u sudu gdje smo stvarno iznad imali četiri-pet katova. Ovdje zapravo iznad glave nismo imali ništa, to je stara zgrada koja nije imala niti one cementne deke, nego drvene grede. Tu smo radili, kolege koje sam tu zatekla su sedam dana bili tu. Sva sreća kolegica Živana Podrug je vrlo blizu stanovala, pa je čak donijela i veš od svoje kuće čisti tako da bi se ljudi mogli promijeniti i presvući. I nakon toga ja više se ne sjećam da sam ikad, jedan ili dva puta sam ostala baš zarobljena u gradu da se nisam mogla vratiti. Pa sam spavala kod kolega ili jedno veče baš blizu radija u jednom od skloništa. Inače kažem to je zaista, Radio Šibenik je toliko bio na usluzi svima i toliko smo mi zavisili od naših slušatelja i slušateljki od nas da smo stalno bili u eteru i stalno smo emitirali sve moguće obavijesti i sve što je trebalo.

ADRIJAN : Možemo se osvrnuti na ostatak rata, podizanje morala, utjecaj propagande u izvješćivanju

JOSIPA: Pa mi smo dakle još i prije rujanskog rata sve što je bilo vezano za nekakve vojne aktivnosti, za ono što se događalo na prvoj crti, bili vezani za taj krizni stožer. Krizni stožer je imao svojeg čovjeka za informiranje medija, tako da smo mi dobivali sve informacije od njega. To je bio baš kolega Zoran Bujas, koji je bio dopisnik inače Hrvatskog radija, iz Šibenika, ali u tom trenutku on je bio službeno u vojsci pa je njega zamjenjivao Zoltan Kabok. Evo mislim da su to nekako imena kojih se ljudi sjećaju i koje pamte evo i do dana danas, kolega Zoltan Kabok još uvijek radi na Hrvatskom radiju. (snimano u veljači, u međuvremenu Zoltan Kabok prelazi na RTL televiziju)

Dakle što se tiče tih vojnih akcija i aktivnosti, mi smo bili vezani i objavljivali uglavnom samo to. Što se tiče nekakvih drugih, mi smo u trenucima kada je bojišnica bila mirna, znali otići i do tamo, nekad je to bilo u organizaciji upravo tog kriznog stožera, nekad evo ja sam kao novinar budući da sam pratila Crveni križ, zdravstvo i tako, znala sam otići sa zdravstvenim djelatnicima, znala sam otići na razmjenu čak do Pakova sela. Radila sam jednu dječju emisiju pa sam čak i djecu vodila kod hrvatske vojske dole u Živkoviće, radila sam zapravo takve stvari.

Odgovor na drugi dio pitanja – podizanje morala. Mi smo se zapravo svim silama trudili da to bude jedan normalan program, da ljudima pustimo glazbu i dječje emisije i posebno smo vam recimo imali organizirane, kako škola zaista mjesecima nije bila, mi smo imali radio škole organizirane. Pa su nastavnici, odnosno učitelji su dolazili pa su određene lekcije odrađivali sa djecom i tako. Dakle zaista smo se trudili da to bude jedan što normalniji odnosno primjereniji program.

Kolege, evo baš sam spomenula Zoltana Kaboka, on je iša recimo kad su bili ti pregovori, pogotovo u početku dok je čak Mladić bio tu i na drniškom području na Žitniću, međutim ja nisam pratila politiku pa nisam bila u taj dio uključena.

ADRIJAN: Kakav je osjećaj bio raditi s glavom u torbi?

JOSIPA: Pa čuj, možda čovjek, bila sam naravno puno puno mlađa, nismo nikad razmišljali, nekako smo bili toliko pouzdani i sigurni kad bi rekli, možete, kad smo išli na te razmjene, pa nisi baš očekiva da će te na razmjeni zasuti nekakve granate i to. A što se tiče tog nekakvog osjećaja, recimo ja sam bila u Primoštenu, ajmo reć, u Primoštenu je bio, vodio se, normalan život. Ja bi svako jutro dolazila tu, tu je stvarno bila ta glava u torbi, i kasnije kad je magistrala otvorena za promet ja bi došla na posa a nisam znala oće li zasvirati opasnost oću li se ja moć, jer zatvore se ceste. Ali evo to mi se možda dogodilo samo dva-tri puta, da baš moram zbog opće opasnosti ostati u Šibeniku i prespavati. Ali ništa ja sam ne znam tako nekako smo išli na taj posa, ja sam znala da idem na posa sasvim normalno, nisam razmišljala pa čuj može me tamo pogoditi granata. Kad bi na to čovjek mislio...

ADRIJAN: Kako ste određivali što objaviti? Samo ono što je stožer servirao ili ste mogli?

JOSIPA: Pa ja mislim da smo mi možda mogli praviti selekciju, ali mislim da bismo ako ne u jednim informativnim emisijama onda bi kroz dva tri.. Istina mi smo i njih zvali kad bi čuli da se negdje nešto puca, mi smo više po uhu razaznavali sve koje su to koje oružje, koja su to sredstva. Recimo dobro se sjećam kad su prvi put pali ti zvončići na grad, mislim to je stvarno nešto bilo ono ko atomska bomba na Hirošimu kad je pala. Morali smo objasniti šta je to, morali smo ljudima reć da ne prilaze tome, da se mogu nać ti zvončići s onim nekakvim bijelim trakicama. Tako da smo mi zapravo njih i zvali, pa bi nam oni dali šta možemo reć šta ne, ali smo imali svaki dan zapravo to nekakvo izvješće, gdje se vrše, gdje se obavljaju borbe, gdje se..

ADRIJAN: Jeste imali pozive građana/slušatelja?

JOSIPA: Naravno, naravno! Mi smo živili od njihovih poziva, od njihovih zanimanja. I zapravo eto tako nekako smo mi okuraživali njih, a oni nas. I u taj dio nekakvog podizanja morala

svakako da je išla i glazba pa smo imali tako tih redosljed domoljubnih pjesama, od Čavoglava i ostalih.

ADRIJAN: Jeste li bili upućeni u akcije hrvatske vojske?

JOSIPA: Evo mogu reći da sam baš ja to jutro kad je pao Maslenički most, ja sam bila dežurna u programu. Mislim da sam tad dobila stvarno nekakvo priopćenje u kojem smo rekli što se dogodilo i dalje se u analizu toga nije išlo. E sad, ja sam rekla da sam imala status novinara urednika, međutim ja nisam bila glavna i odgovorna urednica to su bili zaduženi za taj dio zapravo glavna i odgovorna urednica Živana Podrug i naš direktor Radio Šibenika i mislim da su eventualno oni imali nekakve naznake. Jer recimo ja se dobro sjećam prije Oluje, da smo mi prešli, znači još ništa nije počelo, al smo mi odma prešli u taj rezervni položaj na sudu. I to je bio koliko se ja sjećam neki vikend i meni je kolega rekao mislim ne trebaš dolaziti sutra na posao. Prema tome on je već bio upućen da će se nešto dogoditi, ali naravno nije nikakve detalje znao, ali je znao da se moramo premjestiti u položaj, znao je koga će dovesti taj dan, sve je on napravio dežurstva, a nas je ostale poslao kući.

ADRIJAN: Kako ste izvješćivali nakon vojnih akcija?

JOSIPA: Budući da nisam bila baš glavna i odgovorna urednica ja sam se uvijek držala svoga zadatka, ali naravno da smo pokušali, ja se dobro sjećam u vrijeme dok se vodila bitka za Vukovar da smo mi imali izvještavanje stvarno iz Vukovara baš zahvaljujući Zoltanu Kaboku koji je tad radio djelomično kao dopisnik Hrvatskog radija. Alenka Mirković, mislim da se ona nama redovito javljala iz Vukovara, eto tako bili smo nekako gradovi koji su dijelili približno sličnu sudbinu. Tako da smo pokušavali doći s kolegama pokupiti izvještaje iz drugih gradova što se događalo i tako.

ADRIJAN: Jeste možda s drugim radio postajama imali suradnju?

JOSIPA: Koliko ja znam recimo kad bi se nešto dogodilo u Zadru, pa bi onda zvao zadrane, ili u Splitu, pa bi zvao splićane, pa bi molili kolege da se oni, da to ne bude u obliku priopćavanja nego da dobiješ jedan živi glas, nešto proživljeno, koliko se moglo.

ADRIJAN: Koliko su česta bila izvještavanja iz Vukovara?

JOSIPA: Pa ja mislim da smo mi imali svakodnevno ono baš pred sam pad. A prije bi kad bi neki dan bio izuzetno težak onda smo se čuli.

ADRIJAN: koliko je teško bilo uspostaviti kontakt s njima s obzirom na tehničke uvjete?

JOSIPA: To je stvarno bilo dosta teško, ja ne znam kako je to kolega Zoltan, jel to bio obični telefon kako je to bilo, ali mi smo se, uglavnom je to telefonom bilo javljanje. Imali smo mi svakakvih problema i sa odašiljačima al to je možda više sad pitanje za nekog ko je organizirao posao jer ja znam da bez odašiljača Radio Šibenika ne bi se čuo ni Zagreb. Tako da smo mi ustupali frekvencije ustupali taj tehnički dio, da bi se mogli (čuti), prvi zapravo korak neprijatelja je da uništi komunikaciju.

ADRIJAN: Spomenuli ste mi kako su ljudi bježali u sklonište čim bi čuli glas vaše glavne urednice Živane Podrug.

JOSIPA: Radio Šibenik je funkcionirao u sklopu informativnog centra koji je još imao tiskano glasilo Šibenski list. I jedan kolega je bio lektor i korektor i on nije morao dolaziti na posao kao što smo morali mi iz radija. Dakle kad je bila nekakva opasnost kolege iz novina su pisali tekstove doma, donosili, snalazili su se zapravo na drugi način jer oni nisu imali niti pričuvnog položaja ni ništa. I dobro onda taj kolega je stanovao preko puta ove nove pošte kako je mi zovemo u Šibeniku, koja je zaista imala pravo atomsko sklonište. Onda je on bio tako malo šaljiv reka bi „Ja čim čujem glavnu i odgovornu urednicu da je u programu“ što zapravo njen posao nije bio vođenje programa „ja odma idem u atomsko sklonište pa sam miran“. Znak da će se nešto dogoditi. Ne znam jesu li drugi ljudi imali takvu percepciju, ali eto.

PRIJEPIS RAZGOVORA S ANTOM VUKUŠIĆEM

Razgovor s direktorom Centra za kulturu, a kasnije i Radio Drniša, vodila Matilda Jelčić Stojaković, aktualna direktorica Radio Drniša, u svrhu videa za 45. rođendan Radio Drniša. Snimka ustupljena u svrhu izrade završnog rada.

MATILDA: Počeo je rat, vi ste otišli, radio se premjestilo na Unešić. Došli ste na Unešić jeste li uopće dvoumili kako da ponovno krenete s emitiranjem programa, kako ste krenili odakle oprema, iz kojih prostora, kako ste se snašli u cijeloj toj situaciji?

ANTE: Mi smo na svoju ruku, kad kažem mi onda Branko Žaja, ja, Anita i još nekoliko ljudi, smo razgovarali i rekli što je to što nas zapravo čeka. I onda sve što je bio višak, a uvjetno rečeno višak je bio jedan odašiljač 15 watni to je onaj (pobudni) stupanj, višak je bio jedan mali kazetofon, višak je bio jedan mikrofoni, i još nešto od sitne tehnike i jedan kazetofon sa jedno pedesetak il ne znam koliko kazeta, to smo odnijeli u Zagoru. Jer tamo smo to postavili jedno petnajstak dana prije. I bilo je nekakvih teškoća na tu temu jer se to ipak, kako mi u Drnišu kažemo dočukalo, pa su rekli eno radio već seli, gotovo je. Drugi problem je bio kad smo postavljali oznake za zaštićene kulturno povijesne spomenike, jer je radio djelovao u sastavu centra za kulturu, a ja sam bio direktor cijeloga centra. E kad smo postavljali te oznake, već je tada nastalo opet jedna nova psihoza, da neće biti rata oni to ne bi i tako dalje. Treća tema je bila priprema u našem muzeju jer je trebalo neprocjenjivo bogatstvo, ne samo Meštrović, nego i sve ono što je fundus imao, koliko toliko zaštititi. Također smo bili dogovarali, pa je bila jedna varijanta Unešić, druga varijanta je bila Split, a treća varijanta je bilo Visovac. Međutim, tadašnji ured za društvene djelatnosti i tadašnji krizni štab su rekli ne, jer to bi po nekim procjenama izazvalo jednu veliku nervozu među stanovništvom. Tako da eto mi smo ipak uspjeli na svoju ruku, uz nekakve i kritike odnijeti taj dio i na taj način početi. I znam da smo prvu štap antenu, tako se ta zvala antena, tu štap antenu postavili u zgradi željezničke postaje, tamo nam je puno pomogao Braco Pranić. Morali smo (je) na brzinu micati onog momenta kada su tenkovske kolone krenule prema Pakovu selu odnosno Sedramiću. Jer su gađali upravo taj dio, pa ne znam ako se naši slušatelji, sigurno će se sjetiti, da su pogodili onaj autobus, i da je još, al nasreću dobro je to završilo. Dakle eto tako je to počelo, onda moram spomenuti još nešto, da smo imali iznimno razumijevanje od vlasnika Radio Ritma u Šibeniku i neizmjereno razumijevanje i pomoć Radio Splita. Ali jasno to je sve bilo onog momenta kada smo već svoj prvi program odradili, kada smo obavijestili, onoliko koliko smo mogli obavijestiti, 15 watni odašiljač možete misliti koliko je to, ali Unešić i cijeli dio, i za sreću našu u to vrijeme policija i dio vojske je bio u Unešiću pa su nas ipak slušali. I eto to je taj prvi početak u Unešiću, a onda je slijedilo odlazak u Čvrljevo jer je nije bilo struje. Jer Unešić se tada napajao, ne znam kako je sada, električnom

energijom preko Žitnića iz Drniša iz Kaluna. Pa umjesto tog, jer Žitnić nije bio u našim rukama, dalekovod nije radio, Drniš isto nije radio, nije bilo struje, i onda se moralo improvizirati od Konjevrata preko Radonića, na neke druge načine, električari su to fantastično napravili, i onoliko koliko je bilo struje smo mi mogli raditi. No, Čvrljevo i Visoka su imali stalno struju, jer su struju dobijali sa splitskog područja pa smo nekih desetak dana i u Čvrljevu radili.

MATILDA: Koliko je tih dana program trajao i je li bilo teško biti novinar u ratnim uvjetima?

ANTE: Mislim da nije, događanja je bilo toliko da zapravo četiri programa smo mogli napraviti. Jel bilo teško i koliko smo radili? Radili smo onoliko koliko smo mogli i onoliko koliko smo procjenjivali da je potrebno. Naime, Unešić je bilo mjesto gdje su se slijevale kolone prognanika i sad je tu trebalo vagati je li dobro objaviti neku informaciju ili nije dobro objaviti neku informaciju. Poznato je da srbo-četnički kolone nisu odma ušli u Drniš, one su preko Petrova polja i Kričaka pet-šest dana čekali. U takvim uvjetima bilo je i pokušaja povratka stanovnika neki su dolazili po osobne stvari, neki su dolazili po drugim zadacima. I sad je tu trebao biti čovjek pametan, a mi nažalost nismo imali ustrojenu, tako dobro ustrojenu vojsku i policiju, da bi nam mogli dati, a i krizni štab koji je zasjedao stalno u Unešiću, u samom središtu Unešića također bez ikakvog iskustva kao i mi, pa smo jednostavno sami morali odlučivati da li nešto objaviti ili ne objaviti i kada objaviti, da li objaviti kad vlak ode ili dok je još vlak u stanici. Jedno vrijeme je taj vlak išao do Sedramića i tako dalje. Dakle, bilo je vrlo, vrlo, teško, ne raditi kao novinar nego donijeti odluku što objaviti.

MATILDA: Tko su tada bili djelatnici Radio postaje Drniš?

ANTE: Uh bili smo svi. Svi oni koji su radili u centru za kulturu. Tako da su recimo Krešo (Topić) i Vjeko (Kević), jasno oni su tu u tehnicu bili, Anita (Vukušić) i ja smo bavili se novinarstvom i Katarina (Rudan) koja je došla iz Šibenika. Branko (Žaja) i Slavka (Pletković?) su onaj drugi dio, dakle svi smo, čistačice su tu bile, svi smo radili onako i onoliko koliko je bilo i potrebno i moguće, jer se nije moglo svaki dan ni doći, koliko god je naša bojišnica, kad je usporedimo sa Vukovarom, onda je bila fantastična, posve mirna možemo reći. Međutim, nije ona bila mirna, bilo je tu granatiranja, bilo je tu ubijanja, bilo je tu smrti, bilo je tu krvi, bilo je tu svega, e u takvim uvjetima nije bilo lako ali eto uspjeli smo.

MATILDA: Je li radio ikad bio u prekidu programa tih dana?

ANTE: Je kako ne. Svaki put kad bi nestalo struje, to je prva priča. I druga priča, svaki put kad bi smo morali zaustaviti dio svoga programa. Jer naš odlazak, odlazak naše vojske i policije iz Unešića, mi smo ih ispratili i onaj dio tenkovske kolone u Pakovu selu odnosno Sedramiću,

zaustavljanje, privođenje onog majora, mislim da se zove Krlješa, sa onim jednim brojem vojnika. S druge strane je bila tenkovska kolona koja je došla u Sedramić, i ona je bila praktično negdje na Planjanskom platou, i znali smo za to. E sada što napraviti, Unešić, tamošnje stanovništvo je na neki način ipak moralo ići u sljedeće mjesto, a to je Cera i dolje prema Koprnu. E tada u takvim uvjetima jasno da nismo mogli emitirati program, jer jednostavno to je to.

MATILDA: I sad kad se prisjetite tog perioda, tih ratnih devedesetih, kakvi osjećaji u vama se bude? Ponos, strah, ne znam..?

ANTE: Pa najveća sreća je da nitko nije stradao, to je ključ svega. Druga stvar, glas želje za slobodom, glas želje za vlastitom kućom, za povratkom, je bio glas novinara Radio Drniša. Koliko kroz vlastiti eter preko našeg odašiljača, još više u drugim medijima. Jer zapravo iz Unešića, opsluživali smo od Hrvatske radio televizije, preko Slobodne Dalmacije, Vijesnika i nadalje... Sva sredstva javnog priopćavanja koja su tada djelovala imala su u Unešiću svoje suradnike. Nije se razmišljalo tko je, nego kaže aha dogodilo se to i to, tu informaciju možemo, idemo je objaviti. Objavljivali smo je čekajući red na telefonu, jer Unešić je tada imao 4-5 eventualno 10 telefonskih linija, a bilo je i zapovjedništvo vojske prvo u Unešiću poslije toga u Malešima, zatim je bila policijska postaja, pa je bio onda Krizni štab, pa je onda bilo još neke djelatnosti, eto u takvim uvjetima mi smo za sreću imali odma razumijevanje, imali smo svoju telefonsku liniju i mogli smo raditi.

UNEŠIĆ ,23. studeni 1992. godine

đrugi Drnišani ,gdje god da ste ,
Štovani slušatelji još jednom srdačen vam pozdrav na početku ponovnog
oglašavanje vaše radio postaje Drniš.

....

Od danas zepočinjemo sa ^{ponovnim} emitiranjem svakodnevnog višesatnog programa
iz našeg novog privremenog studije u Unešiću, ali na ^{u istoj staroj}
~~frekvenciji~~ od 89 megaherca.

Svaki dan moći će te nas slušati u vremenu od 10 do 13 sati.

...

Danas startamo ~~sa~~ znatno snažniji ,bolje tehnički opremljeniji za
razliku o dosadašnjeg emitiranja u ovim ratnim uvjetima. Našim slušatelj:
ima ~~bit~~ poznato je da unatoč ratu Hrvatske radio postaje Drniš
emitirale je program uz pomoć 15-vatnog odašiljača ograničenog
dometa .

..

2

Zahvaljujući pomoći ,sada već bivšeg ,Ministarstva informiranja
Republike Hrvatske , te Hrvatskom radiju -radio postaji Split koja
nam je ustupila dio svoje studijske opreme -od danas se bolje i dalje
čujemo.

...

Drnišenima ,svojim slušateljima po prvi put Radio-Drniš oglašio
se sada već daleke 1972. godine , u studenom .Današnji dan na neki
način je i obilježavanje 20-te obljetnice postojanja i zajedničkog
druženja na ovim radio valovima.

..

U želji da ćemo se uskoro oglesiti iz slobodnog ,uvijek hrvatskog
Drniša, sve vas pozivamo da ostanete s nama uz naš program.

...

Vi slušate Hrvatsku radio-postaju Drniš .S vama smo od danas ,~~XX~~ ~~XX~~ i svih narednih dana od 10 do 13 sati .

....

U tom vremenu nastojat ćemo vas cjelovito ,koliko to ove još uvijek ratne prilike dozvoljavaju ,informirati o događanjima u našoj općini. Upravo , ^{kaže} ~~XXXXXXXX~~ o onome što se događa na slobodnom području, tako i o svemu u trenutačno zaposjednutom djelu općine.

.....

O zbivanjima u Hrvatskoj i svijetu cjelovite informacije možete čuti u sklopu informativnih emisija Hrvatskog radija u 11 i 12 sati.

....

~~XXXXXXXX~~ Unatoč tome što od danas startamo sa daleko snažnijom tehnikom, svi naši sugrađani -oni koji se već 14 mjeseci nalaze u prognanstvu diljem Vojvodine i Hrvatske, neće nas na žalost moći čuti. "a njih

zahvaljujući pomoći ostalih hrvatskih radio postaja redovito ćemo pripremati priloge za koje naša redakcija će procjeniti da su od osobitog značaja za sve.

.....

A iz današnjeg trosatnog programa ,koi će na neki način biti uvodno zagrijavanje u naša redovna ,svakodnevna druženja izdvojmo tek dio priloga:

...

Gradonačelnik Drniša , Josip Odak upravo se vratio iz Savezne republike Njemačke gdje je boravio u višednevnom posjetu na poziv Drnišana koji se nalaze na privremenom redu u Njemačkoj. Očekujemo njegov dolazak u naš studio tijekom programa.

....

Prijetelji Drniša svih ovih 14 mjeseci okupacije našeg grada i okolnih naselja ,ne zaboravljaju ni na Drniš, prominski kraj , Siverić , petro-

12.20⁴

Proteklog četvrtka ,19 studenog u ~~glavnom gradu~~ Hrvatske, u Zagrebu Hrvatsko narodno kazalište i zagrebački "Badel" organizirali su dobrotvorni koncert za pomoć ~~drniškom kraju~~ ^{drniškom kraju}. Izvedena je opera Giusepa Verdijs "Trubedur".

.....

~~Drniškim~~ Povodom ovog svečanog koncerta za Drnišene "Badel" je prigodno proizveo vino "Sv. Roko" /zaštitnik našeg grada/ napunivši 1200 boca benkovačkom "ružicom" -rosse. ^{suhih} ^{berba 1980} Valja naglasiti da je etiketu

za vino osmislio slikar Ivan Lacković-Crta, a prigodan tekst potpisao crnogotski pjesnik Jevrem Brković. ^{Bocu su deblji posudili.}
^{ova je uzduo kepar za napreda} Vino će se dakako otvoriti ,teko piše ,u slobodnom Drnišu.

Merteda Barac

...

KAD IZ DRNIŠA ODU ZLOTVORI
ISTOCNI BARBARI-SILNICI
NEK SE BOCA OVA OTVORI
I NAZDRAVI DRNIŠKOJ DICI -Jevrem Brković

Jučer ,22. studenog ,oko 16 sati i 30 minuta iz zaposjednutog Siverića čule su se snažne detonacije.

.....

Uobičajena pucnjava iz streljačkog neuružanja i protekle noći ^{do 20.30 min} čule se je se zaposjednutog promonskog područja prema Miljevcima dojavljuju pripadnici Hrvatske požicije iz miljevačke policijske postaje.

.....

Bile su to naše prve vijesti.

Nejave programa za subotu 23. siječnja 1993.

Dober vam dan, štovano slušateljstvo na početku današnjeg emitiranja našeg programa.

.....

I danas ćemo biti sa vama pune tri sate. Poslušajte kratku najavu priloga koje smo vam pripremili.

.....

U terminu do 10.30. poslušajte glazbene brojeve po izboru našeg glazbenog urednika Vjekoslava Kevića.

.....

U 10.30. izvjestit ćemo vas o zbivenjima na drniškom bojištu i o ostelim dnevnim aktualnostima.

.....

.....
U 11 i 12 sati prenosimo vijesti hrvatskog radija studio Zagreb.

.....
U 11.30. slijedi uobičajena emisija subotom "Za dom i slobodu".

.....
Toliko za najavu. Želimo vam ugodno druženje i kvalitetan prijem. p 109+024

V i j e s t i

Zbivanja oko Maslenice imaju najizravnijeg odraza i na prostor drniške Zagore. O ratnoj atmosferi, panici i uplašenosti na prostoru takozvane Srpske republike Krajina suviše je i govoriti. Iz minute u minutu javljaju o tobožnjim napadima hrvatskih snaga. Laž sustiže laž. Najbolji dokaz je i njihova objava da smo tijekom jučerašnjeg dana napali Drniš, Žitnić i gotovo sva mjesta na privremeno okupiranom prostoru drniške općine. U svojoj nemoći i jadu Srbi su jutros pridodali novu - zračnu opasnost.

Što još reći. Sve kažu ono sami šireći alarmantne vijesti u svojem radio programu, plašeći svoj narod i ucjenjujući ga. No ni to im ne pomaže. Proglašeno ratno stanje i opća mobilizacija ne daju očekivane učinke. Srbi bježe od vojnih poziva kao djavo od tamjana. Logično - nikomuse ne gine. Samozvani vlastodršci fantomske krajinske tvorevine iz minuta u minut izmišljaju nove zastrašujuće vijesti. Odlučili su se čak i za mobilizaciju staraca, ljudi preko 60 godina. Traže krv, zovu medicinske sestre, upozoravaju kako se ponašati u skloništima, naznačavaju da je potrebno ponijeti u sklonište vodu i hranu. Jutros naznačavaju čak da je potrebno i oružje nositi u sklonište.

I što još reći. Baš ništa izuzev da je došao kraj njihovu vlastodržništvu, da fantomska tvorevina ne može opstati, da hrvatski narod i država ~~ne~~ žele samo ono što je dopušteno po međunarodnim konvencijama i prirodnom pravu - vratiti se svojim kućama, gospodariti svojim cestama i mostovima, koristiti svoju imovinu. I to u zajedništvu sa Srbima, ali ne svima. Zajedništvo sa Srbima koji priznaju hrvatsku vlast i prihvaćaju Hrvatsku kao svoju državu. Svim odmetnicima, svima koji su nož okrvavili, šibicu kao požar podmetnuli, traktorsku prikolicu ~~pljačkanom~~ opljačkanom imovinom napunili, ne. Hrvatska zločincima neće i ne može oprostiti.

Na drniškoj bojišnici, inače relativno mirna noć. Dakako ispunjena provokacijama i veoma ozbiljnim kršenjem primirja. Posegnuli su čak i za haubicama. Ispalili su na prostor između Pakova Sela i Sedramića jutros nešto iza jednog sata 12 ~~knj~~ haubičkih granata. Na sreću, sve je završilo bez posljedica.

Kako ~~ne~~ knjinskim zločincima ne treba vjerovati, to pripominjemo pučanstvu na prostoru Zagore da bude oprezno.

....

Inače, u ovom dijelu drniške općine stanje je posve normalno. Život se odvija po uobičajenom ritmu. Gospodarstvenici dogovaraju obnovu ratom uništenog gospodarstva. U više naselja Zagore su zakazani

predizborni skupovi. Kandidati za općinske skupštine, Skupštinu županije Šibenik, te ~~za~~ Županijski dom Sabora će biračima izreći svoje programske naznake i ciljeve.

.....

Školska zvona se oglašavaju uobičajenim ritmom. Nastava se odvija po planu. I promet teče prema ~~u~~ planstkim naznakama. Dakle, sve se odvija u normalnim okolnostima. No, opreza nikada ne pretek, pa još jedno upozorenje da Srpskim agresorima i četničkim razularenim bandama ne treba vjerovati, pa valja biti ipak oprezan.

.....

Subota, 23. siječnja 1943.

Program vodile

Vimka Pauk i Zdravka

Wučić.

Dobro veče, poštoveni slušatelji!

Ponovo smo u emisiji "Za dom i slobodu" u kojoj se možete javljati s vašim porukama.

Naš telefon je otvoren za vas - 81-919.

Pozdravite hrvatskog vojnika, domobrana, policajca!

.....

Štovano slušateljstvo, toliko za danas. Čujemo se ponovo slijedeće subote u isto vrijeme.

.....

Glazbene brojeve danas je birao: Vjekoslav Kević,

.....

a emisiju vodile: Vinke Pauk i Zdravka Vrcić.

Glazba Hrvatske radio postaje Drniš dopire i do svilajskih vrhova. Potvrđuju nam to pripadnici domobranske drniške postrojbe. Zahvaljujemo im na informaciji, izričemo podršku i namjenjujemo slijedeći glazbeni broj.

.....

Hući Čikola, jezero je veličanstveno. Odmah iza Čikole su četnički položaji. Gledamo ih kako se ovog subotnjeg jutra nervezno motaju tražeći najbliži put za bježanje. Pitaju se, međutim, gdje bježati. Svi putevi su im blokirani. Kninski vojni policajci im ne dopuštaju odlazak. *

Ovo je dio poruke ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ koju smo upravo primili od naših branitelja iz Mirlovića. ~~Njima~~ Kao podršku namjenjujemo im njihova i našeg Thompsona.

.....

U Pakovu Selu je noćas odzvanjala eksplozija. Pucali su četnici.

Bezuspješno. Dokaz je i javljanje iz Pakova Sela i želja da čuju 2. bukat^e

NE DIRAJTE MI KAKNINU
~~naša domovina~~. Svim borcima iz Pakova i mještanima naša podrška.

.....

ix

NAJAVA PROGRAMA ZA NEDJELJU, 24.SIJEČNJA 1993. GODINE

....

ŠTOVANO slušateljstvo Hrvatske radio postaje Drniš, još jednom vam želimo dobar i miran nedjeljni dan.

....

Nad većim dijelom Južne Hrvatske, ili Dalmacije, kako vam draže osvanulo je još jedno maglovito i oblačno ~~jutro~~ jutro.

....

Meteorolozi kažu da će danas prevladavati umjereno do pretežno oblačno malo toplije vrijeme sa sumaglicom i slabim, krajem dana umjerenim jugom. Sutra će biti umjereno do pretežno oblačno i razmjerno toplo, s umjerenim do pojačanim jugom. Potkraj sutrašnjeg dana i tijekom noći moguća je kiša.

....

Toliko o vremenu, a sada nešto više i o sadržaju današnjeg programa. Nedjelja je, ~~praksomaxxixiomxx~~ vrijeme za opuštanje i odmor, pa će tako ~~xxglidkix~~ biti i naš program. Istina, opća opasnost ~~xx~~ i dalje je na snazi. Pratit ćemo zbivanja na drniškoj bojišnici i o svakoj eventualnoj promjeni izvijestiti vas.

2

O krenut ćemo i brojeve dežurnih u policijskim postajama, zdravstvenoj stanici Unešić, da bismo saznali kako je protakla noć i ovaj dio dana. *Minut pisan i vaše poruke 1. gl. 22.50 am tel. broj 81-1919*

....

A od 12 sati i 15 minuta, i danas je na rasporedu emisija namjenjena najmlađima. "Dječji kutić Hrvatske radio postaje Drniš" potrajat će dakle od 12 sati i 15 minuta do 12 i 45. Tema razgovora i nagradna ~~xxbixxxvrx~~ pitanje će uistinu biti zanimljivi.

....

Dakako, prenosit ćemo vijesti Hrvatskog radia studia Zagreb u 11 i 12 sati, a najnovije vijesti o stanju na našem području na rasporedu su u 10 sati i 30 minuta.

....

Sa vama će danas biti Joško Vukušić, tehnički realizator i glazbeni urednik, te Katarina Rudan urednica i voditeljica programa.

...

NAJNOVIJE VIJESTI HRVATSKE RADIO POSTAJE DRNIŠ

....

U službi informativno-psihološke djelatnosti 142 drniške brigade saznajemo da je protekla noć na drniškoj bojišnici bila relativno mirna. ~~Nakon jučerašnjeg~~ Podsjetimo, jučer oko 11 sati i 55 minuta četnici su iz svojeg uprišta u ~~Unešiću~~ ^{U Unešiću} na prostor Umljanovića ispalili šest minobacačkih gramata. Tom prilikom jedan je civil poginuo, a ~~dvije~~ ^{dvije} su ranjene. Zbog ovako teške četničke provokacije, koja je nažalost, odnijela i jedan ljudski život, zapovjedništvo 142. drniške brigade je uputilo još jedan oštar prosvjed zapovjedništvu snaga UN'a za Južni sekt^{or} sektor sa sjedištem u Zgdru. Hrvatske postrojbe na provokacije nisu ~~na~~ odgovorile, ali ukoliko ureba na to su spremni i sveukupno stanje je pod našom kontrolom, poručuju iz 142 drniške brigade.

....

Pripremajući se za izbore, što su raspisani za sedmi veljače, za županijski dom sabora te za lokalnu upravu i samoupravu, izborne komisije grada Drniša, te općina ~~Unešić~~ Ružić, ~~Unešić~~ Oklaj i Unešić rade na sređivanju biračkih spiskova. Podsjetimo, još danas

2

je moguće provjeriti upis u birački popis, ovdje u Unešiću. ^Uatim, u Zavodu za zapošljavanje Šibenik, te hotelu Marijan u Splitu.

..

Dakako, najlakša provjera je u prognaničkim središtima kod tamošnjeg Ureda za zbrinjavanje prognanika.

....

Kao što smo izvijetili jučer je u Unešiću boravio ministar rada, soc.skrbi i obitelji, mr. Josip Juras. Razgovarao je sa drniškim gospodarstvenicima, općinskim čelnicima i naznačio ključnu odrednicu Hrvatske vlade da će uz osiguranje novca, Hrvatska vlast poduzeti sve kako bi zadržala mlade, poletne drniške kadrove na ovom prostoru. U poslijepodnevrim satima, jučer, mr. Juras se kao nosilac liste HDZ za šibensku županiju, zajedno s Antom Dželalijom, kandidatom HDZ! za županijski dom Sabora, predstavio biračima zagorskog sela Koprno. Uz predočenje osobnih programa, te programa stranke HDZ u Koprnu su razgovarali i o tamošnjim komunalnim i drugim problemima, dajući poseban značaj akciji na instaliranju telefona.

...

Hrvatska će vratiti svaki centimetar svojeg zemljišta. Hrvatska je dugo čekala. Sada je rekla BOSTA. Nismo ničija kolonija. Nismo osvetnici, ali smo ponosni na naš suverenitet, pokazali smo da znamo ratovati i da smo efikasni. Hrvatska je vojska pokazala svoje dostojanstvo i ~~xxxx~~ nacionalnu svijest. "Veliku Srbiju na hrvatskom teritoriju oni mogu zataknuti za šešir", ustvrdio je uz ostalo na jučerašnjoj konferenciji za tisak, načelnik Glavnog stožera Hrvatske vojske general zbora Janko Bobetko.

....

Jadranska magistrala ~~na~~ ^{od} Novskoga ždriža do Zadra je slobodna, četnici odbačeni na udaljenost koja jamči njezinu sigurnost. Aerobaza zemunik je u našim rukama. Oslobođena je gotovo cjelokupna ružičasta zona zaderske općine. Zadrani su oduševljeni. I ne samo oni: oduševljena je Hrvatska, i njezin hrvatski narod. Ovo je sudbonosna godina za Hrvatsku.

PROGRAM ZA PETAK, 29. 1. 93.

Na početku smo još jednog emitiranja programa iz studije Hrvatske radio postaje Drniš. Uz želju za miran i ugodan radni dan, ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ želimo vam i kvalitetan prijem našeg programa.

....

A u današnjem programu svega pomalo će biti. Glazbe i govora, kontakte s vama, cijenjeni slušatelji, sugovorništvu s našim gostima.

....

I tako sve do 13 sati, kada ćemo se ponovno vratiti programu iz splitskog studije.

....

Glazbe, i to one popularne koju u svakodnevnim trenucima pjevušimo, ispunit će vrijeme do 10 sati i 30 minuta.

V i j e s t i

.....

Na drniškoj bojišnici ovih prijedopodnevih sati potpun mir. Tako je bilo i tijekom noći. Četnici su nisu oglešavali čak ni pješćkim oružjem.

.....

Rekosmo da je prijedopodne u znaku mirovanje srpskog oružja. To medjutim ne znači i mogućnost opuštanje. Znak opće opasnosti i dalje vrijedi za prostor Miljeveca i drniške Zegore. Tako se treba i ponašati. Maksimalno oprezno.

.....

Srpsko granatiranje drniške bojišnice, nažalost, ugrožava i ljudske živote. Za jednog takvog granatiranje u Pakovu Selu jučer je teško ranjen jedan tamošnji mještani, koji je zatim i preminuo. Nažalost, dostatan razlog da poslušate upozorenje o znaku opće opasnost.

.....

Granatiranje četničkog topništva prouzročilo je i kvarove na elektro mreži, trganjem elektro-vodova. Pakovo Selo je stoga bez električne energije. I pored najbolje volje i maksimalnog angažiranja drniških električara pristup tom dijelu je nemoguć, pa će mještani Pakove Sela i danas biti bez struje.

.....

Sav ostali prostor drniške Zegore, zahvaljujući radu drniških električara, stavljen je u elektro sustav, pa sve naselja i domćinstva, čak i Sedramić, imaju struju.

....

U nastavku evo i informacije koje govori o četničkim zlodjelima na privremeno okupiranom drniškom prostoru. Četnici, erkenovci i brojni drugi pripadnici paravojnih i drugih formacije svoj bijes zbog vojnih poraza, iskakljuju na civilnom pućanstvu koje je ostalo

na privremeno okupirenom prostoru drniške općine. Četnici u svojoj nemoći i zbog ratnih poreza suludo harače, pale, progone, ali ~~ne~~ neželost, ubijaju.

Navikli smo na četništvo i sve ono što je s tim vezano. Pokazali su u minulih godinu i pol dana da im ~~ništa~~ ništa nije sveto, ~~ot~~ ~~se~~ životinjski ^{se} ponašaju, negonom mržnje prema svemu što je hrvatsko i što ima veza sa hrvatstvom. Ti ljudožderi, ovo je očito najpri- mjereniји izrez, uništavaju hrvatsko. Ne zadugo. Uspjehi naše vojske, odlučnost hrvatskog naroda, to jamče. Izdržet ćemo i ~~se~~ ovo, ~~stojički~~ stojički, ponosno, na svojoj hrvatskoj grudi, za svoje hrvatsko postojanje i ~~naša~~ našu najljepšu nam budućnost.

....

Ovim prilogom završavamo današnji emisiju Vijesti izričući podršku hrvatskim braniteljima, drniškim hrebim osloboditeljima koji pod stijegom Hrvatske nezadrživo ~~h~~ horečaju pobjedonosni hod. Svim hrvatskim vojnicima, domobranima, policajcima, svima koji su na bilo kakav način uključeni u obrambene aktivnosti namjenjujemo slijedeći glazbeni blok.

Nakon bijega 70- to godišnjeg Ivana Džeje koji je iz Mretova došao na miljevačku strelu, iz Mretova i Bogetiće Gornjih ~~dan~~ ^{JUČER} ~~poslije~~ prebjeglo je još 16 seljana. Radi se uglavnom o starijim osobama koji su zadnjih dana bili izloženi svakodnevnom maltretiranju. Međutim, dvojica ljudi iz susjedstva ubijeni su: *etar Džeje pokojnog Ante 1928 i Ante Perica pokojnog Ante 1923.

~~Dakle u Šibenik su stigli :~~

~~Brenko Mičić 1934, Marija Mičić 1934, Marija Pijuk 1939, Krste Pijuk 1930, Milke Mudrinić 1927, Kete Perica 1939 Ante Mliner i njegova supruga Maše, Milke Bosiljke Mudrinić 1936 Krste Mudrinić 1930, Filip Mudrinić 1932, Jeka Bilušić 1923 i Mirko Bilušić.~~

~~XXXXXXXXXXX~~

Prebjegle mještane Mratova i Bogetića Gornjih pronešli smo u Hotelskom naselju Solaris gdje su privremeno smješteni i razgovarali s njime. Poslušajte kako je bilo živjeti 16 mjeseci na okupiranom području bez hrane i struje i doktora.

(Snimak - 30 minuta)

Autor: J. Ković

Jučer nije održan sastanak tajnike Crvenog križa Sinje i Općinske organizacije Crvenog križa iz Knina jer predstavnik Knina nije došao u Hrvice. Na ovom sastanku trebalo je biti utvrđen popis građana koji su sukladno s dogovorom od 18 siječnja trebali doći s okupiranog područja na obiteljski susret u Hrvice koji je zakazan 6. veljače. Sada je posve sigurno da se dogovoreni susret neće održati, a neće biti omogućeno ni slanje paketa pučanstvu koje je ostalo na okupiranom području.

J. Ković

~~Prognoza vremena za petak 29. siječnja
Promjenjivooblačno. Istočni vjeter skrenut će na umjerenu buru,
More umjereno valovito. Svježije.~~

od ADA

Štovano slušateljstvo Hrvatske radio postaje Drniš glazbom i govorom, reportažnim zapisima i dnevnim informacijama ispunili smo planiranih 180 minuta rezerviranih za druženje s vama.

....

Ponovit ćemo dnevnu informaciju s bojišta, a ona glasi:

Stanje izuzetno mirno. Tek poneke provokacije. Znak za opasnost i dalje je nesiguran. To, pak znači, neminovnost da i dalje budete oprezni i to na cijelom prostoru Miljeveca i Zagore. Četnicima nikada nije za vjerovati.

....

....

Ovim upozorenjem i odjavljujemo današnji program.

Srdačne pozdrave i želju za mirnim i ugodnim popodnevnim
žele vam Vjekoslav i Denijela Kević.

...

Do slušanja, sutra u deset.

Nije novo Male. Austa upi deputovols.
program radio Autotonić. Podite ž
program Jovjela Kević

NAJAVA PROGRAMA ZA PETAK ? 5. svibnja 1995.

...

Još jednom vas lijepo pozdravljamo štovani slušatelji i ujedno
pozivamo da ostanete uz program Hrvatske radio postaje Drniš
i danas do 17 sati.

...

Izdvajmo najprije informativne priloge- naše prve vijesti možete
čuti u 10,30 sati. Dok svakog punog sata preuzimat ćemo vijesti
Hrvatskog radija.

ž.....

Dnevne aktualnosti i danas možete čuti iza 11 sati.

...

Glazbeni portret emitirat ćemo od 11,30 do 12 sati.

..

Prelistavat ćemo dnevni tisak iza 12 sati.

..
U terminu iza 13 sati smjenjivat će se blok glazbe i dnevnih informacija- i tako sve do 17 sati do kada traje naš dnevni program .

...
Svima vama štovani slušatelji želimo kvalitetan prijem programa te ugodan i miran dan u društvu s nama.

hit Jure Popović
"Jučer" 4

- 1 -

VIJESTI

...
Na poziv hrvatske Vlade civilima i vojnicima srpske nacionalnosti da bez straha odbace oružje odazvali su se dosad brojni srpski vojnici s dosad okupiranog područja ponaš Pakraca. Među njima su i predsjednik izvršnog savjeta smezvane srpske općine Pakrac, potpresjednik tog Izvršnog savjeta i zapovjednik 51. brigade tzv. 18 korpusa srpske vojske.

Oni koji žele mogu otići u Bosnu, no većina Srba želi ostati u Zapadnoj Slavoniji koja je sada u cijelosti pod hrvatskom vlašću. Civilne strukture hrvatske države brzo su reagirale i normalizirale uvjete života u slobodnim Okučanima i Jasenovcu. Otvorena je pošta, osposobljavaju se telefoni, radi i prva poslovnica je ne bankarske kuće u kojoj se mogu djeliti i prve mirovine srpskim umirovljenicima. Istodobno obnavlja se elektro

mreža , pregleđavaju školske zgrade i zdravstvene ustanove , a od jučer nakon gotovo četiri godine stanke oglasio se i Hrvatski radio Okučani.

Autocesta Zagreb-Lipovac u redovitom je prometu , a željeznički promet najkasnije će biti uspostavljen sutra , poštanski na cijelom oslobođenom prostoru danas. Također trgovine i opskrba građana u zapadnoj Slavoniji biti će na razini ostaloga dijela Hrvatske. Odmah će biti popravljene i niže kategorije oštećenja stambenih objekata - a ukupan civilni život bit će uspostavljen do ponedjeljka .

...

O uspješnoj akciji oslobađanja zapadne Slavonije jučer su govorili pred saborskim zastupnicima premijer Vukica Valnetić i ministri Ivan Đarnjak i Gojko Šušak.

Naglasivši da je akcija u zapadnoj Slavoniji imala lokalno značenje , premijer Valnetić , je dodao da se neizbježno morala odraziti

na i na globalno rješenje. Vlada poziva sve civilno pučanstvo na tom području da se vrate svojim kućama , a hrvatskaim države jamči sva prava što ih imaju i ostali hrvatski građani. Osigurat će se povratak prognanika i izbjeglica njihovim kućama. U nastavku je premijer kazao da hrvatski građani i dalje moraju biti spremni na svaku eventualnost . Hrvatska želi mir , ne želi rat , ali je akcija u zapadnoj Slavoniji pokazala da im dovoljno snage da ostvari reintegraciju svih trenutano okupiranih krajeva.

Zapadnu Slavoniju , reako je ministar obrane Gojko Šušak, oslobodilo je 7200 hrvatskih boraca , za svega 31 sat. U akciji sudjelovalo 30 hrvatskih tenkova , 65 topničkih oružja i 20 oklopnih transportera. Hrvatska vojska izgubila je 33 vojnika uz 128 ranjenih.

Gubici agresora kreću se od 350 do 450 mrtvih , rekao je ministar Šušak , a ranjenih pobunjenika je oko 1200. Hrvatska vojska zarobila je neprijatelju šest tenkova i četiri oklopna transportera , šest tenkova je uništeno.

46

Vlada RH uputila je poziv svim civilima i vojnicima srpske nacionalnosti koje poziva da bez straha odbace oružje.

Onima koji to učine država Hrvatska garantira sigurnost civilima sva građanska prava, a vojnicima primjenu Zakona o oprostima. Svima koji žele otići iz Hrvatske bit će omogućen slobodan i miran odlazak. Vlada ističe da je poziv ozbiljan, odgovoran i vremenski ograničen, te da će se njegovim prihvaćenjem izbjeći nove žrtve. Stoji u priopćenju ureda za odnose s javnošću hrvatske Vlade.

..

Inače pisma potpore i pohvale za uspješnu akciju redarstvenih snaga i pripadnika Hrvatske vojske u oslobađanju zapadne Slavonije. Poglavarstvu države i predsjedniku dr. Franji Tuđmanu i dalje pristijču sa svih strana svijeta, izdvajamo pisma što su ih jučer predsjedniku Tuđmanu uputili poglavarstvo grada Drniša i poglavarstvo Unešića.

....

5

Poglavarstvo općine Oklaj održat će danas svoj skup u Unešiću. Na dnevnom redu je rasprava o tekućoj problematici, stanovitim kadrovskim rješenjima te posljednji digovor oko organizacije susreta Prominjaca za Dan državnosti 30. svibnja. Podsjetimo Općinsko vijeće Oklaja odlučilo je ove godine iako su još uvijek u prognstvu obnoviti svoje nekadašnje svibanjske susrete na kojima su se tradicionalno okupljali Prominjani i nadmetali u starih sportskim vještinama od bacanja kamena s ramena, puzanja konopa do igranja i malog nogometa. Ove godine susret će se upri- ličiti za Dan državnosti u sklopu hotelskog naselja "Medena" u Trogiru gdje je najviše prognanika s tog područja.

...

Ni nakon trećega pokušaja u posljednjih pet mjeseci članovi županijske skupštine nisu uspjeli izabrati prvog čovjeka Skupštine županije šibenske ,pa će skupštinske sjednice i dalje do sljedećeg pokušaja voditi potpredsjednik Milan Velić.

...

..

I jedna informacija za prognanike.

..

U tijeku je isplata jednokratne novčane pomoći za mjesec ožujak prognanicima smještenim na području Zagore ,Miljevaca i Petrovog polja. A odnosi se na mjesec ožujak.

..

Vrijeme

GLAZBENI PORTRET

... Coce i Boris Dragović

U glazbenom portretu ,štovani slusatelji danas s vama do 12 sati su - kraljica splistke Torcida -Dor~~is~~ Dragović i prvi glas Trogira -Vinko Coce.

.....

Razgovor uživo telefonom -Smiljan Reljić

77,07 - 11.25

ponovo 16.10⁴

Slijedi informacija koju smo upravo dobili od kolega iz Radio-Karlovca da Turnju prva veća skupina srpskih civila iz privremeno okupiranih kordunskih sela, danas u prijepodnevnim satima prešla je na slobodni prostor Hrvatske, tamo su ih prihvatili predstavnici hrvatske vlasti, zbrinuli i nemoćnima i bolesnima pružili neophodnu liječničku pomoć.

Prema Turnju kreće se još nekoliko skupina srpskih civila iz tog područja. Hrvatska vlast je obavila potrebne pripreme za njihov prihvät i zbrinjavanje. Korektno ponašanje hrvatskih vlasti za manje od dva sata proćulo se Kordunom, a što je rezultiralo upravo ovim novim grupama.

tl. Razgovor sa Idekom Pogorelem
iz Radio-Karlovca

Od 1973. godine kada su Lennon i P. Mac Cartney snimili čuvenu pjesmu Beatlesa "Yesterday" do danas snimljeno je 1186 verzija ove čuvene pjesme. Da li je posljednja ili pak 1187 verzija "Yesterday" naš današnji hit dana pjesma "Jućera" ne znamo no to je naš hit kojeg vam po drugi put danas izvodi novo ime naše lakoglasbene estrade Jure Pogorelić.

.. JUĆERA ..

Stovani slušatelji vi ste na valovima Hrvatske radio postaje
Drniš.

...

Vjerujemo da ste noć po prvi put mirno i bezbrižno prespavali.

..

Drniš je nakon 47 mjeseci srpske okupacije ponovo slobodan grad.
I ne samo Drniš već i sva okolna naselja, Siveric, Oklaj, Radanj,
Trbounje, Petrovo polje

..

Nezaustavljiva i nepobjediva hrvatska vojska ide dalje. Zadnja vijest
kaže i Petrinja je slobodna.

..

O "akciji "Oluja" kako su je prozvale hrvatske snage u kojoj je
uz Drniš, Benkovac, Gračac, Vrlika, Kijeva, oslobođena i četnika
utvrda u starohrvatskom gradu Kninu biti će vrike riječi za ~~nar~~

SUBOTA, 05. 08. 1995

P309

Vi slušate program Hrvatske radio postaje Drniš.

Žitnić je slobodan. Nakon gotovo pune četiri godine pod nepri-
jateljskom okupacijom Žitnić je ponovo u hrvatskim rukama.

Hrvatski branitelji uspješnom akcijom oslobodivši Žitnić došli
su nađomak Drnišu, a kako ste mogli čuti i u izravnoj konferenciji
za tiskak Političke uprave Ministarstva obrane RH hrvatske
snage došle su nađomak Kninu u kojemu kao i Drnišu i ostalim
mjestima što su četiri godine pod okupacijom zavladała je opća
panika.

Ponovit ćemo i te hrvatske snage i dalje na reduju, a dosada su
oslobodile ~~više~~ od 720 kilometara četvornih do sada okupira-
nog područja. ^{Dubica} Oslobodeni su sv. Rok, Lovrinac, hrvatske snage
došle su i do uzletišta u Udbinama koje su sprski teroristi
prisiljeni napustiti.

..

Hrvatska vojska po zadnji informacije Ministarstva obrane RH
upravo ulazi u Gračac kojeg u panici napuštaju srpske paravojske
snage, a Knin gotovo da je potpuno u hrvatskim rukama. Sve
vitalne i važne prometnice oko Knina su u našim rukama.

10.502

Unešić, 5. 08. 95.

Žitnić je slobodan, to je ~~hrvatskim snagama~~ zacjelo vijest
koja će najviše obradovati drniške prognanike. Hrvatski bran-
itelji uspješnom akcijom oslobodivši Žitnić došli su nedalek
Drnišu, a oslobodivši Žitnić svega par kilometara od grada
Drniša, samo što nisu ušli i u grad. Hrvatske snage i dalje
napreduju, sve važne prometnice su u našim rukama.

Čelnici općina s drniškog područja radosni zbog uspjeha
hrvatskih branitelja, predsjedniku RH dr Franji Tuđmanu uputili
su brzoje slijedećeg sadržaja:

Uštovani gospodine Predsjedniče,

Ušišćeni smo uspjesima Hrvatske vojske i ponosni mudrom
politikom koju vodite na čelu državnog vodstva.

Četiri godine smo čekali i sada vam poručujemo:

još danas ćemo uspostaviti civilnu vlast u slobodnom gradu Drnišu,
te općinama Oklaj i Rušić. Hvala vam za sve učinjeno. ~~... ..~~
ski puk, sad već povratnički izriče vam nepodijeljenu podršku.

stoji u brzojavi Drnišana što su gapotpisali saborski zastupnik
Ante Adželalija, gradonačelnik grda Drniša Ante Matić, nače-
lnik općine Oklaj Veljko Džapo i načelnik općine Rušić
Ivan Perković.

Kažimo da drniške civilne vlasti spremne su za ulazak u grad
nakon punih četiri godine okupacije, spremne za odmah uspostave
vu civilne vlasti. Spremni su i djelatnici drniškog Centra za
socijalni rad koji čekaju spremni sa paketima hrane i novčanom po-
moći što će je djeliti svi a koje zateknu i gradu.

PREDSJEDNIK

Stovani Gospodine
Ushidjeni smo vam
politikom koju vodite na
Četiri godine smo vam
Još danas ćemo saopštiti glavne

- Saborski zastupnik
- Gradonačelnik grada
- Načelnik općine
- Načelnik općine

041 351-650
602

REPUBLIC
MINISTARSTVO
ZAGREB

POLITIČKA
Klasa: 212-31/11-12
Ur. broj: 312-22
Zagreb, 6. kolovoza

Hrvatske
probijena

Ministarstvo
Kolektivni
Kolektivni
Kolektivni

general-pukovnik Ivan Čermak zapovjednik Knina

...

- Vrlika je oslobođena - u 12. 30 sati i tamo se vijori hrvatska
zastava

- oslobođena i ostala mjesta s tog područja, a svi civili srpske
narodnosti su otišli

- Benkovac je slobodan.

Drniš je slobodan - u grad iz kojeg su se povukli srpski
teroristi i veći dio srpskog pučanstva već tijekom jučerašnjeg
popodneva i noći danas su ušli hrvatski branitelji, a malo
potom i predstavnici civilne vlasti, policije kao i ekipa
naših novinara. O dojmovima iz ~~našu~~ napuštenog, razorenog gra-
da govorit će vam naši novinari čiji dolazak očekujemo svakog
trenu. Zanimljivo osim Litnića i Drniša obišli su i područje Siveri-
ća gdje su ih sve sa navjericom ali i radošću dočekali tamoš-
nji malobrojni Hrvati što su gotovo pune četiri godine ostali ži-
vjeti po okupacijom.

...